

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ LUNARĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Redacția : Iași, Palatul Culturii, tel. 16242

ANUL I
SERIE NOUA

DUMITRU IGNEA — redactor șef
ANDI ANDRIEȘ — redactor șef adjunct
HORIA ZILIERU — secretar de redacție

8

Decembrie
1970

CUPRINS

3	George Lesnea : Țara mea
4	Nicolae Țațomir : Mereu argintul trilului de nai
4	Haralambie Țugui : Nemuritoarele cuvinte
5	Aurel Butnaru : Partidului
5	Ion Puha : Imn
6	Vasile Constantinescu : Din dacic murmur
6	Paul Sân-Petru : Pământul-neam
6	Silviu Rusu : Cuvinte
7	George Chirilă : Bîntuie clipa
8	Dumitru Ignea : Necunoscutul
33	EPOCA
George Macovescu
36	Florența Albu : Interior cu oglinzi, Culoși pentru liniște,
Sunet de corn
37	Petru Ursache : Unde ne sînt zăpezile (piesă în trei părți)

- 63 **CRONICA LITERARĂ**
 Aura Pană : Corneliu Sturzu „Duhul pietrelor”
 N. Barbu : Aurel Leon : „Umbre”
 Val. C. Neșțian : Mihai Drăgan „Aproximații critice”
-
- 72 Aurel Kareșchi : Publicistica antifascistă din Moldova în
 apărarea valorilor culturii naționale
-
- 76 **RESTITUIRI**
 Simion Bărbulescu : Noua poezie a lui Simion Stoilnicu
-
- 80 **MIȘCAREA IDEILOR**
 I. D. Zamfirescu : Limbă și gândire
-
- 83 **CONVORBIRI CRITICE**
 D. Irimia : Poetica matematică
-
- 86 **CĂRȚI—REVISTE**
 Daniel Dimitriu : Nicolae Jianu „Manechine”
 N. Florescu : George Alboiu „Drumul sufletelor”
 Viorica Toporaș Zbranca : Alice Botez : „Pădurea și trei zile”
 V. Neșțian : Florin Muscalu „Țara bătrînului fotograf”
 Emil Nicolae : Dan Mutașcu „Substratum”
 Ion Apetroaie : Al. Săndulescu „Delavrancea”
 Anca Măgureanu : Julie Gracq „Tărîmul Syrtelor”
 Mihai Matei : „Viața românească”, 9/1970 ; „Secolul XX”
 nr. 6/1970 ; „Orizont” nr. 9/1970 ; „Amfiteatru” 10/1970 ; „Fa-
 milia” 10/1970 ; „Tomis” nr. 9/1970

Nr. colilor de tipar 6

Întreprinderea poligrafică Iași
 str. V. Alecsandri nr. 12
 Comanda nr. 483
 Republica Socialistă România

„ÎN MILENARUL PATOS ROMÂNESC“

GEORGE
LESNEA

Țara mea

Fără-asemănare-n lume,
Românie, ți-i făptura.
Ca o miere al tău nume
Ne înmirezmează gura.
Te iubim prin mii de veacuri
Și-ale clipelor făgașe,
Cînd pe cer cu-albastre lacuri
Filfii ăripi uriașe.

Zbori cu noi spre-nalte locuri,
Mai presus de piscul schivnic.
Ca vulturii cu-a lor ciocuri
Străpungi vîntul cel protivnic.
Lași în urmă orice piedici,
Doborînd viclene smulgeri,
Iar de nouri de te-mpiedici
Le dai foc cînd ochii-ți fulgeri.

Frumuseți visate sameni,
Spulberi iernilor nămeții.
Iști nădejdi, îmbucuri oameni,
Naști bujori pe plaiul vieții.
Brazi și soare, dor și lună,
Culmi și riuri, ierbi și muguri,
Soarta ta din lanuri sună
Clopotele de belșuguri.

Ca prin mari păduri ecoul
Te-auzim departe-n mine.
Lingă vechi te-nalți cu noul,
Pasul tău prin ani rămîne.
Țara mea, de zi și noapte
Scump meleag de jertfe sfinte,
Du-ne-n veci spre zări de fapte,
Pe toți du-ne înainte !

NICOLAE
ȚAȚOMIR

Mereu argintul trilului de nai

Mereu argintul trilului de nai
Și-azurul pur al gurilor de rai
Ce fac inelul verde carpatin
Să scapere-n safire și rubin...
Mereu albastrul cer, și mătăsos,
Vibrind intens prin aurul mănos
Asemeni unui fluviu transparent
Pe fundul cărui spicu-i mai ardent...
Nu pietre prețioase, nu culori
Dau înțelesuri noilor comori
Ci sevele din vreme și cuprins
Ce-mbujorează omu-n vise prins.
Nervi de metal s-adaugă și cresc
În milenarul pătos românesc,
Sensibili și moderni dinamizind
Pornirile din inimă și gând.
Oprești un val, te-aprinzi pîn-la izvor;
Zvirli ciocirlia-n soare, ești flor;
Frumosul, dacă bați la poarta lui,
E bucuros de oaspeți. Altfel nu-i.

HARALAMBIE
ȚUGUI

Nemuritoarele cuvinte

Cu ceruri, cu tulpini de brazi în grai
Izvorul nostru nu mai conținește...
Din jerba lui stelară ca un nai
Își scoate fruntea Țara, românește.

Ne ascultăm obirșiile pure
cum glăsuiesc în fiecare os
și-n fiecare undă de conture
crescînd în prunci mereu tot mai frumos.

E un colind de soare și zăpadă
ce ne-nveșmintă pururi ca un nimb.
Din el purcedem limpezi în baladă
și veșnicim netemători de timp.

Și e o curgere în sus de seve clare
zvicnind spre fructe rod multicolor,
așa cum am răzbit prin vremi amare
așa cum ne proiectăm pe viitor.

O! dă-mi tu, duh de foc al țării cerul
acestui timp de-amiază preafierbinte,
să-mi fac din el memoria și fierul
nemuritoarelor cuvinte.

AUREL
BUTNARU

Partidului

O zi în veac cu flori de corn în munți și-n șes,
Cu arborii străjeri frîngînd în piept furtuna...
Atunci, nume de țară străbună ți-ai ales
Și ai atins cu visul și soarele și luna.

De două mil de ani o zi-n țării clădită
Din piatra ce-o aflarăm în solul României,
O zi ce-n trup fierbinte ca sîngele palpită,
Un fulger alb tăind cărare ciocirlei.

O zi visată-n lupte, dorită de bărbații
Acestui sfînt pămînt din moși-strămoși lăsat
Danubiul să-l mîngîie, să-l apere Carpații
Și codrul ce-l făcură haiducii împărat.

Trecîndu-și prin cîmpie neliniștit fiorul
Din albul și meandre spre-ndepărtată zare,
De două mii de ani își căutau izvorul
Atîtea limpezi rîuri în sunet și culoare.

Ca o săgeată-n zboruri de aur și lumină,
Răsfrîntă în vitralii de meșterii cei mari,
A fost atunci în veac o zi, o zi tulpină
Din care vin izvoare și leagănă lăstari.

ION PUHA

Imn

Veghează, albule crin, pădurea mea, soarele,
Ogoarele, stelele căzute în roua cărării.
Larg deschiși, ochii, brațele, făptura întreagă,
Izvor al nădejzii cu ciutura de azur,
Se resfiră-n unda-ți, lacrimă de ziuă.

String chipul de lumină al lumii sub pleoape
Precum zidurile casei, tremurătoarele ramuri de
pom.

Să fim noi, să fim ulcioarele
Cu sclipăt de stea umplute !
Cine-o să bea însetat
Înțelepciune din ciuturi de brad, de azur,
Culeagă albul meu crin, zarea, izvoarele !

VASILE
CONSTANTINESCU

*Din
dacic
murmur*

În noi mereu ești fremătare firii
Cum fructele purifică lumina-n pom —
Plai carpatin, pământ din dacic murmur —
Drum de dor al omului spre om.

Te știm în fapte miez al înfrățirii
Căci din furtuni drum unic te primim
Și ne zidim mereu ființei tale
În noi destin solar să te zidim.

Plai carpatin — azur și puritate
Ci-n veci mistuitor în noi să sameni
Sfînta sămînță a luminii, plai-cetate
Al dorului de oameni pentru oameni.

PAUL
SÂN-PETRU

*Pământul-
neam*

Se face deal din margine de sat,
Culcat sub mîriști — lanul de bunici —
Zăpezii și pluguri, le-au amestecat
Nivelele de vîrstă pînă-aici —

Amestec de sudori și de dorinți
De mari tristeți și chiot de pahar,
Pămînt simplificat cu nervi cuminți
Cu care stăm în strămoșesc hotar;

Pămînt străbun din care numai noi
Ne tragem din aproape în aproape
Și te gîndim frumos ca niște ploii
Și te-apărăm cu vitejii de ape!

SILVIU
RUSU

Cuvinte

Aici florile
toate mă cunosc,
plîng cu ele
întoarcerea în rădăcină,
le mănînc
și ele sînt amare și dulci
după cum
sînt sau nu
de vină.

Aici necazurile
dragostei și morții
ni le ducem
cu o patimă
născută odată cu noi,
și pentru că ne știm
nesfârșirea
ulcioarele mor
în această lege.

Cînd sînt bolnav
de neajuns și de dor,
cînd copacul e prea înalt
și nu-l poate supune,
cînd muntele îmi cere sufletul
pentru pasul dinții,

spun mereu cuvîntul :
Aici

și aud cuvîntul :

Rămii ! . . .

Șoptind cu buzele arse de secete
fiii noștri se vor lumina la ziuă
tărîmul popor voinic visează
dinspre neauzita rostire a scîmței ;

Trilură mierla în lacrima
din care ne tragem patima
am călătorit odată pe cîmpii elizee
culegîndu-i soarelui înverșunatele
munci

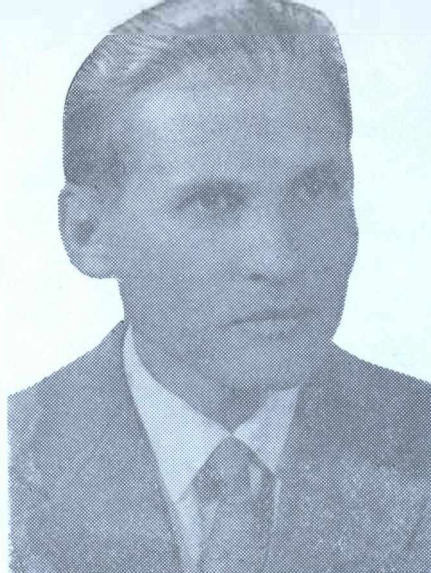
Cîntărețul
ne înconjură umbra și cîntă :
— Neodihna începe odată cu muntele
izvoarele din piatră își sorb
drumul cu primejdie și cu osîndă
și se petrece-n lumină călătorul . . .

Clădim vad
mult mai departe
alb mai departe
orologiul codrului în rădăcină
bintuie clipa noastră cu nemoarte.

GEORGE
CHIRILĂ

*Bintuie
clipa*

Comuniștilor
care în vîltoarea
activității ilegale
au stat la post
și au luptat
cîștigînd pentru ei
și pentru semenii lor
dreptul nemăsurat
al demnității
și al cugetării

DUMITRU IGNEA

NECUNOScutul

1.

A murgea, răcoarea se făcea simțită, mirosea a muguri cruzi de nuc. Tăceau toți patru, părea că asupra tuturor sau a fiecăruia în parte apasă o grea vină. Mitră scrijelea scindura de brad a mesei de sub nuc, unghia lăsa urme adînci în lemnul îmbibat încă de umezeala zăpezii ce îl acoperise toată iarna. Ita zimbea, abia perceptibil; se juca cu închizătoarea poșetei, o închidea și o deschidea la intervale scurte. Adam fuma. Sugea din țigară prelung, încerca să facă rotocoale, nu reușea. Bătea ușor vîntul. Păstrăvanu, nemișcat, își odihnea pe marginea mesei, miinile osoase. În curtea vecinului din dreapta lătra gros un ciine bătrîn, se auzea zornăitul lanțului și lunecarea verigei pe sîrma de care era legat. „Toarnă-i băiatului niște apă. Are limba uscată”. Curînd se auzi lipăitul lacom al „băiatului”.

— Aș bea și eu un pahar cu apă rece, spuse Ita.

Avea o voce surprinzător de profundă, nepotrivită cu silueta plăpîndă, scoasă în evidență de talorul strîmt.

— Doamna va fi servită...

Păstrăvanu se întoarse curînd cu o tavă de lemn pe care erau îngrămădite o cană mare cu apă, pahare, lingurițe și un borcan cu dulceață de struguri.

— Doamna este servită!... Și domnii!... Împreună cu cîteva explicații suplimentare: tava am primit-o cadou de la un prieten vechi, unul Voiculescu. E opera lui, zămislită în pușcăria Gherla: lemn de pâr, încrustat. Conținutul borcanului a fost notat cu 10, la Școala de menaj de lîngă Universitate. E un soi de teză... Paraschiva, nevastă-mea, lucrează acolo pe lîngă plite. În consecință, să apreciem împreună opera și .. teza.

— Frumoasă!

— Gustoasă!

— Rece!

— Cum te simți, Mitrule?

— ?...

Lingurița îi clănțănea între dinți, nu-și dădea seama dacă mîna sau maxilarul îi tremurau ușor. Cunoștea scopul prezenței lui și a celorlalți, aici în strada

Trofeelor, sub acest nuc, în jurul acestei mese aproape putrede pe care o știa de pe vremea când avea abia șaisprezece ani. Păstrăvanu îl anunțase cu o zi înăinte, lapidar cum îi era obiceiul: „Mitrule, miine supunem discuției primirea ta în partid. Pregătește-te!”

Așteptase acest moment sau el constituia o surpriză? Sentimentul declanșat de eveniment era nou, nu reușea să-l pătrundă exact semnificația, se simțea scufundat într-un bazin cu apă răcoroasă al cărui fund nu-l putea ajunge cu picioarele. Parcă îl încerca un soi de spaimă; nu, nu era vorba de spaimă, mai degrabă o sfârșeală organică. Plutea ca în momentele de febră, când temperatura corpului ajunge la 40 de grade. Își infipse unghiile în lemnul moale al mesei. „... Supunem discuției...”, spusese Păstrăvanu. Dintre cei de față nici unul nu îi era străin. Cu Ita lucrase încă de la începutul activității în cadrul U.T.C.-ului, Păstrăvanu era „profesorul” lui; poate Adam... „De ce?” Brutarul îl adăpostise de câteva ori, iarna, lângă cuptorul cald, printre sacii de făină. „Pregătește-te”, îl avertizase Păstrăvanu. A încercat să se pregătească, n-a reușit. Ce știa el, știau și ei. Poate ceva din viața personală. „Care viață personală?”

Se înserase de-a binelea, curțile din vecinătate păreau mai vii: uși trîntite, glasuri domoale ori nervoase, trîncănit de oale și găleți, iar ai uitat să cumperi pîine”, „pune apă la încălzit”, „udă florile”. Se înforceau oamenii de la muncă, cartierul prindea viață.

— ...Parcă l-am cunoscut ieri, parcă l-am cunoscut tare de mult... Curios! Mitră mi-a fost la început fiu, treptat prieten și, ceva mai tîrziu, ca și astăzi, tovarăș de idei... Îmi aduc aminte.

Cuvintele bătrînului curg domol, povestește frumos, cu voce caldă, ușor învîlulită de o undă de emoție. Mitră îl aude un timp glasul, apoi cade o cortină străvezie, sunetele devin tot mai slabe, locul lor îl iau imaginile, o suită de imagini aci vagi, estompate, aci vii, violente de vii.

...Tipografia „Viața Românească”, litere, litere de plumb, zeci de mii de litere, anaboda litere, încrustate pe dos, a, b, c, d..., x. Cerneală, altfel de cerneală, lipicioasă. Șpalți, culegare, linii galbene, foșnet permanent de hîrtie și, de undeva, un huruit necunoscut, ca de moară ce macină fără oprire... Dă corecturi, aleargă, urcă, coboară. Plumb. antimoniu, benzină și o senzație permanentă de greață... Seara: cinci kilometri pînă-n sat. Dimineața: cinci kilometri pînă-n oraș. Două săptămîni. trei, patru...

„Ce-i cu tine, țărănașule? Dormi în picioare?”

„Stau departe...”.

„O fi avînd bragă-n sînge...”.

„Lăsați băiatul în pace. E fiu de plugar, doarme în sat”.

Liniște. Omul acela bine legat cu ochi blînzi și glas curat, i-a prins bărbia între degete și i-a săltat capul:

„Măi băiețas, dacă îți propun să dormi la mine, spui da sau nu?”

„?...”.

„Buun! Înseamnă că ești de acord. În seara aceasta mergem împreună în sat să cerem incuviințarea alor tăi...”.

Strada Trofeelor... O carte și încă o carte: „Să citești, Mitrule. Slovele țin de foame și de sete”. Acum, în atelier parcă e mai multă lumină, greața a dispărut, clinchetul literelor în culegare încintă auzul. Îl învață meșteșugul culesului un lucrător tînăr, înalt, subțire, blond, cu voce cîntătoare. „Poetul nostru” îl spun toți. Ieri și-a cules singur o poezie. Mitră a tras cu ochiul, de-acuma știe să citească direct în plumb: „Cuiabar de soare, iazul, prin trestii se dezbină, / Cirezile pasc molcom, de parcă beau lumină”. Îl învață multe, poetul:

„Domnul acela falnic este Mihail Sadoveanu, scriitor mare!”

„Nu vorbește niciodată?”

„Rar. El mai mult scrie...”.

„Și omul acela cu barbă mare, ce slătea mai mult singur, ca un huhurez, în camera de la etaj, veșnic cu pelerina pe umeri! Cerea corecturi peste corecturi, înnegrea șpalții pe margine.

„Bună ziua domnule profesor!”

„Bună ziua, copile, pune-le pe masă...”.

Profesorul Ibrăileanu! Toată lumea îi pomenea numele în șoaptă.
 — „Mitră și-a îndeplinit cu pricepere și exactitate toate sarcinile de utedist. Ita, poate adaugi și tu ceva...
 Imagini, alte și alte imagini se succed cu repeziciune. Ita... A văzut-o pentru prima oară aici în această casă, stînd de vorbă cu Păstrăvanu;
 „Pe Clopotari nu se mai poate. Doi copoi...”.
 „A căzut cineva?”
 „Încă nu”.
 „Parola?”
 „S-a schimbat: Văduva mai trăiește? Da, dar s-a măritat”.
 Nu pricepea nimic, stătea cu nasul în carte.
 „Ce mai citește tineretul?” Femela s-a așezat lîngă el, a răsfoit cartea.
 „Viermii pămîntului... Cam slăbușă”.
 „Mie îmi place”.
 Cînd vei citi și alte cărți, o să-ți placă mai puțin”.
 Un timp nu a mai înțîlnit-o... Apoi excursia aceea de la Repedea, tineri, mulți tineri: tipografi, cismari, brutari, croitori, funcționari. Și printre ei, Ita:
 „Mincarea la un loc. Pare mai multă...”.
 Vocea aceea care impunea.
 „Vă învăț un joc frumos”.
 Fiecare a scris o întrebare pe un bilețel. Bilețelele, într-o șapcă. Trage unul și încă unul, întrebări naive: Cîți ani trăiește elefantul? Există Dumnezeu? Ce este dragostea?... Ita răspunde frumos, nu se grăbește. Alt bilețel: Cum trăiesc tinerii în U.R.S.S.? Ita zîmbește, se așează mai bine în iarbă. Cuvintele curg ca o apă limpede de munte: școli, tabere, nu se mai bate, cămine. Gratuit, gratuit... Acolo trăiește un tineret liber, toți învață...
 „La noi de ce nu-i așa?”
 Ita privește undeva peste capetele tinerilor:
 „Va fi și la noi... Cînd vom scăpa de patroni, de bcleri, de exploatare... Sînt oameni care luptă pentru o asemenea viață. Pentru fericirea voastră...”.
 — ...Tovarășul Dorneanu este un om lucid și hotărît. Vocea lui Păstrăvanu a căpătat un plus de gravitate. Merită calitatea de membru al partidului comunist. Din partea mea o recomandare pentru viitor: esențial în munca noastră este nu numai a ști ce să faci ci de a ști și ce nu trebuie să faci.
 — De acord!
 — De acord!
 Peste masă, miștile s-au îndelungat prelung.
 — Vă mulțumesc!
 — Să mai luăm cîte o linguriță din această excelentă „teză”, în sănătatea lui Mitră Dorneanu, „licențiat în litere... de plumb” și... da, să nu uit. La recomandarea Comitetului regional vei părăsi peste trei zile orașul, către o direcție ce îți va fi comunicată la timp. Vei lucra, un timp, tot în domeniul literelor.

2

Era întuneric, căuta întunericul, avea nevoie de el ca de un prieten. Îl ura? Nu, de ce să-l urască dacă îi era necesar?! Altfceva ura, aceea forță care îl condamnă să se furișeze, să ocolească lumina zilei. A cîta noapte era aceasta și cîte vor mai urma? Nopti după nopți, dacă s-ar fi putut fără lună și stele, cît mai cețoase, cît mai opace; nopți cu burniță, nopți lungi, tăcute. Nopti căutate, așteptate, binecuvîntate. Blestamate? Nu, blestemată era forța aceea: pînda, veșnica pîndă. „Stai!” „Buletinul...”. „Încotro?” Și străzile: cunoscute și necunoscute, cotite, dosnice, întunecoase și pustii. Nopți și ulițe, și cîte ulițe...

Mitră se zgribuli în pardesiul, își afundă adînc miștile în buzunare și luă pasul. Trecea pe lîngă turnuri vechi și case străjuite de ziduri masive de piatră, măcinate de vreme. Contururile acestea îi erau oarecum familiare, îi călăuzeau pașii, dar această orientare era de suprafață; înregistrare mecanică, operată pe vremea cînd străbătea străzile orașului alergînd: „Ai dus corecturile?”. .. „Ai adus co-

recturile?...". „Fuga-fuga!...". „Repede-repede!...". S-a conturat în minte ceva vag, neîmplinit, asemănător cu un schelet care la prima vedere îi sugerează noțiunea de biped, și, nimic mai mult. La această oră tirzie din noapte constata din nou că nu-și cunoaște prea bine orașul. Dibuia, se simțea stingher în umbra acestor turnuri și ziduri umede, reci, neprietenoase în aceste clipe. Senzația era dublată și de faptul că nu întâlnea în cale nici o ființă. De obicei îl tăiau drumul pisici hoinare. Lipseau și ele. Această parte a orașului părea fără viață, o aglomerare de umbre încremenite. Nu-și cunoștea orașul? „Dacă ai ajuns la această concluzie, atunci de unde convingerea că îl cunoști oamenii? Ei sînt legați de aceste ziduri care fac parte din viața lor".

Zimbînd amar acestor gînduri, Mitru simți cum se trezește în el din nou, ca în alțiwa dăți, dorința de a cunoaște istoria fiecărei pietre, tainele fiecărui colțor, legendele care circulă pe seama orașului acesta. Curînd, foarte curînd, va poposi și el în fața vechilor inscripții săpate în piatră, va urca treptele bătrînelor turnuri, întortochiate și tocite de pași, își va programa o oră—două de odihnă în unul din umbroasele parcuri, sub coroana înflorită a unui tei bătrîn și va întinde mîna să-i simtă în palmă asprimea scoarței. „Încearcă să evadezi, omule, măcar pentru puțin timp, din coșmarul orbului care simte lumina soarelui, își imaginează albastrul cerului și culorile florilor, se bucură de existența lor, dar cu acea bucurie mută, dureroasă. Schimbă noaptea cu ziua, întunericul cu lumina". Hotărîrea crește, se amplifică, apoi, treptat, cineva nevăzut estompează contururile, întreaga țesătură se destramă ca un fum.

El, Mitru Dorneanu, se mișcă în viață pe alte coordonate, mult diferite de cele ale semenilor săi.

„Omule, nu cumva ai obosit?" Cine i-a șoptit? Nimeni, nu era nimeni în preajmă. Nu-și auzea nici pașii. Purta pantofi ușori cu talpa de asbest, avea senzația că înaintează pe un covor de pîslă, pe un străt de nisip fin, încet, prea încet! Trenul ce urma să-l ducă spre destinația indicată de Păstrăvanu era ultimul în această noapte, pierderea lui ar fi declanșat un neînterupt lanț de încurcături, unele cu nebaneuite consecințe. O schimbare la Pașcani, alta la Bacău... Va coborî la Chițila. „Miine după masă în fața bisericii de lîngă Poșta Centrală. Parola o știi... Succes în muncă, Mitrule!"

Pe neașteptate se trezi în fața treptelor de la Ripa Galbenă. În acel moment timpanele înregistrară, ca de pe alt tărîm, o melodie ce i se păru ireală, stranie. Știa că e „Hora Unirii" și totuși trăia cu impresia că aude pentru prima oară sunetele acelea bizare, răspindite de o placă de metal necunoscut în care, o mină nevăzută puncta cu un ciocan de cristal. Îl trezi din uluială lovitura puternică de gong a orologului care anunță solemn ora 1.

Cu pași moi, vătuiți, Mitru coborî în fugă scările. Pînă la plecarea trenului mai avea un sfert de oră. Calculase bine timpul, nu trebuia să sosească prea devreme. Biletul îl avea în buzunar. Pătrunse pe strada Gării ca într-o a doua lume iscată brutal, neașteptat de brutal. Localurile de noapte erau încă deschise sau abia fuseseră deschise; prin ușile rezezite cu violență de cheilii întîrziati, se revărsau în stradă melodiile oboșite ale jazz-urilor și prelungi trimbe de fum albăstru. Din semi-obscuritatea gangurilor pindeau, solitare și oboșite, femeile de noapte a căror prezență era trădată de jarul țigărilor ce creștea și se micșora la intervale scurte. La capătul străzii se profila masivă și întunecată, gara.

3.

— Marta, să nu întîrzi!...

— Ce să fac, tată?! Am parte numai de cliențe pretențioase. Grasele se vor slabe, slabele — corpolente, strîmbele — luminări de nuntă... Cos și descos, cos și iar descos.

— Ți-ai ales și tu o meserie!...

— Cîștig o bucată de piine.

Marta mințea. Îi părea rău, regreta, dar nu avea altă cale. „Cliențele" ei nu erau pretențioase, rar își coseau o rochie. La o bluză a ltei însălla de două luni.

Minodorei îi întorcea pentru a treia oară o fustă. Nica nu se hotărâse asupra unui model... Să nu mintă? Ce să-i spună?: „Dragă tată, în această seară, organizația U.T.C. din care fac parte m-a însărcinat să particip la o împrăștiere de manifeste...”. Poate că ar fi trebuit să... Îi era teamă? De ce să-i fie? Tatăl Martei era un om sărac, uscat de nevoie ca un ciulin. Sărac și bolnav de inimă. „Pentru tine încă bate și o să mai bată”. Nu, nu-i va spune niciodată. De ce să-l împovăreze cu încă o grijă? Se sacrificase pentru ea adunînd leu lingă leu: „Îți cumpăr o mașină de cusut”. Și s-a ținut de cuvînt.

— Dacă termin repede, s-ar putea să mă duc la cinematograful.

Rămăs singur, tatăl Martei aprinde primusul și pune ibricul pentru ceai. Trage sertarul mesei, scoate o carte, caută între file și găsește: o foaie de hîrtie galbenă, subțire, păturită. Își pune ochelarii și citește, în picioare, lingă lampa atîrnată de perete:

„Cetățeni! Ridicați-vă cu toții pentru a asigura țării noastre apărarea contra agresiunii hitleriste! Prin moțiuni, adunări cereți instaurarea unui guvern de salvare națională din care să fie înlăturate elementele pro-hitleriste și reacționare! Cereți mobilizarea morală a populației din România, arestarea tuturor spionilor hitleriști, eliberarea tuturor antifasciștilor închiși. Comunistii români vor fi în primele rînduri pentru apărarea României. Trăiască independența și integritatea României! Trăiască rezistența împotriva agresorului fascist!”

Foaia de hîrtie tremură între degete, apa pentru ceai clocotește, dar el e surd. Privește fix peretele alb pe care ar dori să vadă în acest moment, ca pe un ecran, silueta Martei, să-i poată supraveghea mișcările, să se convingă că nu o paste primejdia... „Eh! „clientele” ei, „probele”, „cinematograful”... De peste patru luni îi bănuiește secretele, le și cunoaște. Foaia din mîna lui este al treilea manifest... Pe toate le-a găsit, lingă multe altele, în încăpătoarea ei posetă, învelite în rochiile, bluzele sau fustele gata pentru probă. A aflat și a tăcut. De atunci nu mai poate închide ochii pînă nu o vede intrată în casă. Cînd aude cheia dibuind în broască, pleoapele cad grele și, adoarme imediat...”

„Să ne facem ceaiul de tei, bun pentru calmat inima, Marta, săraca, o păzește de emoții, o ocrotește... Mîine o întreb. Cum s-o întreb? Nu, n-o întreb, îi spun direct: Marta, știu tot... Nu e bine! Dacă îmi seamănă și suferă de inimă? Prostii. Îmi va spune ea singură. Ce, fură?” Bea ceaiul pe-ndelete, să ciștige timp. Citește încăodată manifestul, stinge lampa, se întinde în pat și așteaptă. Așteaptă să audă clinchetul cheii în broască.

Marta se grăbește. În decurs de două ore trebuie să fie prezentă în trei puncte diferite ale orașului. Echipa Minodorei lucrează în schimbul de noapte: are deci de acoperit și sectorul ei. Se strecoară anevoie prin aglomerația de pe Lăpușneanu, printre grupurile gălăgioase de tineri. „Domnișoară, nu aveți nevoie de un ocrotitor?...”. Coboară în fuğă treptele de la Rîpa Galbenă. „Te aștept lingă ghișeu numărul 2”. O aștepta, era acolo, cu valiza albastră în mîna stîngă.

— Sărut-o pe Eva din partea mea.

— Cu plăcere.

— Ți-am adus cartea...

— Cum ți-a plăcut?

— Enorm!

Și pachetul mic se strecoară în buzunarul tînărului cu valiză albastră în mîna stîngă, care și-a cumpărat bilet pentru Pașcani.

„La ora nouă, în fața „Țesăturii”, lingă atelierul de reparat încălțăminte”. De la gară pînă în strada Socola tramvalul face un veac. Trăncănește, scîrțîie, pare că e gata să se desfacă din incheieturi. „Perechea” este prezentă: doi tineri îndrăgostiți.

— ...Socola, pînă la rampă; Nicolina și Cartierul Nou. Dacă trece cineva, îmbrățișați-vă. Noroc!

Același tramvai nenorocit, același vatman nebărbierit, același taxator somnoroși. Dan o așteaptă în fața cinematografului Trianon.

— Pe unde ne plimbăm Marta?

— ...Iascăr Catargi, Sărărie, Copou...

Mică, neînsemnată, cu poșeta mare sub braț, neobosita croitoreasă pășește încet lângă tinărul înalt, bine legat. Ea încă nu are un logodnic. El s-ar putea să aibă logodnică...

4.

De două zile, de când s-a întors din București, comisarul Popa stă închis în birou, nu primește pe nimeni, nu răspunde la apelurile telefonice. Singura cu drept de acces este secretara care îl alimentează cu cafele și îi așează discret în față maldărele de dosare cerute. Conștiința la care a participat îl obsedează încă. Nu poate uita aluzia străvezie făcută de inspectorul general: „A trebuit să aflăm pe alte căi decât cele obișnuite, adică de la sursă, că într-un important oraș din estul țării activitatea comuniștilor a căpătat în ultimul timp o intensă și amplă dezvoltare. E un adevăr regretabil care ne îngrijorează”. Atît a spus, și Popa a simțit cum toate privirile sînt ațintite asupra sa. Pînă în acel moment discuția avusese un caracter general, situația părea asemănătoare în toate regiunile țării. Aluzia, însă, îl viza direct și pe loc simți cum i se otrăvește sîngele. Comisarul avea o activitate de peste douăzeci de ani și, nu de puține ori, primise laude pentru rezolvarea unor situații extrem de complicate. Se simțea lezat în amorul său propriu. Acum, izolat ore în șir, în față cu întregul material privitor la activitatea comuniștilor, citi și a corpului său de agenți, încerca să descopere fisurile, de existența cărora era convins. Avea în subordine oameni dotați, cu vastă experiență care reușiseră, în decursul anilor, să facă inofensivii cunoscuți infractori de talie internațională scăpați printre degete chiar și de către Interpol. Deseori, capitala apelase la sprijinul lor. În domeniul depistării comuniștilor, însă, treaba mergea ceva mai greu deși și în această direcție obținuse cîteva succese. Comisarul nu era un naiv, sesizase de mult timp punctul nevralgic al problemei: activitatea comuniștilor avea o largă bază de mase. Era convins că nu sînt mulți, dar știa cu precizie că un cuvînt al lor, un petec de hîrtie tipărit ori dactilografiat căpătau o circulație extrem de rapidă, de fapt se multiplica de mii de ori. „Un fel de rîie”, zimbî înăcrît Popa. Nu obișnuia să uzeze de epiteze grosolane, nici chiar față de inamici, așa că reveni asupra gîndului de mai înainte. „Nu rîie, domnule, e altceva mai subtil. Zace aici în cutia aceasta directoare”, și se ciocăni cu degetul peste frunte.

Hotărîse, în aceste două zile, să se documenteze temeinic asupra concepțiilor acestor oameni cu care era nevoit să dea piept. Numai din manifestele lor și din frazele Directivelor primite de la centru, stereotipe ca toate hîrțile oficiale, „bolșevism, agitatori, manifeste tendențioase, organizație clandestină”, nu putea pricepe mare lucru. De la fondul documentar secret reuși să procure, cu mare greutate, două cărți: „Manifestul Comunist” și „Istoria P.C.U.S. (b)”. „Poate găsesc printre fiile acestor cărți o cărare, o porțiță. Cine știe”.

Acum îl obseda o altă idee: „Ei au o rețea bine pusă la punct și o bază de masă. Dar noi?” Cercetă o listă de informatori. Erau destui, dar cine erau? Pe cine reprezentau? Bețivi, chelneri, curve, delapidatori, lingăi. Drojdie lacomă de bani, lepădături. „Aici este nevoie de o selecție, trebuiesc speculate și alte piste decât cele legate strict de morală și etică. La politica lor subtilă este necesar de răspuns cu o politică la fel de subtilă”. Își consultă ceasul și sună secretara.

— Te rog invită băieții.

„Băieții” erau prezenți, fuseseră convocați pentru această oră. Intrară, zece înși, oameni între treizeci și cincizeci de ani, solemn, tăcuți. Doar în priviri li se putea citi o oarecare nerăbdare. Neobișnuita izolare a șefului îi pusese pe gînduri. Fără nici un fel de introducere, comisarul intră direct în temă.

— Domnilor, activitatea desfășurată în ultimul timp de către organizația comunistă locală, îngrijorează. Ministerul ne atrage atenția... Să recapitulăm, deci, cîte ceva din ceea ce știm și noi: la atelierele C.F.R. se aud murmure subterane, tipografii au organizat o grevă, treizeci de textiliste au pătruns, nepoftite, în biroul directorului, un grup de tineri de diverse profesii a organizat un nevinovat bal cu tombolă: cîștigul s-a îndreptat către „Ajutorul roșu”. Aici, în față, am un drept-unghi de hîrtie. Și noi și răspînditorii lui îl numim manifest. La ce îndeamnă cei

care l-au tipărit? Să vă citez cite ceva: "...Instaurarea unui guvern de salvare națională... Mobilizarea morală a populației... Eliberarea tuturor antifasciștilor închiși...". Cine se află în primele rinduri? Comuniștii! Scrie aici, negru pe alb, și chiar dacă nu ar scrie, s-ar înțelege de la sine. Deci scurt, clar, pe înțelesul tuturor. Popa așeză ușurel hirtia pe birou, își aprinde o țigară și continuă calm:

— Menifeste dintre acestea au fost găsite la un afișier al Universității, pe o locomotivă, pe mai multe străzi din cartierele Socola și Nicolina, în două tramvaie, la un cinematograf... Despre cele care, probabil, încă se mai află prin buzunarele unor cetățeni, să nu mai vorbim. V-a căzut cumva în mină vreun asemenea exemplar? Eu l-am adus de la București. Cei de-acolo îl aveau.

— Am găsit unul, raportă grăbit agentul Trofinică. Tocmai vi-l aduceam.

— Îmi închipui că te-ai trezit cu el în propriul buzunar, glumi Popa.

— Îmi pare rău... domnule comisar.

— Deci e clar. Ei un pas înainte, noi trei pe loc. Vă rog să meditați. Nu vă cer ca pînă mîine să veniți aici cu cite un comunist în dinți. Ar fi și imposibil. Oamenii aceștia nu obișnuiesc să poarte la butonieră semne distinctive. Se deosebesc de ceilalți muritori prin alte calități: răbdare, voință, îndrăzneală, curaj, cultură; știu să aplice cu dibăcie legile conspirativității. Să nu vă închipuiți că o adunare oarecare, fie ea și mai restrînsă, reprezintă o grupare a comuniștilor. Membrii acestui partid sînt pușini, după părerea mea. Mulți sînt simpatizanții lor. O parte dintre comuniști nici nu sînt cunoscuți. Cunoscute bine, însă, le sînt idelle care circulă cu rapiditate și se lipsesc de oameni ca gumarabica. Desigur, nu vă cere nimănui să le apreciați favorabil activitatea, dar dacă îi veți considera oameni bine pregătiți, altele vor fi rezultatele muncii noastre. Vă fac trei recomandări: a) lărgești rețeaua informatorilor, apelînd în primul rînd la conștiința acestora; b) nu ope-reți arestări pripite, individuale. Depistați mai întîi cit mai multe legături posibile; c) prelungiți investigațiile în rîndurile intelectualilor, tineretului studios. Idelle comuniștilor nu sînt propagate numai printre muncitori și nu numai de către ei. Am încredere în experiența voastră. Vă doresc succes.

5.

Patronul îl chemă pe Păstrăvanu și îl anunță fără a-și ascunde o anume satisfacție:

— Ești invitat pînă la Siguranță... Comisarul Popa nu mi-a comunicat scopul. Ceva secret, probabil...

Deși oarecum neliniștit, Păstrăvanu părăsi tipografia calm, fără a ieși din pasul său obișnuit. Mai fusese chemat, pe comisarul Popa îl cunoștea de mulți ani. Să fi fost vorba de o confruntare? Pînă la această oră nu fusese semnalată nici o arestare. Ceva în legătură cu ultima împrăștiere? Se putea. Ită îl încunoștiințase că Marla lucrase excelent și de această dată. Uteciștii își făcuseră datoria conform planului stabilit. "Vom vedea. Copoiul ăsta manierat talonează ceva. Ce anume? Aflăm noi imediat".

După discuția cu corpul său de agenți, comisarul se hotărî să acționeze și pe cont propriu. Din lunga listă a celor "vizafi", îl alesese pe Păstrăvanu. Cu ani în urmă, pe vremea aceea Popa era încă student, Păstrăvanu candidase pe lista Blocului Muncitoresc Tărănesc. Pe acest muncitor tipograf îl avea în permanență în obiectiv, dar de fiecare dată îl luneca printre degete. Părea străin de orice activitate ce depășea revendicările de ordin economic pe care le susținea deschis. "Să cădem de acord că nu e comunist. Dar nici social-democrat nu-i. Atunci?... Să vedem ce mai gîndește, poate a mai evoluat...". Își schișase în minte un anume plan cu ajutorul cărui să depisteze în acest om măcar o fisură, cit de mică.

Secretara îi anunță sosirea și Popa îl întîmpină în picioare, jovial.

— Iuați loc, domnule Păstrăvanu și vă rog să mă scuzați că v-am smuls pentru cîteva minute de la preocupările dumneavoastră zilnice. Nu ne-am văzut cam de mult.

— E și normal. Lucrăm în domenii cu totul diferite și... diametral opuse.

— Caustic ca întotdeauna.

— Am subliniat o realitate.
— Mă rog, e un punct de vedere... Totuși, după opinia mea, există un domeniu în care se pare că ne situăm pe poziții asemănătoare. După câte știu, în ultimul timp politica vă este străină... Și eu mă situez pe aceeași poziție.

— Vă înșelați, domnule comisar. Politica nu-mi este de loc străină, după cum nu vă este nici dumneavoastră. Simplul fapt că m-ați invitat aici dovedește că sunteți adeptul unei politici. A guvernului, să zicem, iar eu un presupus adversar. Și chiar sînt, deoarece consider că în acest moment se săvîrșește un atentat la libertatea individuală...

— Observ că vă place franchețea. Deci, să discutăm deschis: ai semna o moțiune în care s-ar cere eliberarea antifasciștilor închiși?

„Citează din ultimul manifest. Caută o pistă spre sursă. Vezi să nu...”. Păstrăvanu nici nu clipi.

— Nu am fost încă solicitat...

— Dar dacă?

— Domnule comisar, după câte bănuiesc, am aici o fișă. E mai bine să rămînă imaculată. Totuși pentru edificarea dumneavoastră vă mărturisesc că nu pot fi adeptul politicii unui nebun de-a droptul furios, în sensul propriu și cel mai exact al cuvîntului, adeptul unui scrîntit care neagă toate principiile superioare ale vieții umane.

— Te referi la Hitler...

— Da, la această trimbiță spartă.

— Atunci înseamnă că antifascismul...

— Să vorbim mai bine despre patriotism, domnule comisar, îl întrerupsese tipograful. Ca doi români...

— Domnule Păstrăvanu, pentru mine vei rămîne o enigmă. Totuși dacă te-ai ostenit pînă aicea, să-ți arăt ceva care te-ar putea interesa.

Îi întinse manifestul.

„Îmi urmărește reacțiile, pușlamaua”, gîndi Păstrăvanu și rosti indiferent:

— Locuri comune, domnule Popa.

— Litera nu-ți spune nimic?

— Ba da, corp 10 aldin. Sînt zețar.

Se despărțiră. Comisarul, amabil; Păstrăvanu, la fel de amabil.

„Inteligent și abil”, constată comisarul.

„Începe vinătoarea”, murmură tipograful în timp ce cobora scările.

6.

Mitru se trezi pe neașteptate într-o curte dreptunghiulară, pietruită; nici o fereastră nu era luminată. Casa avea etaj, ghici un balcon lung sau ceva asemănător, de grilajul căruia atîrna pînă la pămînt o perdea întunecată de iederă. Nu-și dădea bine seama cum ajunsese aici, străbătuse nenumărate străzi înguste, întorochiate, un soi de labirint.

„Caută să fii cît mai puțin atent la amănuntele din drum, nu reține puncte de reper”, îi recomandase însoțitorul, un om între două vîrste, scund, cu fața galbenă și ochi vioi încădrați de pronunțate cearcăne albastrii. Vorbea rar, încet și apăsător. Cu el luase primul contact la sosirea în Capitală, în fața bisericii de lingă Poșta Centrală. Era obosit, nu dormise toată noaptea, schimbase trei trenuri; omul acesta tăcut care se recomandase Petrescu îl purtase pînă seara prin jumătate de București. Apoi popasul în mansarda aceea din centru unde îi aștepta un tovarăș uscat, de vîrstă mijlocie, alb la față de parcă ar fi fost pudrat, și cu ochi cenușii, pe jumătate închiși. L-a întîmpinat cu căldură ca pe o veche cunoștință:

„Omule din nord, fii bine venit! Încă în această noapte vei deveni al treilea membru în familia ciugulitorilor de litere...”

Vorbea repede, fără pauze, ușor răgușit.

„Ce face Bătrînul? nu l-am văzut de doi ani, tovarășii tăi te-au recomandat cu mare fierbințeală, știu că ești obosit, să sorbim o cafea...”

Și turnă dintr-un ibric mare, albastru, trei cafele reci. Apoi îl informă telegrafic, despre noua muncă: o tipografie, un ziar (al cărui nume nu l-a pomenit), mare răspundere... Și în încheiere:

„Condiții cam grele, proaspătule „tehnic”, lumina nu va fi decît cea a becurilor și... cea iradiată de frazele culese. Tovarășe Petrescu, du-te și-l instalează. Tinere, nu te-am văzut, nu m-ai văzut, totul a fost o iluzie optică. Eu am stat de vorbă cu Necunoscutul, tu cu Nenea. Spor la muncă!”

Pătrunseră în subsolul clădirii pe un coridor îngust luminat slab de un bec ascuns într-o plasă de sîrmă. Pe dreapta se ghiceau uși înguste, probabil ale unor boxe. La cea din fund, Petrescu ciocăni de trei ori tare și de trei ori încet. Se auzi un zăvor tras și ușa deschisă dezvăluî privirii o încăpere cu tavanul scund, dar destul de spațioasă, luminată de trei becuri mate ce atîrnau de șnururi lungi deasupra unor casele cu litere așezate pe niște mese înclinate. Într-un colț, în semiobscuritate, se zărea o mașină mică de tipărit, un „Tighele”. Într-o nișă largă, trei paturi de fier acoperite cu pături, și un dulap. Ferestrele încăperii erau zidite, în firidele lor se zăreau cîteva cutii cu cerneală, topuri de hîrtie. Tipografie și dormitor. Mitru simți în nări mirosul dulceag al plumbului.

— Faceți cunoștință, se îndură Petrescu să deschidă gura. Noul vostru coleg. Îl botezați cum veți crede de cuviință. Noi îi spunem Necunoscutul.

— Paraschiv...

Un bătrînel puțin la trup, cu umerii obrajilor acoperiți de o plasă deasă, țesută din firisoare fine, roșii. Sub nasul subțire, rotunjit la vîrf, spinzura un petec de mustață alb cu capetele răsucite brusc în sus. Purta o haină de doc, fără formă, de o culoare nedefinită. Clipi des și zîmbi larg, dezvelind o dantură impresionant de puternică și scilpitoare pentru vîrsta sa.

— Remus...

Înalt, spătos, numai într-un maiou, cu pieptul bombat acoperit de un păr des, roșcat, părea un boxeur de categorie grea. Avea o privire ciudată de copil, din cale afară de senină, poate din cauza ochilor albaștri cu pupile nefiresc de mari.

— Eu sînt inutil aici. Voi doi știți mai bine ca mine ce să-i recomandați noului colocatar, adăugă Petrescu și, cu un „noapte bună” apăsător, părăsi încăperea.

Cei doi „tehnici” tocmai stăteau la masă. Se ospătau din două sufertașe, mîncarea era caldă, aburea. Mitru le ură poftă bună și se apropie, cu acea curiozitate specifică oricărui meseriaș, de viitoarele unelte de muncă. Pe un șif se afla, aproape gata, o pagină nu prea mare. Citi în treacăt titlul și tresări: Scînteia... Simți o furnicătură prin tot corpul, o fierbințeală ce-l cuprindea cu iuțeală. Se așeză pe unul din paturi. Acum îi erau pe deplin clare toate măsurile de precauție de pînă acum. Își rezemă capul de perete și întrebă moale:

— De cînd lucrați aici?

— De un an, răspunse Remus, cu gura plină.

— Un an... da... un an...

Cînd cei doi terminară de mîncat și se apropiară de Mitru, acesta dormea dus. Îl apucară ușor de picioare și de umeri și-l lungiră pe pat.

Se trezi primul, nu-și dădea seama dacă era încă noapte sau se făcuse ziuă. Unul din becuri ardea. Oboseala încă persista, avusese un somn greu, dominat de un vis interminabil din care nu mai ține minte decît frînturi: se aflase la o baie de aburi, urcat pe ultimele trepte, se sufoca, voia să coboare, dar dispăruseră treptele; sub picioare se iscase o prăpastie, nu o prăpastie, cineva ridicase un zid pînă la plafon...

Făcu cîteva mișcări de destindere și constată că transpirase abundent... Că-mașa i se lipise de corp. Îi era foame. Deschise dulapul, găsi piine, o cutie cu brînză topită, cîteva ouă. Se așeză pe marginea patului și începu să mănînce cu poftă. În încăpere domnea o liniște desăvîrșită, auzea cum îi trosnește maxilarul.

7.

Satul Vlădeni se respiră pe o coastă de deal, ascuns între livezi de meri, nucii și pruni. Ici, colo, pe lingă case mai răsărite, se zăresc și pilcuri de vie. Sat mic, cu mai puțin de o sută de fumuri, ai cărui locuitori lipsiți de pămînt muncesc la con-

struirea de drumuri, la întreținerea căilor ferate, pe unde gălesc. După muncile de primăvară, cînd nu mai este nevoie de mină viguroasă de bărbat, capii familiilor se răspîndesc care încotro. Rămîn femeile și tineretul să se descurce cum vor putea.

În marginea satului, pe drumul ce șerpuiește sub poalele dealului, înflorește în fiecare an tufa mare, rotată, a unui trandafir sălbatic. Tufă veche de cînd lumea. Pînă către sfîrșitul lui mai, privită de departe, încâlceala aceasta de crengi elastice și pline de spini răi, pare o flăcără nestînsă, alb-roză, ce arde acolo lîngă drum. Către toamnă, după ce un timp tufa întîmpină oamenii, verde ca buratecul, fructele virtuose, rămase în locul petalelor, prind a se coace. Și din acel moment, pînă cînd cade prima zăpadă, tufa arde din nou, de data asta roșie ca sîngele.

Aglaiă Dorneanu stă pe iarbă, lîngă tufă. Picioarele și le-a ascuns sub fustă, bărbia și-a sprijinit-o pe genunchii strînși, înlănțuiți de mîini. De sub basmaua albă, trasă mult peste frunte ca să nu-i ardă soarele fața, privirea iscoditoare cată neclintit în josul drumului, spre dreapta. În acel loc, îngustă, pornește o hudîță care se pierde printre huceaguri. Pe stînga drumului paște vaca, o vacă sură, mică, dar grasă. Sub botul vitei, iarba trosnește fragedă, aburită de răsularea puternică și caldă. În vale, dincolo de ogoarele ce pornesc din marginea drumului, asemeni unor lăicere nefiresc de lungi, se zărește calea ferată și un canton cit o jucărie.

Trece un tren. Aburul scăpat din coșul locomotivei se prelinge suluri, suluri, de-a lungul vagoanelor, apoi se lasă încet pe terasament, pufos. „Parcă-s caiere de lînă”, gîndește Aglaiă trezită din visare de semnalul locomotivei. Trenul s-a pierdut în ceața albăstrie, vaca a trecut drumul, și acum paște chiar lîngă picioarele fetei. Aglaiă simte în nări mirosul crud al ierbilor strivite între dinții vitei amestecat cu un iz dulceag de lapte.

— Hai, fugi încolo, Steluța..., îi vorbi domol Aglaiă, întinzînd mina și atîngînd-o ușor peste bot.

Vaca săltă capul, o privi cu ochii mari, blinzi, spălăciți și, alungînd cu coada o muscă, își văzu mai departe de păscut.

— Nu fi obraznică, o probozî din nou fata. Cară-te.

— Bine te-am găsit! Stai la cislă cu o necuvîntătoare!

Fata tresări, se ridică stînjănită și-și netezi inte fusta. În fața ei, înalt, spătos, zimbitor, cu pălăria scăpată pe ceafă, stătea un flăcău.

— Tu erai?! se miră fata cu prefăcătorie, ca și cum nu și-ar fi obosit pînă acum ochii, pîndind hudîța. Ce faci, Achim?

— Bine! Mă încercă pușin spatele, nu-mi simt picioarele, îmi vuiește capul și-mi tremură mîinile. Încolo, sănătos tun! glumi Achim și se întinse pe iarbă, sub tufa înmiresmată. Rupse un fir de iarbă și prinse a-l cresta între dinți.

— Șezi Aglaiă. Spune, te-ai mai gîndit?

Fata rămase în picioare, cu privirea rătăcită undeva în iarbă.

— M-am gîndit... Am vorbit și cu mama. Ea nu se prea bagă în sufletul omului. Toate ar fi bune numai că, ți-am mai spus, aștept un cuvînt din partea lui Mitru.

— Fratele tău e muncitor și muncitorii rar se mai întorc în satul lor.

Aglaiă știa bine că Mitru nu se va statornici niciodată acasă. Pricina șovăielii era cu totul alta. N-a uitat nici acum cuvintele lui, rostite cu un an în urmă: „Înainte de a te mărita să-mi faci și mie cunoștință cu viitorul soț. Te rog foarte mult!” Aglaiă își admira în taină fratele, îi sorbea fiecare cuvînt, îl considera un om ales.

— Are și el dreptul la casă. O să vină curînd și atunci... Pe urmă mai este și Costică. A plecat el, voluntar în armată, dar cine știe...

— Am patru surori. Două bune de măritat. Alte două se ridică acum. Unde să le duc?

— Achim, rosti moale Aglaiă, vine și vremea aceea... Să mai așteptăm...

O pală de vînt se abătu ca din senin asupra trandafirului, vînzolîndu-i florile. Ploaia de petale curse lepeșă în iarba verde, tinără. Porniră agale în urma vacii, mină în mină. Soarele cobora către asfințit, peste cîmpul neted plutea o miroznă dulceagă de romaniță.

Încă din zori, Ștefan Dorneanu cioplește cu înverșunare în mijlocul ogrăzii, o grindă lungă de stejar. Talpa cerdacului a putrezit și are de gând să o schimbe. Scui-pă des în palmă, lovește puternic, barda pătrunde adânc. Șuvițe subțiri de sudoare se furișează neîncetat pe jgheburile ridurilor și după ce poposesc o clipă în mustața deasă, îngălbenită de tutun, lunecă mai jos, pe git, sub cămașa aspră de cînepă, încheiată cu doi nasturi albaștri. A obosit. Înfringe barda în grindă, își cuprinde șalele cu palmele late, se îndreaptă și privește peste gard, în susul drumului. Ar dori să schimbe cu careva o vorbă, dar nu zărește picior de om. Casa e așezată într-un fund de hudiță, rar trece cineva prin fața ei. „Acuși asfințește și încă nu am terminat. Ai îmbătrinit, Dornene”, constată bătrînul privind pieziș lozba de lemn alb-roșetică. A se făcu poită de fumat.

— Marie, strigă el, ia dă-mi tutunul.

Nu-i răspunde nimeni. „M-au lăsat al nimănui”. Intră în casă și se întoarce cu pachetul de tutun. Încălecă grinda înfierbîntată de soare, răsuci o țigară zdravănă, o aprinse și, un timp, zăbovi cu privirea asupra casei. Ar fi trebuit schimbată șindrila, se cam șubrezise cerdacul, peretele din spate „făta”. Pînă mai deunăzi se ajutase cu Costică. S-a dus și el, împușcat, în lumea largă, voluntar în armată. Ce-ar fi putut face altceva? Să numere golurile dintre ostrețele gardului? Sau să intre la stăpîn? Lasă că și armata e o podoabă de stăpîn!... „Ce-o fi cu Mitru?” Tre-cuse anul de cînd nu-i călcase piciorul în casă. „Poate e și putred” îl săgetă prin creier. Prostii. Cu două săptămîni în urmă îl întîlnise în oraș pe Păstrăvanu. „Nu-i purta grija”, l-a asigurat acesta. Să nu-l creadă? Ei amîndoi sînt înodați mai trainic decît capetele unei frîngii cu care scoți un buștean dintr-o ripă. Ce drum în viață își alesese băiatul ăsta neastîmpărat! Cu ani în urmă cînd îi aducea în casă pe unul și pe altul, oameni ce se fereau de lumina zilei ca sobolii, bătrînului i-a sărit țandăra: „Ce hram poartă vîntură-lume, ăștia?” Cu vremea, însă, urechea a prins o vorbă și încă una. Aveau un anume miez spusele acelea. Numai oamenii, cu scaun la cap, roși de viață puteau da răspuns atîtor întrebări. Treptat a odrăslit în el un soi de mîndrie pe care însă o tănuia. „Ați stat de vorbă cu Mitru al meu? N-ați stat! Dacă n-ați stat înseamnă că nu știți nimic”, îi venea să spună oricui întîlnit în cale. „Să nu dea el un semn de viață!” Un an cit un veac... Ce-i drept, chiar cînd venea, sta cit ai fuma două-trei țigări. Pentru bătrîn însă, era destul. Îl asculta și se răcorea. Vorbea cu atîta convingere de-ai fi crezut că într-o lună-două, se răs-toarnă țara pe dos. Încea să-l domolească:

„Băiete, mor și asemenea legi nu mai apuc. Boierii au său, au putere, legile-s de partea lor, parșive, întocmite de ei”.

„Facem noi altele — il incredința Mitru — muncitorești”

„Și țărani? Cum va fi cu ei? Sînt legați de pămînt?”

„Legăți de pămînturile moșierilor și legați la ochi, se înfierbînta Mitru. Rupem noi odată toate lanțurile și toate legăturile de pe văzul oamenilor”. Și pleca.

Dorneanu asvîrli capătul stîns al țigării și întoarce capul spre poartă. În curte intra nevastă-sa, cu vaca de funie.

— Ce faci, omule, ai adormit pe grindă? Il zădări femeia, veselă nu se știe din ce pricină.

— Gindeam! răspunde arțăgos, bătrînul.

— Uite unde era filozoful! Și eu nu știam. A venit Aglaia?

— Tu mă întrebi? Văd că ți-a dat vaca în primire.

— Lasă c-o rostuiesc eu acușa. Spunea că lipsește doar cîteva minute.

— Ba bine că nu! Prea o ții din scurt. Ca mîine se mărită, toarnă doi-trei plozi și cu asta, aleluia tinerețe. Chiar, bine că veni vorba. Ce zici, n-ar fi timpul să ne gîndim la măritișul fetei? Să-i căutăm noi un flăcău, dacă nu și-l găsește ea.

— Să fii sănătos, filozofule! E anul și mai bine de cînd o ocheste unul din Păun. Achim a lui Bușu.

— Ia te uită, mironosița! se minună bătrînul. A lui Bușu, zici? Parcă l-aș ști pe flăcău. Unul bălan, înalt. Așa-i? Știe a alege, dumneaei, nu degeaba îți seamănă.

— Ai început să te lauzi la bătrînețe..., il dojeni Maria.

Curind din bucătăria de vară se răspîndi un miros plăcut de lapte fier. Bătrînul se învîrti un timp în jurul grinzii, adună cioplitura, mătură; nu-și prea găsea rostul. Veni și Aglașa, cam spășită, intră în casă și, de la fereastra deschisă, întrebă pe nepusă masă:

— Oare cînd are de gînd Mitru să mai dea pe acasă?

— Mi-ai luat vorba din gură, constată mama din bucătărie.

Bătrînul tresări mirat. „Fără să știm, gîndim în colectiv”. Dar tăcu. Se așezară în jurul unei mese joase, cu trei picioare, pe care aburea o mămăligă mare, vîrtoasă. Mincau în tăcere. Ici, colo, hămăiau ciînii, răgușit sau subțire, după anii ce-i aveau. Pe aproape trecu un car. O vreme stăruî scîrțîitul ascuțit al osîlor neune.

9.

— Ghiogarii au ieșit din nou la drumul mare, constată Remus, mai mult pentru sine, aplecat peste caseta de litere. Culegea un scurt comentariu cu privire la asasinarea de către legionari a primului ministru Armand Călinescu. — Pistolarii l-au ciuruit pe ministru, oamenii ministrului l-au făcut sită pe pistolari.

— Se incolțesc lupii între ei..., completă Paraschiv de pe patul său unde, în genunchi, sorta niște litere. Încătărămații ăștia verzi țintesc numai către treptele superioare. Țsta e al doilea prim-ministru pe care l-au expediat pe celălalt tărîm... Probabil suferă cu toții de grandomanie.

— Haita asta de pletosî, interveni Mitru, e un soi de berbec de manevră, o prelungire a unei miini care, pentru moment încă nu-și scoate la lumină propriile ghiare. Asasinatul ăsta e un avertisment care sună cam așa: „Cine nu-i cu noi, să tragă concluziile de rigoare”. Și glasul acesta cavernos, lătratul ăsta de șacal vine mai de departe, de peste granițele țării. Achtung! sună, prescurtat. S-au simțit ofenșați, hitleriștii. Dreptul de tranzit prin țara noastră acordat guvernului Poloniei și unor unități militare li s-a infipt în inimă ca un ghimpe otrăvit.

— Ce credeți, întrebă Remus, pun laba hitleriștii și pe țara noastră? Numai cît mă gîndesc și mi se zburlește părul. În iarna lui '33 mă aflam la Berlin, în vizită la o rudă. Credeam că voi ajunge în țară cu timpanele sparte de urletele megafoanelor, de răpăitul cizmelor pe caldarim, de cîntecele acelea ce gilgiau obsedant, zi și noapte, în gitlejuri răgușite.

Întrebarea nu primi răspuns. Cei trei „tehnici” izolați în tînuitul subsol purtau zilnic discuții asemănătoare declanșate de citirea articolelor pe care le culegeau. Se considerau oameni informați, la curent cu cele mai importante evenimente politice interne și internaționale, dar întreg acest material, prețios pentru cei de afară care puteau face o confruntare cu alte multiple aspecte ale vieții, nu reprezenta pentru ei altceva decît fragmente dintr-un vitraliu încă nemontat.

Mitru se obișnuise, intrase în ritmul acestei munci ieșite din comun. Nu-l interesa cînd se sfîrșește noaptea și cînd începe ziua. Dacă nu ar fi existat calendarul acela din perete, noțiunea timpului s-ar fi pulverizat și ea în întuneric. Părăsea uneori, pentru scurt timp, după miezul nopții, subsolul, parcurgea în umbra zidurilor, două-trei străduțe dosnice din apropiere, sorbea lacom aerul ce i se părea tare ca un rachiou. Se întorcea în subsol amorțit și adormea de cum pune capul pe pernă. Învățase să joace șah, cunoștea toate exercițiile de gimnastică existente, putea să tipărească cu ușurință și să corecteze. Remus, bănățean din Timișoara, încerca să-l învețe limba germană. Mai vîrstnicul Paraschiv, pe care-l porecliseră „Cocoșul”, îl obișnuise prin cîteva metode simple să-și autoregleze voința. După îndelungi exerciții reușea să se culce și să se trezească la ore fixe. Lectura cărților era ocolită, vederea trebuia păstrată proaspătă și rezistentă pentru realizarea ziarului.

Remus era holtei ca și Mitru. Paraschiv fusese căsătorit: „M-a părăsit sau am părăsit-o, nici nu-mi mai amintesc. Parcă aș fi singur de cînd lumea. Am dorit să am un copil... Femeia aceea nu voia să audă, îmi recomanda să-l fac cu alta dacă țin neapărat. Eu nu mi-am cunoscut pîrinții, am crescut la orfelinat. Acolo hotărîsem să am un copil de care să nu mă despart niciodată. Și n-am avut.

Își cunoștea viața, unul altuia, pînă în cele mai neînsemnate amănunte. Abia aici în nesfîrșitele zile și nopți reuși Mitru să-și descopere cu adevărat familia. Din

amintiri, din fragmente disparate, din toate amănunțele adunate la un loc realizase ample portrete pentru fiecare în parte. Paraschiv și Remus vorbeau acum despre membrii familiei lui Mitru ca despre rudele lor apropiate.

— Mitrule, e adevărat că ne părăsești? Parcă așa am înțeles din cele spuse ieri de tovarășul Petrescu, se arătă oarecum îngrijorat, Remus. Sau poate m-am înșelat, că între două vorbe scoase de „legătura” asta a noastră poți să tragi un pui de somn.

— N-am înțeles nici eu mare lucru. Mi-a spus, în treacăt, că Nenea se înterează dacă sînt sănătos. Atît.

— E clar, trase Paraschiv concluzia. Pregătește-ți bagajele.

Mitru nu a înțeles ce anume este „clar”, nu și-a pregătit bagajele, că nu avea. A lucrat patru ore fără întrerupere. Petrescu a venit, scump ca de obicei la vorbă, cu nelipsita servietă plină de hirtie.

— Necunoscutule, poți să-ți iei rămas bun. Te așteaptă Nenea.

Remus și Paraschiv se siliră să fie veseli.

10.

...Rezultă din observațiile noastre zilnice că întreaga activitate contra fascismului și războiului are drept scop propagarea ideilor comuniste pentru a atrage atenția...”. Raportul nu se încheia. Comisarul Popa înșurubă stiloul și, rămas cîteva clipe pe gânduri, începu să-și ciumpățească între dinți buza inferioară, obicei deprins încă pe vremea cînd era elev de liceu. „Vorbe. Adevărate, dar vorbe. Observațiile noastre... Ei și? Zece agenți, o sută de constatări... Dar unde este finalizarea?” Direcția generală a Siguranței îi cerea săptămînal, telefonic, rezultate concrete. „Depistați capii comuniștilor”. De cîteva zile, colac peste pupăză, îi căzuse pe cap și problema legionarilor. Asasinarea lui Armand Călinescu impusese luarea unor măsuri energice soldate cu cîteva execuții pilduitoare. Cu ăștia, cel puțin, era mai simplu: dădeau buzna ca orbi. Niște țicniți fanatici. Cîntau în arest pînă îl apuca damblaua. Un cumnat, director în Ministerul de Interne, îl avertizase: „Emile, fii atent cu membrii gărzii. Bate un vînt prielnic pentru ei”. Închidea ochii și le dădea drumul. De altfel indicațiile cu privire la activitatea legionarilor erau destul de nebuloase și contradictorii de la o săptămîină la alta; le putea interpreta după bunul plac.

Sună secretara și o rugă să-l cheme pe Trofinică. Acesta era unul dintre cei mai destonici agenți ai săi deși avea o figură de cretin.

— În seara aceasta facem o plîmbare împreună, îl anunță Popa, în timp ce-și îmbrăca pardesiul.

— Mă o-onorați, domnule șef.

— Ce direcție propui?

— Zo-zonele nebuloase..., rinji agentul. Sub buzele de mulatru, strălucea dantura, toată de aur. Cea de la natură i-o făcuse zob la o încăierare, cu un masat un parlagiu din Piața Halei. Avea un cap enorm, tuns chilug, crescut pe un grumaz scurt, de taur. Bilbiiala sesizabilă numai la începutul frazelor, îl făcea comic.

Prin „zonele nebuloase”, Trofinică înțelegea cartierele muncitorești din jurul fabricilor, situate în partea sudică a orașului. În labirintul străzilor acestor cartiere își măcina el nopțile, de aproape patru ani.

— Să mergem.

Comisarul își programase această excursie nocturnă, cu un scop bine determinat: „Se impune o pregătire psihologică”. Știa că a doua zi toți agenții vor fi informați de Trofinică: „Șe-șeful ne-a călcat urmele. Coace ceva”. În planurile sale de perspectivă figura organizarea unei acțiuni de amploare, o „încercuire totală” cum îi plăcea să numească raziile la care participau forțele disponibile ale Poliției și Siguranței. Într-un asemenea năvod cuprinzător spera să pescuiască cîteva exemplare rare pentru „acvariul său experimental”.

După două ore de colind neîntrerupt, purtat de Trofinică pe zeci de ulițe întunecoase și pline de hîrtoape, acostăți de bețivi și femei de stradă insistente, comisarul își simți gamba dure și umerii apăsați de o greutate insuportabilă. „Cine

naiba se mai poate descurca în babilonia asta? Aici este nevoie de o armată. Și, la urma urmei, de unde ideea absurdă că acești comuniști acționează numai în timpul nopții? Cine-i oprește să se întâlnească la lumina zilei? Idei preconcepute".

— Cum deosebești un comunist în viermuiala asta de oameni? Încercă comisarul să-l sondeze pe agent.

— Prin înțuiție, răspunse prompt Trofinică, ca un elev slitor.

— Adică brusc. Spui: asta-i și-l înhați, se amuză Popa.

— Mă luați pe- peste picior, domnule comisar, se ofensă agentul. Sint om cu experiență în materie. Există o sumă de date...

Și Trofinică se lansă în susținerea unei teorii alambicate despre psihologia omului care are ceva de ascuns, care bănuiește că e urmărit. Pe acesta, afirma el, îl trădau mersul, privirea, anumite mișcări...

— Se potrivesc și unui hoț.

— Nu. Hoții se privesc; comunistii sint calmi, calculați.

„Trofinică băiete, în căpățina ta urlașă e o confuzie înfricoșătoare", medită comisarul și schimbă subiectul.

— Să luăm un tramvai.

Se aflau la marginea orașului, lângă gara unde se formau garniturile de marfă. În acel moment, dinspre oraș, prin mijlocul străzilor venea un om înalt, numai piele și os, îmbrăcat într-un londen ce-l ajungea pînă la glezne. Pășea iute, preocupat, cu mâinile la spate. Ajuns în dreptul lor, se opri, îi privi cu ochi tulburi și rosti cu vocea repezită, stridentă:

— Jos cenzura! Trăiască presa democratică!... Comunitatea evreiască e cuzistă... Trăiască presa liberă!...

Și plecă mai departe, peste calea ferată. Comisarul rămase perplex, cu gura căscată.

— Ce se întâmplă? întrebă, după ce-și reveni din uluială.

— Fi-figură cunoscută, domnule Comisar. Herșcu Goldștein — A. C. Cuza...

— Ce faaace?! ridică glasul Popa, privind pieziș către agent.

— E „pensionar" la spitalul 7. În fiecare dimineață trece pe la toate redacțiile ziarelor din oraș, cere hirtie, scrie articolul care constă din numeroase linii șerpuite, iscălește: Herșcu Goldștein — A. C. Cuza și pleacă să-și strige lozincile. Se pare că pe vremuri a fost ziarist.

— Și noi ne plingem că nu reușim să depistăm elemente periculoase, constată comisarul, abia acum amuzat și se îndreptă spre tramvai. „Pînă și nebunii ne dau de furcă, doamne păzește!"

11.

Profesorul Vasile Colibaba privi din nou pendula mare dintre cele două ferestre, ale cărei minutare urcau leneșe către orele 21. Îl încerca o undă de emoție, în această seară urma să se discute din nou acea problemă dificilă ce frământa de câteva luni pe toți membrii biroului; găsirea celor mai adecvate metode pentru mobilizarea unor mase cît mai largi la lupta împotriva tendințelor de infiltrare în rândurile tineretului a concepțiilor ideologiei fasciste. Pericolul era evident, ultimele manifestări ale unor studenți, fățișe pînă la impertinență, îl subliniau cu prisosință. Toate aceste ieșiri huliganice, de o brutalitate care înfiora și punea nenumărate semne de întrebare lingă noțiunea de om, îl îndurera profund pe profesor, îi creiau o permanentă stare de alarmă. Cunoștea poziția socială a multora dintre acești tineri, unii nu lipsiți de calități, fiu de țărani, de învățători, de funcționari modești și, tocmai din această cauză, creștea în el o ascuțită înverșunare împotriva forțelor obscure ce perseverau în a inocula acea otrăvă pustitoare ca o ciună. Cum de era posibilă extinderea acestui flagel înveșmîntat într-o togă de patriotism găunos, străin de tot ce consemna, de-a lungul veacurilor, istoria acestui popor? Și el fusese tinăr, și el fusese ars cîndva de idei îndrăznețe, de acele idei care-l dominau și astăzi gîndirea. Încă din școală se formase așa cum era și astăzi: un om binevoitor și social, îndeplinindu-și cu rigurozitate tot ceea ce considera că este de datoria sa, iar

datoria, socotea el că este tot ce slujește emancipării omului, smulgerea lui din ignoranță. Se născuse într-o familie ce nu cunoscuse niciodată lipsurile materiale, tatăl fusese avocat, dar chiar din anii tinereții l-au atras oamenii simpli în fața cărora îi plăcea să țină conferințe de știință popularizată, cu care a încercat și a reușit să lege relații de prietenie, ale căror concepții asupra vieții și le-a însușit pe nesimțite. Poate că o anume influență îi exercitase fără voie chiar tatăl său care deseori pleda în procese ale unor oameni loviți crunt de soartă, nedreptățiți, umiliți, oameni despre care afirma că sînt „cele mai nefericite ființe ce trăiesc sub soarele acestei țări”. Unele procese le câștiga, altele le pierdea. În ambele cazuri venea acasă mîhnit: „Și în tribunal și în afara lui, legile sînt robite banului. Dreptatea a devenit o noțiune al cărei sens are mai mare circulație la bursă decît în sălile Palatului de justiție”. Această atmosferă, aceste concluzii lapidare rostite în treacăt, lăsaseră pe nesimțite în sufletul tinărului urme adînci care, mai tîrziu, cînd viața l-a pus în contact cu realitățile generatoare ale unor asemenea fenomene, începură să sîngereze... Încă de pe atunci, orice nedreptate, oricît de mică, îl zguduia, îi turbura profund conștiința. În nenumăratele nopți nedormite din timpul studenției, făcea planuri utopice, chiar încercase schișarea unui studiu amplu intitulat „Dreptatea — o utopie!” Se visa uneori în postura unui judecător suprem, în fața căruia acei oameni aroganți, nepăsători, siguri de ei, lipsiți de scrupule, devin dintr-o dată mici, neînsemnați, uluiți de asprimea sentinței pronunțate. Dar conștiința acestei puteri imaginare și posibilitatea de a o exercita se pulveriză în seara cînd, după o conferință ținută la Casa Poporului, conferință în care ideile sale fără acoperire se făcuseră auzite, de el se apropie un om încă tînar, numai în cămașă, care se recomandă scurt: „Păstrăvanu, muncitor tipograf”. Ce au discutat în acea seară, timp de cîteva ore, străbătînd orașul de la un capăt la altul, nu-și mai amintește în amănunt. Se răzoi-seră unul la altul, tipograful îl categorisise drept „cap lipsit de picioare”, „barcă fără cîrmă”, „vîinator fără pușcă”. S-au împrietenit, tipograful avea un anume farmec, vorbea rîspicat, deschis, nu ezitase să-i mărturisească lipsa sa de cultură, încercările sale de a se instrui pe apucate și dezordonat. La despărțire, în timp ce îi scutura mîna gata să i-o smulgă din umăr, adăugase, în glas cu o dezarmantă convingere: „Domnule profesor, — Colibaba era abia student în anul V — am mare nevoie de dumneată și, cine știe, poate că și dumneata de mine!” Au trecut ani... S-au mai întîlnit? Deseori. Au avut într-adevăr nevoie unul de celălalt.

Acum, la ora nouă și treizeci de minute, în biroul încăpător, cu podeaua acoperită de un covor gros, moale, cu draperiile grele lăsate, oaspeții sîd și par a juca cărți în jurul unei mese joase, luminată de o lustră veche, grea. Colibaba, într-o haină de casă, albastră cu găletane negre, gazdă primitoare și atentă; Ita, în același strîmt taior, închis la culoare, cu părul lîns, despîcat la mijloc de o cărare fără cusur, strîns la spate într-un coc mic; Păstrăvanu, grav, ușor rigid, deși în această încăpere ar fi trebuit să se simtă ca acasă. Adam, sfios pentru început, venea pentru prima oară în fața profesorului. Al cincilea prezent, un tovarăș între două vîrste, cu fața ascuțită și părul blond zburlit, se recomandase Brezeanu și participa în calitate de instructor al Comitetului Central, pe lîngă Comitetul regional.

Ședința o conducea Ita care informase pe scurt Biroul despre ultimele acțiuni ale organizației. Punctul principal de pe ordinea de zi, asupra căruia cei prezenți meditaseră îndelung, cu mult înainte de a veni la această ședință, era cel privitor la combaterea pericolului fascist.

— Armata germană, își începu expunerea profesorul Colibaba, se apropie vertiginos de granițele țării noastre. Desigur o agresiune directă este deocamdată exclusă, nu există litigii teritoriale. Totuși, agresiunea este posibilă prin alt sistem și anume cel al infiltrării treptate și apoi al acțiunilor rapide.

— Petrolul, grîul, toate bogățiile țării noastre sînt visate și noaptea de către căpeteniile naziste, interveni Ita.

— Din acest motiv și din multe altele vor încerca o manevră. Și această manevră nu o poate facilita decît gruparea politică care propagă la noi fascismul.

— Garda de fier, mirii Păstrăvanu.

— Evident și deși, aparent, această grupare nu se află în grațiile actualului guvern al țării noastre, către ea sînt îndreptate privirile tuturor reacționarilor interni și ale hitleriştilor în mod special.

— Care o și finanțează, completă Păstrăvanu.

— Și încă cu dărnicie. Deci împotriva acestei forțe obscure, incurajată în ultimul timp atât din exterior cât și din interior, se impune să îndreptăm cu toată forța ascuțișul activității noastre de propagandă. Populația țării, în mare parte lipsită de educație și experiență, trebuie prevenită, înarmată cu argumente, mobilizată la luptă și această treabă grea cade în sarcina noastră, a comuniștilor. Dragi tovarăși, — glasul profesorului coborî pină la șoptă, — avem nevoie de mijloace multiple și în primul rînd de cuvîntul tipărit.

— Ați rostit cuvîntul potrivit tovarășe Colibaba, interveni instructorul Comitetului Central. Partidul ne recomandă să trecem imediat la înființarea unei tipografii cit mai bine utilată. Eficiența întregii activități va fi incomparabil sporită dacă propaganda verbală va fi dublată de cea scrisă. Lozinca noastră, „Citește și dă mai departe”, își va găsi o aplicare concretă și roditoare. Vă rog să veniți cu propuneri cit mai realiste: procurarea materialelor necesare, încheierea redacției, alegerea tovarășului care să se ocupe de partea tehnică, locul sigur unde trebuie să fie amplasată tipografia...

Discuțiile continuară pînă la miezul nopții. Greul bătăliei căzu pe umerii lui Păstrăvanu, singurul care, prin forța împrejurărilor își dădea seama de imensele greutăți ce trebuiau învinse.

— Avem nevoie de un om, tovarășe Brezeanu. Omul acesta lucrează în momentul de față într-un loc care ne este necunoscut. Nenea îl cunoaște și dacă îi vei transmite rugămintea noastră, poate îl lasă la vatră...

12.

Nenea nu se schimbase, nici nu ar fi avut cînd. Trecuseră abia șapte luni de cînd discutasă cu Mitru. Același ochi pe jumătate închiși, aceeași față albă ca dată cu pudră. Camera era alta, spațioasă, elegant mobilată: o canapea și două fotolii tapisate în piele, draperii grele de catifea la ferestre, pe jos o scoarță mare oltească. În rafturile bibliotecii ce acoperea peretele din fund al încăperii, se odihneau volume grele, legate în piele. Cotoarele aurite sclipeau în lumina bogată, răspîdită de o lampă lucrată în fier forjat. Nenea nu era singur, avea un musafir sau el era musafirul celui, un om în vîrstă, înalt, negricios, care purta ochelarii cu ramă subțire de metal.

— Faceți cunoștință, tovarășul Miron care ne găzduiește în această seară și... așa mai departe. Necunoscutul nostru, de-acum bine cunoscut, trecut prin tenebrele unui subsol tainic și calificat în editarea de opere... miniaturale. Cum te simți? Sperăm că destul de bine, deși, după cît zăresc eu, pielea feței a căpătat o tentă asiatică... Nu-i nimic, aceasta înseamnă adaptare la mediu; ai început să capeți culoarea răspîdită de becurile electrice. Să nu uit, Bătrînul te salută. De altfel o să vă întîlniți curînd.

Nenea se opri brusc, parcă epuizat de acest inepuizabil debit verbal, colorat și enigmatic.

— Ești căsătorit? iscodi Miron. Mitru răspunse și își privi insistent interlocutorul, încercînd să surprindă în privirile acestuia substratul întrebării. Nu reuși, ochelarii străluciau în lumină. Miron trecu peste întrebarea pusă, considerînd-o, probabil, suplimentară, și continuă cu o altă idee.

— Să-l informăm nițel pe tinărul nostru. Știm de toate, dar evenimentele se succed cu atîta rapiditate încît, uneori, capacitatea noastră de a le percepe sensul, este pusă la grea încercare. Două aspecte ale momentului de față ne sînt, însă, extrem de clare: burghezia reacționară, incapabilă de a guverna cu vechile ei metode parlamentare, cedează pas cu pas terenul forțelor fascismului. Peste Europa și peste Asia se întinde pecingenea obscurantismului fascist. Teroarea, asasinările și masacrele fac casă bună cu demagogia și diversiunea...

Miron vorbea rar, apăsător, cu glas ușor tremurat. Își scotea des ochelarii și îi ștergea cu un petec de piele de căprioară, aburind îndelung lentilele. Fără ochelari clipea des; ochii umezi și pleoapele umflate trădau nopțile nedormite.

— Plutește peste România o mare primejdie și în această situație, partidul nostru trage din nou semnalul de alarmă. Ne așteaptă o muncă neînchipuit de grea. Cuvîntul partidului trebuie să pătrundă și să mobilizeze mase cît mai largi, toate păturiile sociale, absolut toate. Și cel mai eficace este cuvîntul scris. Conducerea partidului recomandă sporirea numărului publicațiilor ilegale și legale, a manifestelor care să mobilizeze la luptă, să demaște ororile fascismului, ale războiului. Deci să acționăm în acest sens.

— Pe Necunoscut, prezent de față, îl revendică al săi. Cu insistență, sublinie Nenea.

— Pe bună dreptate, constată Miron. Acolo este mare nevoie, foarte mare!

Mitru înțelesese totul sau aproape totul. Întrebă nerăbdător:

— Ziar sau numai manifeste?

— De toate dacă este posibil, zîmbi Miron. O publicație periodică cu apariție aproximativ regulată, ar spori și mai mult încrederea în puterea forțelor noastre. Vă veți orienta la fașa locului, Comitetul regional este pus în temă, tu ai căpătat oarecare experiență...

— Licențiat! completă Nenea, mucalit.

— Succes! Așteptăm vești... tipărite.

Se ridicară. În aceeași clipă cineva ciocăni discret, într-un anumit ritm. Gazda zîmbi, se îndreptă către ușă și o deschise făcînd loc unei tinere de statură potrivită, cu fașa smeadă, îmbrăcată într-un trenčí cafeniu, umezit de ploale.

— Avem musafiri, unchiule? Nu știam, te rog să mă scuzi.

— Te-am scuzat din momentul cînd ți-am auzit ciocănitul în ușă. Fă cunoștință cu nepotul meu, clipi Miron șmecher, în dosul ochelarilor.

— Dorina!

— ?...

Mitru privi descumpănit către cei doi, nu știa dacă trebuie să-și decline numele și pe care anume.

— Ai un văr emotiv, Dorina, sau, știu eu, poate s-a gîndit că nu e nimerit să se prezînte în fața unei domnișoare drept Necunoscutul...

— Aaaa! Tu ești persoana mult așteptată în orașul celor șapte coline... De acolo vin. Tovarășe Miron, Nene, reproduc cu exactitate: „Să fie eliberat de urgență Necunoscutul”. Sint cuvintele completate pe loc de Bătrîn: „Neapărat!” Și eu nu aveam habar că este vorba de un văr drept...

Toți patru izbucniră în ris. Miron trase un sertar, scoase un plic și îl întinse lui Mitru.

— Pentru tren. Ai acolo și un bilet de lăsare la vatră. Poți călători în liniște. Mitru își luă rămas bun, Dorina îi strînse mina cu o putere nebănuită:

— La revedere!... Verișorule!...

13.

În încăperea lungă cît două vagoane de marfă puse cap la cap, cu tavanul scund, ușor curbat, la care un om înalt ajungea cu mina, stăruia zi și noapte un miros dulceag, greșos. Saturat de plumb și de fumul țigărilor, de izul înțepător al benzinei și de cernelii tipografice, aerul căpăta însușiri de compresor: greoi și viscos, rețea respirația, sufoca, putea fi și el tăiat în felii. Dacă nu s-ar fi auzit în permanență clinchetul literelor în culegarele de alamă, asemănător cu ciocnirea unor cristale fine, încăperea aceasta de formă ciudată, largă la intrare și îngustă către fund unde și tavanul se înclina, putea fi confundată cu un sicriu în care doisprezece oameni aduși de spate, cu dinți cariați, gingii inflamate și plămîni subrezi, mișleau tăcuți, aplecați peste casetele cu litere minuscule, dînd viață cuvintelor, rîndurilor, frazelor.

În acest sicriu, botezat „Litera de aur” își înmormînta zilele tipograful Mihai Păstrăvanu. Îmbătrînit în asemenea hrube, nu mai simțea de mult nici aerul viciat,

nici apăsarea grea a izului de plumb. Îl interesau literele, îndrăgite încă din vremea uceniciei și mai cu seamă tovarășii de muncă pentru apărarea drepturilor cărora se afla într-o permanentă stare de beligeranță cu patronul. Spătos, greoi în mișcări și scump la vorbă, Păstrăvanu era poreclit în glumă „Sîinxul”. Se deosebea întrucîtva de ceilalți tipografi și prin ținuta sa vestimentară, modestă în ce privea calitatea, dar ireproșabil întreținută: dunga pantalonului veșnic tăioasă, pantofii ceruți și îndelung lustruiți, cămașa întotdeauna albă, scrobită, de sub gulerul căreia nu lipsea nicioadă o cravată vișinie. Ținuta aceasta peste care, în timpul lucrului, îmbrăca un halat de saten negru, contrasta puternic cu mizeria din atelier.

În după amiaza acestei zile, Păstrăvanu este dominat de o bună dispoziție, rar întâlnită. Culege cu spor și, deși nu-i stă în obște, a trimis ucenicul să-i aducă o cafea.

— Ți-a-nflorit cactusul, bădie Mihai?

Bătrînul zîmbi și nu răspunse. Colegii glumeau des pe seama colecției sale de cactuși despre care spunea ironic: „Îi cultiv în dorul patronului. Nu pot trăi o clipă fără să-l simt în preajmă”.

— Dacă a înflorit înseamnă că chiar domnul Păstrăvanu în persoană a înflorit.

Intervenția patronului, intrat pe nesimțite în atelier, avea o dublă semnificație: pe de o parte aflase de ironia tipografului la adresa sa, iar pe de alta, la rîndul său, îl considera pe Păstrăvanu tot un fel de cactus în ai cărui spini se înțepa la fiecare pas.

— În sicriul ăsta, domnule State, nu înflorește nici mărăguna, replică prompt Păstrăvanu, fără nici o umbră de supărare în glas.

Deși se ciocnea des cu bătrînul zețar, patronul nu se putea lipsi de el. Era un lucrător bun, „as” în meserie cum i se spunea.

— Domnilor, să nu pulverizăm buna dispoziție, schimbă făgașul discuției patronul și începu să fredoneze un cîntec cunoscut de ani de zile celor din atelier, un soi de marș militar sacadat, dur.

— Domnule State, nu-l slăbi Păstrăvanu, mai consultați-ne și pe noi în alegerea repertoriului. Poate venim cu o sugestie mai puțin cazonă.

Aluzia zețarului era destul de străvezie, patronul, înainte de a deveni proprietarul tipografiei fusese maior de cavalerie.

— E un marș stimulator, alungă oboseala.

— Pentru ambianța de aici s-ar potrivi mai degrabă un marș funebru...

— Domnule Păstrăvanu, ești un veritabil arici.

— Cactus, domnule State. Cactus bătrîn care are de gînd să înflorească...

Patronul plecă fără replică, contrariat de limbuția neobișnuită a bătrînului zețar. În urmă, Păstrăvanu își sorbi liniștit cafeaua. Buna dispoziție și o anume febrilitate nu-l părăseau. „Vine Mitru și noi încă n-am găsit soluția”. De unde să procure mașina? Cine să o procure? Unde să fie instalată? Dar litera? Căzuseră de acord asupra componenței redacției. Deocamdată atît. Restul... Cîneva propusese cu naivitate cumpărarea mașinii. „Poate una de tocat carne”, gîndise Păstrăvanu incudat. El găsisese o soluție asupra căruia medita încă. „Întîi să mă consult cu Mitru”. Li se comunicase că în curînd acesta va sosi în localitate.

Încrezător în proiectul său îndrăzneț, Păstrăvanu se îndreptă spre casă. Pășește greu, la fiecare călcătură simte junghieri în toate încheieturile. Un afurisit de reumatism, cuibărit în toate cotloanele, îl chinuie din tinerețe. Poartă povara asta ca pe o cruce, în tăcere, cu maselele încheștate. „Cum vine „calificatul” din București, trecem urgent la acțiune. Va ieși o treabă pe cinste”. Simte sub braț, învelită într-un ziar, piinea încă caldă. Cînd a cumpărat-o frigea. Nevasta i-a plecat la o rudă, duce viață de burlac, mîncîncă pe apucate, te miri ce și mai nimica. Nu regretă că pentru cîteva zile a rămas singur. Ba, dimpotrivă. Are de pregătît un raport pentru viitoarea ședință a Comitetului regional. Nu, nu trebuie să-l scrie, îl va înregistra în memorie, și tocmai din această cauză are nevoie de liniște, de singurătate. Mai rămînea și redactarea acelei părți a manifestului în care era vorba despre mobilizarea la luptă a țărănilor. Trebuiau găsite fraze potrivite. Colibaba așteaptă de două zile această parte. Dar procurarea literelor? Încă nu a început tatonarea terenului. Nu-i nimic, aici treaba va merge mai ușor. „Sîntem acasă...”. De două zile îl obse-

dează și critica ce i s-a făcut în ședință: „Tovarășul Păstrăvanu rezolvă prea multe probleme de unul singur”. Da, au dreptate, se va gândi să sporească grupul său cu încă cîțiva tovarăși de nădejde. Sînt? Nu i-a căutat încă, deci nu poate trage nici o concluzie. Mîine va vorbi cu Săceleanu și Dodan. Li se citește în priviri dorința, nemărturisită de a activa într-un fel.

Strada asta în pantă, pietruită cu bolovani rotunzi, îl chinuie îngrozitor. Mai mult pipăie decît calcă, cu picioarele lui subrede. Iarna mai cu seamă, coborișul îl sleiește, ajunge acasă frînt. Dar nu i-a trecut niciodată prin minte să se mute. În care colțisor din acest oraș ar putea găsi un nuc asemănător celui ce foșnește tot anul în curtea lui? Și valurile de parfum dulceag ce pătrund prin fereastra deschisă, de parcă ar crește un salcîm în mijlocul camerei.

Poarta scîrțîie. „Ar trebui unsă, bătrîne”.

— Bine te-am găsit, bădie Mihai!

Păstrăvanu încremenește lingă cele trei trepte ale intrării în cerdac. Nu deslușește fața, silueta ce se conturează în întuneric, dar glasul nu-l poate înșela. Întinde brațele, urcă treptele, piinea se rostogolește în curte.

— Tu erai, măi băiete? Mitrule, omule!.. Îl îmbrățișează îndelung. Ești sănătos, întreg? Uite că ai sosit! Hai în casă, stai să iau piinea... Aprinde lampa. Treci mai în lumină, măi Mitrache, băiete, să te văd, să... Arăți bine, chiar foarte bine, deși îmi închipui că în lunile astea nu ai stat la plajă. Cînd ai sosit?

— În seara aceasta. Vin direct de la gară.

— Te așteptam, omule, toți te așteptăm. Am trimis și un mesaj de urgență, printr-o fată, Dorina mi se pare, care ne-a adus niște materiale.

— Am cunoscut-o. Glumeață...

— Vești?

— Nenea și Miron îți trimit salutări. Așteaptă cît mai curînd, vești tipărite...

— Și? Unde-ai lucrat?

— La „Scînteia”.

— Pfiuuu! se minună Păstrăvanu și căzu moale pe marginea patului. Asta n-o mai știam. Dacă ți-au dat drumul de-acolo, înseamnă că sarcina noastră are mare importanță.

— Aici s-a pregătit ceva?...

— Ușor, Mitrule, nu te afli la București: țac-pac, pui mîna pe vingalac.

Eliberat de entuziasmul revederii, Păstrăvanu intră în calmul său obișnuit. Își dezbracă haina, încălță o pereche de papuci moi, scoase un pachet de țigări, neînchipuit și se așază la masă.

— Așa! Mai întîi: ce-a spus tovarășul Miron?

— Bădie, pe scurt: cuvîntul comuniștilor este hotărîtor. Mai cu seamă cel scris.

— Deci tipografie, tipografie, tipografie! murmură Păstrăvanu mai mult pentru sine. Mitrule, tu cunoști tipografia lui Bejan, ai lucrat acolo, după cît țin minte. De vreo doi ani e închisă, lăsată în părăsire. Nu se interesează nimeni de ea. Este acolo un Boston grozav. Ce-ai zice dacă am „dezgropa” noi comoara asta părăsită? De acord?

— Ca întotdeauna, bădie Mihai.

Păstrăvanu rămase cîteva clipe pe gînduri, apoi se ridică, aduse o farfurie cu ardei copti, rupse piinea în bucăți mari și, cu un gest larg, își pofti musafirul la masă.

14.

— Bine v-am găsit! Poftă mare!

Urarea răsună limpede, glasul era cunoscut, dar în acel moment părea nefiresc pentru urechile celor trei din jurul mesei.

— Mitru! se dezmetici Aglaia și, cu lingura în mînă, se repezi să-l îmbrățișeze.

Mama și Ștefan rămaseră lipiți de scaune, cu capetele răsucite și fără glas. Poate că nici nu era Mitru, ci doar o prelungire a gîndurilor lor de mai înainte.

De cînd stau de vorbă? Nimeni nu se gîndește să măsoare timpul. A răsărit și a apus soarele odată sau poate de două ori. Grînda zace în mijlocul ogrăzii, mama aleargă de ici colo fără rost, Aglaia a găsit un băiat care duce vaca la păs-

cut. Ziua în casă, noaptea în cerdac, se nimeresc mereu laolaltă. Bătrînul s-a transformat într-o mașină de pus întrebări.

— Cum ai dus-o? Cum o duci? Văd că îți înflorește părul.

— Te moștenesc, ocoli Mitru un răspuns amănunțit.

— Și-acum, ce ai de gînd? Unde te aciuiezi?

— Eu sînt ca pasărea, tată.

— Ca sobolul mai degrabă, constată Ștefan încruntat.

— După cum e nevoie...

— Greu drum în viață ți-ai ales, Mitrule, greu și... mă întreb dacă are capăt.

— Greu tată! Poate chiar mai greu decît îți închipui. Cît este de scurt sau de lung încă nu știu. Capătul însă, îl zăresc. De cînd am pornit pe el îl zăresc și numai dacă mor nu ajung acolo... De altfel merită să mori chiar la jumătatea lui. E ca într-o bătălie... Nimeni nu știe sigur dacă va ajunge să guste din paharul victoriei, dar cel care ajung, obișnuiesc să verse o picătură pentru tovarășii căzuți în luptă.

Bătrînul prinse între dinți un sfîrc al mustății și, ciudos, îl morfolea gata să-l rețene.

— Cine te poate clinti din ale tale! Se vede că ai prins rădăcini vîrtoase și adînci. Noi însă, cei de-acasă ne zvîrcolim în slăbiciuni omenestii. Inima asta păcătoasă... O vezi pe maică-ta? Toată, pînă în fundul sufletului, e o rană peste care a așternut acum, în grabă, o pinză de zîmbet și lumină. Tace, suferă și se usucă pe picioare ca o coarnă.

„Am de gînd să stau acasă. Zi și noapte voi fi lîngă voi, nu mai plec în lume...” Nu îndrăznea încă să le mărturisească nimic despre planul chibzuit împreună cu Păstrăvanu. Acesta, după îndelungi ezitări acceptase ca viitoarea tipografie să fie instalată aici în sat. Argumentele lui Mitru fuseseră hotărîtoare: „Nu sînt cunoscut de poliție; cine va bănuî că o tipografie poate funcționa într-un sat? Pe ai mei o să-i conving...”. Păstrăvanu și-a manifestat deschis îndoiala: „Mitrule, îți cunosc familia, o știuez; oameni cinștiți, de nădejde. Dar eu nu uit că sînt țărani. Crezi că ne vor înțelege dintr-odată? Îți asumi o sarcină aproape imposibil de îndeplinit. Aceasta ar fi o problemă. Apoi mai este încă una, și mai spînoasă. Te-ai gîndit la ce pericol îți expui familia? Ai acest drept? Avem acest drept?” Mitru a insistat, Păstrăvanu a cedat: „Bine, încearcă, vreau să văd și eu această minune”. Acum trebuia să încerce. Pe acest fundal sufletelesc care nu se arăta tocmai prielnic. Cum să înceapă? Ce vor pricepe din toată însăilarea lui? Renunță la orice ocolisuri și le făcu cunoscut direct și pe scurt planul său. Cîteva minute nu se auzi decît sîrîitul fitilului lămpii. Bătrînul scoase tabacherea, răsuci o țigară, o aprinse la flacăra lămpii și începu să sugă din ea cu lăcomie.

— Și ce ai de gînd să produci cu mașina despre care ai pomenit?

— Ziare și manifeste, tată.

— La fel cu acelea...

— Asemănătoare...

Femeile ascultau, nu pricepeau încă nimic din vorbele celor doi, rostite pe jumătate.

— Mda... mormăi Ștefan. Păi, dacă află cine știu eu, ne pune pielea pe prepeleac.

„Ai acest drept? Avem acest drept?”

Fața Aglaiei e albă, din cale afară de albă. Mama ține buzele strînse, par cuse pe dinăuntru.

— Nu vor afla! Niciodată nu vor afla! Glasul lui Mitru răsună în cameră cu o siguranță dezarmantă.

— E mare mașina? se interesează Aglaia cu glas străin.

— Potrivită, zîmbi Mitru. De ce întrebî?

— Așa...

Mama, mărunțică, cu părul cînepiu, pieptănat peste cap, stătea cu coatele rezemate de masă. Fața puțină, acoperită de riduri dese, abia i se zărea dintre palmele ce o sprijineau. Își privea feciorul cu ochi măriți și întrebători. Îi plăcea să-l audă pe Mitru vorbind, îl sorbea cuvintele chiar dacă unele dintre ele nu le înțelegea. „Mitru e un om adevărat!” îl spusese odată Păstrăvanu. Băiatul ei, pe care-l

vede atât de rar și care fuge de lumina zilei! Oare pe unde doarme, ce mănincă, cine-l spală o cămașă? Ar fi întins mina să-i mângâie fața aspră, stoarsă încă de pe acum de tinerețe, părul des, tuns scurt, să-i sărute ochii, ochii aceia peste care ploapele cad mereu obosite. „Ar trebui să doarmă, o săptămână să doarmă, de ce nu se prinde somnul de el?” Întotdeauna vine grăbit și pleacă grăbit. Noaptea, numai noaptea. De ce numai noaptea? „Nu-ți face griji, îi spunea Păstrăvanu, e cel mai cinstit dintre cinstiți”. Acum vrea să rămână pe lângă casă. Cine să ne pună pielea pe prepeleac? Ștefan spune prostii. Știe el Mitru mai bine, că e om umblat prin lume.

Întrebă într-o doară:

— Și e nevoie mare, Mitrule?

— Mare, mamă!

— Dacă zici tu...

Mitru o privi lung, tulburat de glasul ei șoptit, moale, aproape rugător.

— Bineee! rosti brusc Ștefan și, considerînd discuția încheiată, ieși în cerdac.

Mitru îl urmă. Nu-și dădea încă seama de reușita încercării sale. Întrebă:

— Tată, nu cumva ești supărat?

— N-am pricină. Peste mine vlața a trecut ca un tăvălug. Fără milă. Dacă mă gîndesc, la mamă-ta și la Aglaia mă gîndesc. Eu, tu..., sintem aspriți de-acuma. Chibzuială, totul trebuie făcut cu mare chibzuială.

15.

Lîngă Ripa Galbenă, dărăpănată, coșcovită și igrasioasă, se înălța o clădire stingheră, cu etaj, care cu numai doi ani în urmă era cunoscută sub denumirea de „Hotel Bejan”, adăpost vremelnic al femeilor de noapte, voiajorilor pîrliți, indivizilor deocheați, oamenilor fără căpătii. În demisolul clădirii, fostul proprietar instalase și o tipografie modestă, unde tipărea cărți de vizită, invitații de nuntă, etichete, afișe și alte mărunțișuri lipsite de importanță. În acest atelier lucrase și Mitru, un an de zile, după desființarea tipografiei „Viața românească”. Oricare tipograf din oraș avusese ocazie de acest loc de muncă despre care spuneau că reprezintă „anticamera către împărăția cerurilor”. Prin 1938, Bejan muri. Hotelul și tipografia au mai funcționat cîteva luni conduse de nepotul fostului proprietar, un deklasat morfinoman care părăsi și el lumea agătat de un ștreang, în podul hotelului. Rămas fără stăpîn hotelul fu închis de serviciul sanitar, iar tipografia își ferecă și ea ușile.

De cîteva zile atenția lui Mitru era concentrată către „comoara” existentă în subsolul acestei clădiri și a cărei dezgropare îi fusese sugerată de Păstrăvanu. Studiasse topografia locului pînă în cele mai mici amănunte, fixase în minte cu multă meticulozitate un plan, calculase totul; de reușita acestei acțiuni depindea viitorul tipografiei proiectate. Mitru, și într-o oarecare măsură Păstrăvanu, își asumaseră întreaga răspundere. În urma unei hotărîri a Biroului regional, secretul procurării mașinii și locul unde urma să fie instalată tipografia nu trebuiau dezvăluite, deocamdată, nimănui.

Acum totul este pregătit. După o ultimă convorbire cu tatăl său, plecă din sat, încă din zori, către locuința lui Păstrăvanu. Zina trecu greu, către seară febra așteptării deveni insuportabilă. Bătrînul tipograf îl găsi ușor agitat. „Dacă nu te simți în apele tale, amină”, îi recomandă Păstrăvanu. Mitru zimbi aruncă o privire fugară către ceasul-brărară și se ridică: „Noapte bună, bădie! Curînd voi avea nevoie de cerneală, hîrtie și manuscrise...”

Bătrînul îl măsură bănuitor. „Tot acolo ai de gînd?...”. Mitru încercă să scape cu o glumă: „Nu, m-am răsgîndit. O instalez pe o stradă din centru, sub firma „Jos fascismul” — tipografie a Partidului Comunist Român...”. Nu știu încă bădie. Operația aceasta face parte din faza a doua”. Și ieși.

Un cetățean se îndreaptă spre gară, cu geamantanul în mină. Da, pașii îl poartă către Ripa Galbenă. Pentru cîteva clipe s-a oprit lîngă una din ferestrele demisolului fostului hotel Bejan, pune piciorul pe geamantan și își leagă șireturile la pantalofi. O scurtă privire în jur: strada e pustie. De sub pardesiu apare o mică rangă, cîteva mișcări fulgerătoare, fereastra cedează, om și valiză dispar în gol. Liniste. Inima bubuie un timp, apoi, treptat, devine calmă. În această încăpere domnește o

beznă desăvîrșită. Mitru, cu miinile întinse, înaintează cu pași mici. Știe unde se află: în legătorie. Orb, caută ușa, ușa aceea îngustă ca de carceră, prin care a intrat de atîtea ori. O dibuie și o deschide prudent. În a doua încăpere întinericul e destrămat de lumina săracă a nopții ce pătrunde prin cele două ferestre dinspre curtea interioară. Mitru răsuflă ca după un mare efort, își șterge de pe față firele lipicioase ale unei pinze de păianjen și încearcă să privească în jur. Destuși vag contururile regalelor, casetele înclinate. Se apropie și pipăi literele minuscule, reci, îngrămădite în despărțiturile lor pătrate. Erau acoperite de un strat gros de praf, moale. Mai făcu un pas, ochii se deprindeau cu întinericul. Între cele două ferestre zări „Bostonul”. Se temuse că nu-l va găsi. Acum era liniștit.

Fără să aprindă vreo lumină se apucă, calm, de lucru. Aduse geamantanul din care scoase la iveală cițiva saci, își dezbracă haina, scotoci într-un raft pînă găsi cîteva chei de divrese mărimi, apoi se apropie de mica mașină. Într-o oră era lac de sudoare. Necunse de multă vreme, șuruburile cedau greu. Dezbracă cămașa, n-o putea suporta umedă și rece, lipită de piele. Fiecare piesă demontată o băga imediat în saci.

Se apropiau zorii și încă nu reușise să desprindă de dușumea unul din brațele mașinii. Căută o rangă solidă, o introduse într-o deschizătură, se lăsă în genunchi, băgă umărul gol sub fierul rece și, cu dinții încheștați, gata să-i sfărîme, începu să ridice. Simțea cum ranga dură pătrunde în carne și i-o strivește. Închise ochii și, cu un ultim efort, zvîcni în picioare. În clipa următoare se prăbuși pe dușumea, aproape leșinat. Șuvițe calde de singe se prelingeau pe piept și pe mina dreaptă. Umărul nu-l simțea, amorțise. Zări brațul mașinei, rostogolit. Cedase.

Cînd primele raze ale soarelui pătrunseră prin ferestre, piesele Bostonului erau impachetate. Geamantanul se afla și el pregătit: cîteva sorturi de litere, un culegar, un șif mic de metal, linii, un val pentru dat corecturi. Umblînd pe brînci, tîrî sacii și valiza lingă fereastra pe care intrase, apoi așternu haina în colțul cel mai întunecos al încăperii, se întinse gemînd ușor și în scurt timp adormi.

16.

Trezit brusc, ca dintr-un vis rău, Mitru privi buimac în jur și nu pricepu nimic. Gînduri fără legătură se fugăreau într-un șir confuz, răsuna un zvon nelămurit, de-abia prins de auz. Prin fereastra dreptunghiulară cu sticla acoperită de praf, pătrundea o lumină difuză ce părea țesută dintr-o ceață subțire. Își frecă îndelung pleoapele grele, umilate, încercînd să alunge urmele somnului de plumb în care zăcuse. Încăperea îl împingea ursuză, cu pereții ei coșcoviți și afumați. Consultă ceasul-brățară și constată cu uimire că dormise douăsprezece ore. Își programase numai șase. De această dată, metoda învățată de la Paraschiv, acea „autoreglare a voinței”, se dovedise ineficace. „Poate că nu i-a priit atmosfera”, glumi Mitru în gînd și se ridică gata să încerce cîteva mișcări de destindere. Umărul drept acuza o durere surdă, iar brațul părea invadat pe dinăuntru, pînă în buricele degetelor, de un mușuroi de furnici. Se apropie de sacii așezați sub fereastră, le încercă greutatea, îi pipăi. Formele dure, neregulate, ascunse sub pinza aspră stîrniră în el un soi de patimă asemănătoare cu cea a alcoolicilor inveterați ale căror picioare, la trecerea prin fața unei circumi, devin nesigure, gelatinoase, incapabile de a pași mai departe. În acești saci și în geamantanul alăturat se afla miezul unei vltitoare activități de rezultatele căreia mulți tovarăși, în aceste zile, la aceste ore, își legau speranțele. Mitru încercă un inventar mintal amănunțit; rezultatul îi sporî nemăsurat încrederea. În cîteva clipe, reconstitui ceea ce visase: tipografia. O și vedea instalată; mașina montată, curățată, unsă; literele sortate, așezate în despărțiturile lor... „Nu te-nfierbîntă”. De ce, nu? Pînă acum planul se dovedise întocmit fără greș și îndeplinit, chiar mai ușor decît își imaginase. „Păcat că nu știu titlul ziarului, formatul; aș alege o literă pe cînte. Primul număr îl tipăresc în culori. Un titlu-două, cele mai importante, cu roșu; și cîteva chenare... Să dea icterul în cine știu eu... Formatul?... n-avem încotro, va fi mic, ne adaptăm după mașină. Dar tirajul? Depinde de hirtie. Două mii, neapărat...”. O țigară ar fi fost binevenită, dar buzunarele erau goale, intenționat uitase pachetul, pe masă, acasă la Păstră-

vanu, din teamă că va fi tentat să fumeze aici în cavoul ăsta păcătos. „Rabdă, băiete!” Numai că va fi nevoit să rabde și de foame.

O parte din timp și-o petrecu în încăperea de unde demontase mașina, căutînd, nici el nu știa ce. Scormoni prin toate colțoarele, își umplu buzunarele cu materiale de care socotea că va avea nevoie. Timpul, alb, gol, se consuma greu, nu-i trecea prin minte nici o modalitate cu care să umple acest vid. Reveni în camera din față și se așeză pe valiză, lingă fereastră, fără nici un scop. Nu reușea să scape de obsesia viitoarei tipografii. Încercă să-și imagineze locul unde o va instala. Pe dușumeaua acoperită de un strat gros de praf, desenă stingaci, cu degetul, încăperile locuinței din sat. „Da, locul acesta e cum nu se poate mai potrivit: între camera din stînga și bucătăria de vară. Zidim un perete și se formează o săliță mică, un goi între doi pereți. Excelent! La lumină de zi vom renunța. Dar intrarea? Prin cerdac sau prin bucătărie? Vom hotări la fața locului”. I se păru că ceasul a încetat să funcționeze; îl scutură, îl întoarse, era în bună stare. Își concentră atenția asupra ferestrei din dosul căreia răzbătea un neîntrerupt zgomot de pași: unui moi, leneși, — alții apăsați, bocănituri și autoritari. Îi torturau auzul. Prin sticla ceoasă zări fișia de asfalt, plesnită în zeci de locuri. Picioarele trecătorilor nu se dezvăluiau privirii decît pînă la glezne: o mișcare halucinantă de pantofi, sandale, ghețe, opinci, papuci de cîrpă. Niciodată nu-și închipuise că ar putea exista o atît de mare varietate de modele, atîtea culori. Bombeuri ascuțite, pătrate, teșite; pingele fine, elastice, subțiri cît o mușcă de cuțit sau groase de două degete; tocuri masive, joase, altele zvelte și înalte: ar fi putut trece un pui de găină pe sub ele. Încălțăminte cu găurele, fără găurele, ponosită sau nouă, cu scîrț, lăbărțată, deformată de bătătură. Pantofi peticiți, ghețe pingelitate, opinci acoperite de păr aspru... O bizară paradă a modele.

Închise ochii. Pleoapele obosea il dureau, umărul zvîcnea, părea că sub piele o ființă se zbate să scape la lumină. Masă îndelung locu dureros, ocolind rana încă sîngerîndă, pricinuită de rangă. Zgomotul pașilor scăzu, urechile începură să țiuie; ce bună ar fi fost o carte, una cu acțiune palpitantă care înfulecă pe nemestecate, timpul!

Curînd, lumina ce pătrundea prin fereastra acoperită de praf, își pierdu strălucirea, semn că soarele apunea. Din acel moment, gîndurile mărunte, neînsemnate, se pulverizară, locul lor îl luară altele intenționat ocolite pînă acum. „Bătrînul dă în această noapte primul său examen. Va veni? De ce să nu vină, cine-l poate opri? Cine are putere să ghicească intențiile cuiva, încă nemărturisite?” Refuzase pînă acum să-și pună asemenea întrebări, din dorința de a-și ocroti nervii. Încordarea lor îndelungată ar fi putut să-i încețoșeze luciditatea.

De mult timp ceasul-brățară devenise inutil. Încăperea se afla cufundată în beznă. Auzul, încordat, se ostenea să rețină bătăile îndepărtate ale unui orologiu. După calculele sale mai avea de așteptat o jumătate de oră. Stătea cu urechea lipită de sticla rece a ferestrei, înghițea greu saliva îngroșată, cleioasă.

Cînd uruțul roșilor și țăcănitul copitelor pe caldarim deveniră pentru auz o certitudine, Mitru sări în picioare. „Sosește!” Pipăi încodată sacii, geamantanul și rămase nemișcat, cu răsufilarea retezată. Zgomotul se apropie, crescînd în intensitate, apoi liniște. Un sforăit de cal lingă fereastră și o tusă groasă, repetată de trei ori.

Totul se petrecu repede, mutește. Cînd Mitru ieși și închise cu grijă fereastra, tatăl său se afla lingă căruța, cu hăturile în mină. Sacii și valiza dispăruseră. Pe finul din coșul căruții, acoperită pînă la bărbie de o pătură, sub cap cu o pernă mică stătea întinsă, Aglaia.

— Pornim? întrebă șoptit bătrînul, cu glas sufocat de efort și emoție.

— Pornim!

Traseul, fixat din timp, ales cu grijă, fu parcurs fără nici un incident. Străzile erau pustii, tăcute ca și ei. Curînd lăsară în urmă ultimele case, depășiră calea ferată. Căruța înainta fără zgomot, pe un drum de țară, nepietruit. Se apropiau de casă. Din mers, tatăl lui Mitru scoase tabacherea și rosti sfîrșit:

— Răsuțește-mi o țigară... Dacă nu trag două fumuri, mă năru sub roțile căruții.

Fața bătrînului lucea scaldată de transpirație.

— Greul a trecut, tată...

- Cine știe... Poate că abia începe.
 - Dar cu Aglaia, de unde și cum?
 - Întreab-o! Ideea îi aparține. Ce faci, fată, ai adormit?
- În spatele lor, cerul se lumina. Începea o nouă zi.

17.

— Bădie Mihai, duci tot mata corecturile domnului profesor Colibaba? întrebă cu sfiială ucenicul, în mină cu un maldăr de șpalți umezi.

— Tot, ghibirdicule, zimbi Păstrăvanu. Impachetează-le. Ai da? corecturi bune?

— Prima! se laudă puștiul bucuros că se vede scăpat de un drum.

Amurgea, cînd bătrînul tipograf, sub braț cu un sul de manuscrise, urca strada din preajma Facultății de Medicină. De două ori pe săptămînă, obicei statornicit de mai mulți ani, Păstrăvanu îl „ajuta” pe profesor la corectarea lucrărilor sale. Locuința acestuia, o casă veche cu ziduri cenușii, străjuită de doi castani bătrîni se afla pe strada Sfîntul Atanasie, lingă o biserică modestă în care slujea un preot uitat de ani și sărac lipit pămîntului.

Urcă treptele de piatră ale micii terase și apăsă scurt pe butonul mare, negru al soneriei. Păstrăvanu era convins că scobitura din mijlocul butonului o adîncise degetul lui. Îi deschise, ca de obicei, soția profesorului, o femeie înaltă, blondă, încă tinără, cu mult mai tinără decît Colibaba. O salută cu o ușoară înclinare a capului; se cunoșteau, vizitele repetate cu regularitate nu o mirau, intraseră în obișnuințele casei.

— Vă așteaptă în birou, îl informă în treacăt femeia.

Erau a-eleasi cuvinte dintotdeauna, rostite fără vigoare, în surdina. Păstrăvanu nu era un psiholog, dar după intuiția sa ar fi pus mina în foc că soția tovarășului său de idei, suferă cumplit din cauza singurătății în care își petrecea zilele. O trădau privirea lipsită de strălucire, vizibil melancolică și paloarea feței care anunța o vestejire prematură.

Colibaba, nedespărțit de haina sa de casă, albastră, săltă dintre cărți capul cărunt, cu părul răvășit și, în loc de răspuns la salutul tipografului, întrebă nerăbdător:

— Ce se aude?

— Depinde de dorința dumneavoastră, ocoli Păstrăvanu răspunsul vinat de profesor. Cite nu ajung la urechile oamenilor... Dacă ne ascuțim bine auzul, putem înregistra și bubuitul tunurilor...

Cu toate insistențele profesorului, tipograful continua să i se adreseze cu „dumneavoastră”. Nu putea fi înduplecat. „Viața ne obligă să respectăm ierarhia, cel puțin a valorilor dacă nu a vîrstei. Trăiesc cu impresia că, înflorită pe buzele mele, tutuiala ar știrbi din această prietenie veche. I-ar diminua solemnitatea. Doresc, însă să mă aud, în această casă și în alte împrejurări, chemat pe numele consemnat în sfintele noastre calendare...” Și așa a rămas.

Profesorul cercetă atent fața tipografului. Prea era luminată în această seară. O știa mai mult umbrită, împletită, îngrijorată. Își trosni degetele lungi, subțiri, aproape descarnate și nu renunță la tonul iscoditor:

— Pariez că ai vești deosebite. Sper că nu mă înșeală ochiul.

— Ar fi ceva, continuă să-l fiarbă Păstrăvanu. În cel mult două săptămîni lucrarea dumneavoastră intră la tipar...

— Te ții de glume, Mihai, îl întrerupse nerăbdător Colibaba. Nu te juca cu șubreda mea inimă.

Păstrăvanu ocupă locul său obișnuit de pe canapea, desfăcu larg brațele și rosti cam teatral:

— Tovarășe profesor, vă comunic, la modul cel mai oficial posibil, că mult așteptata tipografie — unealta aceasta ce ne va ajuta să prelungim la infinit și, cum ați spune dumneavoastră, în proporții geometrice, ideile noastre — s-a născut. Există. Așa cum existăm noi în această cameră.

Colibaba se precipită din dosul biroului, veni lingă tipograf, emoționat ca un copil, îi prinse brațul între palme și i-l scutură îndelung fără a scoate vreun cuvînt. Fața lui severă, ciupită în cîteva locuri de vărsat, cuta adîncă dintre sprincenele

stufos, ochii rotunzi, mălți, mărturisesc o adîncă concentrare. Încă de la ședința precedentă profesorul primise sarcina să conducă colectivul viitoarei redacții a ziarului. Insuflețit, dar meticulos și calculat, acordase acestei investiții, încă de la început, importanța cuvenită. Pentru el, scoaterea primului număr al ziarului însemna trecerea unui greu examen. Păstrăvanu cunoștea toate acestea, vizita sa din această seară o făcea tocmai pentru fixarea datei apariției primului număr și precizarea ultimelor amănunte.

— Ce format va avea? se interesează Colibaba.

— Mic, cît patru palme, tovarășe profesor, dar trebuie transformat într-un fel de praștie a lui David... Și, pentru că veni vorba: articole cît mai concentrate. Numai micz.

— Cînd începem?

Păstrăvanu întinse mîinile spre profesor și rosti solemn:

— Împovărați aceste palme cu respectivele manuscrise și în cîteva zile noua noastră publicație își va lua zborul. În aceste momente „tehnicul” se ocupă cu amenajările...

— Mi-ai produs o mare bucurie, Mihai. Totul va decurge cum nu se poate mai bine. Păcat că nu am la îndemină un pahar de vin. Victoria aceasta ar merita cinstită.

— Să aminăm ceremonia după apariția primului număr. Da, să nu uit: vă propun să consemnați într-un prim articol, ideile pe care le-ați emis aici, în această cameră, cu prilejul ședinței Biroului. Tineretul are nevoie de un suport moral sănătos.

— Ai perfectă dreptate. Acum două zile, în timp ce-mi țineam cursul, un student, nu din fundul amfiteatrului ci chiar din primele bănci, a hîrîit ca un lup: „Deschideți ferestrele! Pute a materialism”. Îl cunosc. Dacă l-aș provoca la o discuție ar da neputincios din colț în colț.

— Credeți? După cuvintele sculptate, socot că ar scoate la iveală, de sub haină, ghioaga.

— Nu ar fi exclus, căzu de acord Colibaba, ușor îngîndurat. Îmi vine în minte un alt caz, nici acesta prea îndepărtat. Aveam un student, fiu de preot, băiat așezat și sfios în primul an, cu un obraz fraged și ochi melancolici ca de fată îndrăgostită. În anul IV, înaintea unei sesiuni de examene, a insistat să-i acord cîteva minute. L-am invitat în cabinet, credeam că-mi va solicita o consultație suplimentară. Timp de o jumătate de oră, cu un calm despre care nu știam că-l am, l-am ascultat perorînd despre elita care va salva civilizația, despre supraomii liberi de prejudecăți, despre atotputernicia forțelor fizice și spirituale ale individului și încă despre multe asemenea teorii, toate extrase din partea cea mai reacționară a filozofiei lui Nietzsche. La sfîrșit, cu un calm nerușinat, a ținut să adauge: „Domnule profesor știm (se părea că vorbește în numele unui grup) că sînteți adeptul filozofiei materialiste, știm că, deși nu excludeți rolul individului în societate, acordați prioritate colectivității și tocmai din această cauză vă avertizăm că nu este oportun să neglijați tocmai pe cei sortiți de istorie să educe, să civilizeze marea turmă înțeleștată în lupta pentru existență”. Nu-mi amintesc exact ce i-am răspuns, eram cutremurat de scîrbă. Ce se rostogolise de pe buzele celui student? Idei filozofice, demne de luat în seamă?

— Otravă! mirii Păstrăvanu, cătrănit. Otravă care, odată inoculată în mințile și sufletele celor naivi, nepregătiți, creează starea de imunitate față de adevăr. Asemenea manifestări trebuiesc combătute prin toate mijloacele posibile și cu toată violența.

— Adepții acestei obscure teorii au fost animați în ultimul timp de vertiginoasa expansiune nazistă. Cei care pînă mai ieri doar miriau, sprijiniți în patru labe, se ridică astăzi în două. E și asta un soi de evoluționism...

— Partidul nostru a tras de mult timp semnalul de alarmă. Să răspundem la chemare. Cînd vin după articole?

— Peste trei zile, rosti Colibaba, fără nici o ezitare.

Un deceniu a luat sfârșit. În curînd, va începe altul, cel de al optulea al acestui veac. Curgerea timpului nu înseamnă istorie și de aceea trecerea de la anii 60—70 la 70—80 nu ar suscita un interes deosebit dacă nu ne-am afla într-o perioadă cu totul excepțională a dezvoltării omenirii.

Nu am de gînd să fac aici un bilanț al deceniului care apune. M-aș mărgini, însă, să spun că din 1960 și pînă în acest an ce merge spre sfîrșit, omul a făcut un salt în existența lui.

Pătrunderea spectaculoasă în tainele structurii materiei și mai cu seamă aselenizarea au demonstrat nu numai puterea omului, gradul în care stăpînește legile naturii, eliberarea de frica ancestrală față de forțe nevăzute, bănuite, dar mai cu seamă au creat posibilități vaste de pătrundere rapidă și adîncă în infinitul domeniu al necunoscutului. S-au creat premisele ca următorii zece ani să aducă sub controlul nostru miracole de neînchipuit.

Nu mă hazardez să fac previziuni. Nu am datele necesare și deci nu doresc să încerc să ghicesc viitorul. Mărturisesc, însă, că mă preocupă. Am senzația că mă aflu într-un laborator unde stăm închiși de mulți ani, unde am făcut sute, mii de experiențe neizbutite, din care, totuși, am tras învățăminte, și că acum am pus într-o retortă, încălzită la mari temperaturi, elemente care vor produce metalul prețios atît de căutat. Am senzația că de data aceasta experiența va reuși

Deceniul care va urma, va fi unul de căutări febrile. Societatea socialistă va căuta forme noi, superioare, în concordanță cu dezvoltarea forțelor de producție și a mijloacelor de producție, ce se vor influența reciproc și vor fi influențate de către marile descoperiri ale tehnicii și științei. Ar fi nedialectic să acceptăm că noul conținut va păstra vechile forme.

Societatea capitalistă își va continua drumul ei în istorie, dar ar fi nedialectic să gândim că acest drum va fi drept, fără coborîșuri și urcușuri, fără ocoliri. Va găsi și această societate forme care să-i permită o întirziere a ajungerii la sfîrșitul inevitabil, se vor accentua unele contradicții care o macină, vor dispărea altele, vor apărea contradicții noi și procesul se va continua în sensul destinat de istorie.

Întrecerea dintre societatea socialistă și cea capitalistă nu va fi simplă, lineară ci va prezenta multe aspecte necunoscute astăzi. Evenimentele internaționale arată că încercările făcute de către popoare de a elimina războiul din rîndul mijloacelor de soluționare a diferențelor sînt încă departe de a-și atinge ținta finală. Folosirea forței pentru a impune o formulă, o concepție, o idee, un interes este încă prezentă în mentalitatea multor guverne și nu este de așteptat ca deceniul următor să schimbe radical această mentalitate. Se vor crea, însă, noi premize de ordin social, economic, politic și tehnic care vor constitui o nouă contribuție la acceptarea unanimă a ideii că războiul reprezintă o antinomie a vieții moderne, a actualei faze de dezvoltare a omului și a societății.

Este cerut că rolul tineretului în societatea anilor 70—80 va fi mult mai mare decît în deceniul precedent. Mișcările recente ale tinerei generații vor da rezultate, pentru că nu este vorba despre simple agitații anarhice, în care sînt înecate instincte primare sau deprinderi malade, ci despre un fenomen social cu cauze reale. A repeta mereu că așa au fost întotdeauna tinerii și a aștepta potolirea lor înseamnă a nu înțelege momentul actual al raporturilor omului cu natura, cu societatea, cu propriile lui realizări. Dinamismul caracteristic tineretului este elementul caracteristic actualei etape a istoriei omenirii, o etapă extrem de frîmîntată, de complexă. Negînd acest dinamism am încerca să micșorăm ritmul impetuos cu care omenirea se avîntă acum în viitorul istoriei ei, ceea ce ar fi de neiertat.

Tineretul a sesizat această realitate incontestabilă și de aceea se mișcă, voind să-și ocupe locul destinat de

mersul istoriei, voind să-și îndeplinească misiunea istorică. Este deci de așteptat ca în deceniul următor să se intensifice acțiunile tineretului și în același timp, cu ajutorul generațiilor mature, să se ajungă la o clarificare a acestor acțiuni, la o părăsire a elementelor anarhice, de dezordine și la o politizare substanțială. Energia și dinamismul tineretului se vor canaliza spre o maximă integrare socială tocmai pentru a avea rezultate optime scontate chiar de tineri.

Sint sigur că lectorul matur al acestor rînduri nu va crede că aceste gînduri ale mele vor să spună că generațiile vîrstnice vor fi coborîte în mod arbitrar, în anii care vin, de pe platformele pe care de obicei le ocupă. Desigur, succesiunea generațiilor pe scena istoriei este un proces obiectiv, pe care nimeni nu îl poate opri. Dar aici nu despre această continuă mișcare este vorba, ci despre ipoteza unei rupturi brutale între generații. Așa cum scriam mai înainte, vremurile ce se apropie solicită mai mult decît oricînd energii proaspete, viguroase. În același timp, însă, experiența și maturitatea își au locul lor de cînte în angrenajul societății de mîine. Osmoza dintre dinamism și maturitate, chibzuință, experiență va fi mai organică decît în trecut deoarece și problemele de rezolvat vor fi mai complicate, mai dificile. Nu ne putem aștepta la o viață paradiziacă, la un dulce farniente, ci din contră, la o activitate creatoare furtunoasă care va cere contribuția tuturor energiilor potențiale.

În deceniul în care vom intra în scurtă vreme, omenirea va realiza mari succese. Se vor face descoperiri revoluționare în știință și tehnică, se vor realiza aparate și mașini din ce în ce mai aproape ca performanțe de însușirile omului. Toate acestea vor intra în viața practică care se va îndepărta și mai mult de aspectele ei primitive, rudimentare. Toate vor fi expresii ale geniului omenesc.

Care va fi impactul lor asupra conștiinței omului, a psihologiei lui? Ce mutații se vor produce?

Sînt întrebări care dau de gîndit, dar nu fără răspuns și nu îngrijorătoare. Omul reproduce natura, se reproduce pe el revoluționînd mediul și pe sine însuși.

FLORENȚA ALBU

Interior cu oglinzi

Aprindem luminări
în taina caselor de brad.
Bem ceaiuri tari și e văzduhul
coniac de-amurg și reverii.
Zadară bat în șită; viscolii
tăifăsuim cu glas scăzut
și în oglindă cade altă oră
se-nvrtelesc rotunde, undele
și iar se string, se-nchid,
să reinceapă vremea...

Culori pentru liniște

Și ce liniște s-a făcut, deodată
în odăile munților —
liniștea umplind paharele
liniștea — lacrimă bună,
curățind ochiul de toate rezidurile;
liniștea mutind pătratele galbene
pe un perete-al odăii —
le urmărești cu degetul întins,
le scrii conturul,
lăsându-le să-apună; apoi
cu un gând depărtat pentru toate
și-n palma-ntinsă-n aer
stă un copil
care face baloane colorate
și le lasă să zboare.

Sunet de corn

Așa trec spre-amiază hăițașii
ogarii și caii,
vinătorii în blănuri de ris;
cornul își începe chemarea
peste păduri trezite de moarte.
O, ceasuri micșorate spre seară! —
astfel, ecoul ne-ntoarce
iubirile vechi;
pe zidul de nord al odăii
trofeele încheagă amurgul.
Singurătăți. Ne-apasă zăpezile.
Răminem la foc
ascultind vaierul lemnului.
Și iarăși trec
prin ochi și prin flacără
hăițașii, ogarii, vinatul —
năluca iubirii
impușcată-n zăpezi...

PETRU URSACHE

Unde ne sînt zăpezile

PIESĂ ÎN TREI PĂRȚI

Personajele : ȘTEFAN (aproximativ 60 de ani), ANA (Soția lui), GONERIL, REGAN, CORDELIA (fiicele lor), SÂNDEL (logodnicul Cordeliei), GRIG (vechi prieten al familiei)

PARTEA ÎNȚIIA

(Scena reprezintă o cameră de zi foarte spațioasă și împărțită în două planuri. În primul plan, Ștefan și Grig sînt cufundați într-o partidă de șah. Aici mobilierul este mai sumar. În planul al doilea, Gonerii, puțin răvășită — de fapt aceasta este ținuta ei obișnuită — stă tolănită pe o canapea și fumează cu nervozitate. Alături un bar, o sticlă și un pahar. Goneril întinde mereu mîna după dînsul. La fel face și Ștefan cu un pahar din apropierea sa. Ștefan și Goneril sînt singurii oameni care beau în această casă.)

ȘTEFAN — (Foarte zgomotos cînd joacă șah și mai în toate împrejurările. Este puțin teatralism în toată gestică lui). Ur-mătoarea stație Caracas, vă rog! Pregătiți-vă de coborîre! Ai mutat?! Doamnelor și domnilor, prietenul meu Grig (se ridică în picioare, o reverență formală), s-a hotărît însfîrșit să facă o mișcare. Este?

GRIG — (mereu calm și prudent) Este.

ȘTEFAN — (Rapid) Șah!

GRIG — Phil! Iar m-ai prins în cursă.

ȘTEFAN — În război nu există crușare.

Prietenia la o parte. Sșșș...

GRIG — Stai! Nu era șah.

ȘTEFAN — Cum nu?

GRIG — Arată-mi! Mă pehlivanule.

ȘTEFAN — Invăluire. Atac fulger. Intimidarea adversarului.

GRIG — Pe naiba.

ȘTEFAN — Îm, mă duc să iau un bon la dentist.

GONERIL — (Rîde) E rost de așteptat, nu?

GRIG — Îndată, îndată.

ȘTEFAN — Goneril, tată, știi ce înseamnă acest „îndată”?

GONERIL — Știu.

ȘTEFAN — Teheran, vă rog.

GRIG — Ce-ai spus?

ȘTEFAN — Trenul intră în Teheran. Grăbește-te. Astfel n-ai timp să-ți faci bagajele.

GONERIL — Caracas, Teheran. Ce fel de tren e ăsta?

ȘTEFAN — Al meu.

GONERIL — Fără linie ferată? Și-apoi, după cite îmi amintesc, un oraș se află în America de Sud, altul în Asia. Le despart și niște oceane.

ȘTEFAN — Trenul meu are legături cu toate orașele. E supermodern.

GRIG — Gata.

ȘTEFAN — Și minunea se făcu. Doamnelor și domnilor, exact în acest moment. (Se ridică, reverența, apoi repede) Șah!

GRIG — (Iar dezamăgit) Ei, fir-ar să fie. Același ghinion.

ȘTEFAN — Te joci cu mine firtate! Invăluire! Atac fulger. Intimidarea adversarului...

GRIG — (Țipînd) Nu! (Cei doi fac gesturi mute șiperate).

Între Regan. Pare puțin somnambulă, dar uneori dă dovadă de o luciditate surprinzătoare. Imbrăcămintea ei este totdeauna lungă, largă și albă. Cum poartă și părul despletit și lung, pare o mireasă în doliu, de unde aerul straniu, puțin ireal.

REGAN — Aici erai surioară?

GONERIL — După cum vezi.

REGAN — Te căutam.

GONERIL — M-ai găsit.

ȘTEFAN — Grig. Mi se pare că avem spectacol.

GRIG — De unde știi?

ȘTEFAN — Ai orbit?

GRIG — Aha, fetele tale.

ȘTEFAN — Mută odată!

GRIG — (Simplu) Am mutat.

ȘTEFAN — Mare scofală.

GRIG — Șah.

ȘTEFAN — Alurezi! (mută repede și se ghemuiește în fotoliu fără să-l intereseze ce fac fetele sau Grig).

GONERIL — (observînd că Regan stă proptită în fața ei și că o fixează provocător. Se ridică puțin.) Ei, vrei ceva? Răspunde. (Regan ia paharul) Doar nu vrei să bei. Ar fi una. Ai înlemnit? (Regan îi repede conținutul între ochi, apoi strigă prin casă, veselă).

REGAN — Vitriol. Vitriol. Gata s-a terminat cu ea. (Se duce la un tablou de pe perete înfățișînd un bărbat) Tată, am orbit-o pe Goneril. (Apoi la altul). Mamă, am orbit-o pe Goneril. Nu mai este. S-a dus. (Se lasă jos lingă perete. Rea). Tăcătoasă! Afurisită! Ah, acum, i-am venit de hac! (Plînge).

GONERIL — V-am spus s-o duceți la balamuc. Dar cine s-o facă?

Țapul ăsta bătrîn n-are vreme. Golește butoaiele.

ȘTEFAN — (Se ridică de pe scaun și oficiază transportat ca un pastor)...Și nu ne duce pre noi în ispită, ci ne izbăvește de cel viclean"...

GONERIL — A tunat și i-a adunat pe toți în casa asta. Ho! Mai degrabă aud pereții.

GRIG — Șah!

ȘTEFAN — (Revine repede în realitate. mută și se ghemuiește în scaun fredonînd o melodie bisericască).

REGAN — (Incetînd să mai plîngă) Sărăcuța. O fi durut-o. Cred că am făcut ceva rău. Dar cum s-o învii? Am citit într-o carte... sau poate am visat, că dacă iei o eșarfă... Uite așa ca asta. (Copleșită de durere se duce la Goneril pe care o crede moartă). Surioară dragă, îmi pare tare rău. Dar eu am să te aduc la viață. Știi, am citit într-o carte... (O înfășoară cu eșarfa). Și o să ne jucăm pe urmă și o să ne spunem...

GONERIL — Prea de tot. Nebuna asta chiar și-a pus în gînd să mă stranguleze.

REGAN — A mîscat! (o sărută) Surioara mea dragă. Ce bine-mi pare că te-am învîiat.

GONERIL — Lasă-mă, nu mă mai mozoli atîta.

REGAN — Te-a durut? Zău că-mi pare rău.

GONERIL — Lasă-mă.

REGAN — Noroc de eșarfă. Știi, am citit într-o carte... (îi îmbrățișează picioarele. O sărută mereu.)

GRIG — Nu înțeleg eu sau te exprimi tu cam anapoda?

ȘTEFAN — Orice-i posibil. Voiam să spun „stil”. N-avem stil, înțelegi? Monotonia asta a ta este exasperantă. Stil și aer. Sînt două noțiuni gemene.

GRIG — Gemene? De unde și pînă unde?

ȘTEFAN — Chestie de viață și de fantazie.

GRIG — Iar două noțiuni gemene.

ȘTEFAN — Exact. Nu le vezi? Îți fac dovada imediat. Mai întîi perechea „stil” și aer” (Tare). Dacă mai durează...

GRIG — Ce să dureze?

ȘTEFAN — Nu știu. Eu atîta îți spun. Dacă mai durează... (Umblă prin casă și strigă) Se duce dracului toată șandramaua asta. Hei, auziți, voi de colo, maimuțoilor?

Am să vă strivesc rîturile voastre infecte. O să vă dau de-a berbealecu. În mocirlă! Acolo este locul vostru, nu hăt, hăt! (Se așează la loc liniștit).

GRIG — (Aproape neluîndu-l în seamă) Ai zis ceva?

ȘTEFAN — Hăt, hăt...

GRIG — Aha și care-î demonstrația?

ȘTEFAN — Asta-îl meteahna ta. Nu înțelegi nimic. Ia vezi ce-i afară.

GRIG — (La fel) Ce poate să fie? Lăptarul.

ȘTEFAN — (Serios) Du-te.

GRIG — E un hătîr? Bine. (Se duce la geam)

ȘTEFAN — Ei?

GRIG — M-am înșelat.

ȘTEFAN — Nu-ți spuneam eu?

GRIG — Nu este lăptarul. Un motan. (Se întoarce) Vrea să treacă strada însă nu prea are chef pentru că o javră îi aține calea. Ai mutat?

ȘTEFAN — (dezumflat) Ți-ai dat iar în petec cu ignoranța ta. Nu știi să citești. Nimeni nu știe să citească. Și, doamne, departe am fi. Nu zău! N-ai văzut nimic altceva?

GRIG — Ce și unde?

ȘTEFAN — Prin aer.

GRIG — Mi-a scăpat.

ȘTEFAN — (urlînd) Căpățînă pătrată! (Apoi, extrem de potolît). Era doctoria mea de dimineață. E un obicei nou. Dacă nu urlu de cîteva ori îmi cresc aripi. Dar nu două, de pasăre, ca să pot zbura, ci șapte. De pește.

GRIG — Inoată!

ȘTEFAN — Pe masa asta, pe pavajul ăsta, printre copitele voastre?

GRIG — Și atunci nevoia de aer. Da?

ȘTEFAN — În sfîrșit. Se pare că nu numai la șah ești așa de încet.

GRIG — Și „stilul”?

ȘTEFAN — Iasă-mă. E prea greu pentru voi.

GRIG — Nu cumva îți aduci elogiile?

ȘTEFAN — Grozavi mai sînteți. Cu lăturile voastre care merg la țintă mai al dracului ca rachetele balistice.

GRIG — N-am vrut să te supăr, zău.

ȘTEFAN — Vai de capul vostru. Vă împodobiți și gardurile cu cuvinte frumoase și nu credeți o iotă în ele. Doar bleții ageamii.

GRIG — (împăciuitor) Mai jucăm?

ȘTEFAN — Nu mai vreau. Mă duc afară. Nicăieri nu este suficient aer. (Iese).

În planul întîi Grig, singur, așează piesele fără convingere. În planul al doilea, Goneril și Regan.

REGAN — Toate bune, dar noi ne-am luat cu amintirile și ai uitat să-mi răspunzi la întrebare. Ce-ai făcut aseară?

GONERIL — Credeam că ai înțeles. Am citit în vechea mea carte cu povești. Căsuța din pădure, pe care o am de mult, de mult, de cînd clorile erau albe. (Rămîne cu gîndul în trecut).

REGAN — Și după aceea?

Se reîntoarce Ștefan.

ȘTEFAN — Calitatea ta este că poți fierta. Singurul omagiu de care poate fi capabil cineva în zilele noastre.

GRIG — Iasă asta. Jucăm?

ȘTEFAN — Medicamentul și-a făcut efectul (Bea)

GRIG — Nu e un antidot? (Face aluzie la băutură)

ȘTEFAN — Îl facilitează. Toată ziua voi fi un rege. Șah!

GRIG — Stai că nici n-am așezat bine piesele.

ȘTEFAN — Ce are a face. Pregătesc atmosfera. (Se întristează privind cele două fete. E prima dată cînd se uită insistent la ele).

GRIG — S-a mai întîmplat ceva?

ȘTEFAN — Cum? A!... Sînt într-o oarecare incurcătură. Sincer.

GRIG — Te înțeleg. Ca pîrlinte îți vine cam greu.

ȘTEFAN — Hm. Nu era vorba de asta. Nu știu ce mască să-mi pun. Una veselă sau una tristă. Tu ce crezi? Vreau să am o zi bună.

REGAN — Te-ai îmbătat, bun. Și după aceea?

GONERIL — Toate luminile s-au stins. Beznă. Și acum încep să se stingă. A! (Se ridică și cercetează ușile, ferestrele).

REGAN — Ți-ai amintit?

GONERIL — Acuma știu. Am fost în pădure.

REGAN — Care pădure! Ce pădure este pe aici.

GONERIL — Casa mea din pădure.

REGAN — Dar parcă spuneai că ai o carte și că doar ai citit despre ea.

GONERIL — Spuneam. Însă am și fost. Mi-am amintit. E clar.

REGAN — (Lucidă) Ți-ai cam pierdut mințile.

GONERIL — Ce vrei de la mine. Regan? Nu mă mai chinui. Cît am să mai suport? Am spus tot ce știu.

REGAN — Tocmai că n-al spus tot. Și eu vreau să aflu.

GONERIL — Nu-mi mai amintesc nimic.

REGAN — Ascunzi niște lucruri, Goneril!

GONERIL — Lasă-mă în pace! (Vrea să bea)

REGAN — (Îi ia iute paharul) N-ai să mai bei.

GONERIL — Ce te privește?

REGAN — Uite în ce hal ai ajuns!

GONERIL — Dă-mi-l! Vreau să mă duc din nou la casa mea.

REGAN — Ce casă. Ce pădure. Mintea ta bolnavă a scornit toate astea.

GONERIL — Minți, invidioasă! Sint ale mele și tu mori de necaz.

REGAN — Fleacuri.

GONERIL — De-atâtea ori am fost acolo. Și m-am simțit bine. Cum să nu existe. Da, există! (Plânge).

ȘTEFAN — (De asemenea fără să se întoarcă) Fiți cuminți, copilașii tatii! Vreți să-l supărați pe Nenea Grig? Altădată nenea Grig nu vă mai aduce caramelle, și alune și jucării (ca și cum s-ar adresa cuiva de departe) Nu-i așa, nene Grig?

GRIG — (La fel de departe) — Da. Așa e. Altă dată... altă dată...

GONERIL — De ce spune că nu am o căsuță în pădure?

ȘTEFAN — Cum, se poate? Toți avem câte o căsuță în pădure, nu-i așa, nene Grig? Uite, de exemplu, eu am una în formă de ciupercuță.

GRIG — A mea e în formă de trifoi. Altfel. Altfel.

ȘTEFAN — Trebuie să recunoști că a mea e mai frumoasă.

GRIG — Ba a mea e mai frumoasă (Urmează o ceartă mută).

GRIG — Meditezi! Ți-a venit rîndul.

ȘTEFAN — Știi la ce mă gîndesc? De mult. De foarte multă vreme. Hai să facem un cort.

GRIG — Ești nebun. Ai pornit pe urmele fetelor tale.

ȘTEFAN — Serios.

GRIG — Gărgăuni de familie.

ȘTEFAN — Nu-ți dai seama în pustiu asta...

GRIG — Eu văd că nu-l pustiu deloc. Din contra. Șah.

ȘTEFAN — Trebuie să te mai gîndești la propunerea mea.

REGAN — Cine a mai fost?

GONERIL — Cine să mai fie?

REGAN — Ionuț!

GONERIL — Care Ionuț?

REGAN — Ți-am spus eu că ascunzi ceva. Soțul meu.

GONERIL — A, Ionuț! Ce proastă sint.

REGAN — El, a fost?

GONERIL — El n-a fost.

REGAN — Gîndește-te bine. Aseară.

GONERIL — N-am intrat la mine în cameră.

REGAN — Tocmai ai intrat la Ionuț.

GONERIL — Nu. Asta nu.

REGAN — Ba ai dat buzna peste el.

GONERIL — Ce-ai spus?

REGAN — Casa din pădure, ai?

GONERIL — Ia stai să mă dumiresc puțin. Adică eu...

REGAN — Da, da, mironosi! O. De cînd te urmăresc. Am cu tine o răfuială, ce crezi. Vrei să mi-l iei.

GONERIL — Regan, termină cu prostiile astea.

REGAN — Eu să termin? Ia stai! (Se fugăresc prin casă).

GONERIL — Regan! Tată! Du nebuna asta la balamuc.

ȘTEFAN — Balamucu-i gata (Comentează disputa dintre fetele sale imitînd maniera crainicilor sportivi. Stă tot cu spatele, dar indicațiile sale coincid cu gesturile fetelor). Stimați telespectatori, miza fiind extrem de mare partenerile se dăruiesc în luptă cu o dezinvoltură rar înțilnită. Goneril pe după masă, Goneril pe după bar, Goneril baricadată de fotolii. Ce condiție fizică are această excelentă jucătoare. În schimb adversara sa știe să folosească mai bine terenul. O pernă, a doua, a treia! A, cît pe ce una să se oprească în capul celeilalte. O situație ratată. Mai multe exerciții, mai multe exerciții. O carte! Păcat. Același rezultat. Nu! Lasă vaza, Goneril! (Goneril renunță să arunce vaza). Prea de tot. Barul! Vai, barul! Ce vrei să faci, Goneril, mai avem nevoie de dînsul! (Intră Ana alarmată, însă cele trei femei rămîn ca în instanțanele cinematografice, în vreme ce Ștefan își continuă comentariul). Stimați telespectatori, din acest moment meciul a luat o dezvoltare nedorită. Pe teren a apărut un arbitru neprofesionist. Încheiem transmisiunea.

GRIG — De unde dracu vezi tu toate astea?

ȘTEFAN — Obişnuința, dragul meu. Reflexe. Scene zilnice.

GONERIL — Dacă tot ai aflat, n-ai decît. Ți l-am luat. Ha!

ȘTEFAN — (Ștefan și Grig par totdeauna absenți la cele ce se petrec în jur. Ei se angajează numai atunci cînd rostesc acele replici care privesc și alte personaje.

În rest, joacă șah. Atît. Din acest moment însă își schimbă jocul, dar numai Ștefan și parțial Grig). Cordelia! Vedeta zilei. Hai și noi.

GRIG — Unde?

ȘTEFAN — Mai aproape. E strașnic. Vîno.

CORDELIA — Ce se petrece aici? (Nu-i răspunde nimeni) Regan!

ANA — Blestemați am fost cu toții. Biata Regan.

GONERIL — (Rea). Biata Regan.

ANA — Tu să taci. (Cordelliei). Despre Ionuț. Că i l-a luat. Poftim, dacă înțelegeți ceva.

GONERIL — E imposibil?

CORDELIA — Nu înțeleg.

GONERIL — Oî, sfîntă naivitate. Un bărbat. Știi ce e ala? Pune mîna pe unul. Cît mai poți. Nu de alta dar ești pe cale să apuci și tu pe drumul surtoarelor tale mai mari, dulci și scumpe.

CORDELIA — Mă îndoiesc că am să ajung vreodată o betivă ca tine.

GONERIL — Fată bătrînă!

CORDELIA — Băbătie!

ANA — Și voi ați început acum? Doamne! Ce-a intrat în casa asta...

ȘTEFAN — Pace vouă. (Pentru sine, dar o spune ca să audă cu toții) Trebuie să recunoști, Grig, că am un curaj nebun.

GRIG — (De la locul lui). Ei, tu ăla! cu cine vorbeai? Dacă ai nevoie de mine, sînt aici.

ȘTEFAN — Acolo? N-am observat. Vorbeam de curaj. Nu găsești altul să mă întrecă. Nu două, patru femei. Nu-i lucru ușor să stai cu ele.

GONERIL — Cine se aseamănă se adună.

ȘTEFAN — Gata copii. Gata joaca. Veniți încoace, veniți încoace, veniți încoace. Așa, mai lingă tătîcul vostru scump. Bun. Și-acum prezentările.

GONERIL — Iar mascarada asta? Mai bine mă duc în pădure.

REGAN — Nu, lasă-l pe Ionuț.

ȘTEFAN — Inapoi. Hai, hai!

GONERIL — Porc bătrîn!

ȘTEFAN — Să începem cu tine. Goneril, pentru că ești prima născută. Spune să audă și slujitorii mei și întreaga curte cît de mult mă iubești. Răspunsul să-ți fie bine chibzuit căci, ți-o spun deschis, ca un tată iubitor, de el depinde viitorul, prezentul și, mai ales, trecutul tău.

GONERIL — S-o spun pe șlean sau mai pe colclte?

ȘTEFAN — Întreabă-ți inima, Goneril.

GONERIL — O!

ȘTEFAN — Frumos răspuns. Pentru aceasta ți se cuvine toată partea de vest, cu tot ce se găsește dedesubt și deasupra.

GONERIL — Ce parte de vest?

ȘTEFAN — A inimii mele. Treacă-se în toate hronografele scrise și nescrise și pecetluiașcă-se cu sigiliul regatului (o sărută pe frunte). Și acum, Regan, cea de a doua prin naștere.

REGAN — Da, Sire, vă ascult porunca.

ȘTEFAN — Ai văzut, Grig? Da, Sire. (În asemenea ocazii Grig este pentru Ștefan un interlocutor imaginar). Te ascult, fata mea. Deci cît de mult ne iubești?

REGAN — Ca să pot spune asta, o, mărite stăpîne, mi-ar trebui toate limbile pămîntului, graiul păsărilor, cînd se întovărășesc primăvara, zbenguiala mieilor, gîmcuritul pruncilor...

ȘTEFAN — A ta să fie partea de est.

GONERIL — Dar asta e a mea.

ȘTEFAN — Am spus est. Tu domnești în vest. Ce mult mă iubești!

GONERIL — Ha!

ȘTEFAN — Ați și devenit lacome. Cordelia, lumina noastă...

CORDELIA — Ca sarea în bucate.

ȘTEFAN — Este răspunsul pe care îl așteptam. Partea care a rămas, ți se cuvine s-o stăpînești. (O sărută și pe ea. Pleacă-țiune Cordelia).

CORDELIA — Da. Adică urletul drăgălcii.

GONERIL — Stăpîne.

ȘTEFAN — Mai ai vreo dorință, copila mea? Împlinească-ți-se.

GONERIL — Ai uitat-o pe mama.

ȘTEFAN — N-am uitat-o. Numai că mama voastră a murit de mult.

GONERIL — Nu-i adevărat. Uite-o. Cu noi. (Ana stă deoparte).

ȘTEFAN — N-o văd.

GONERIL — În colț. Stăpîne, ți-al pierdut vederile.

REGAN — Și memoria.

CORDELIA — Bătrînețea.

ȘTEFAN — Imposibil. A murit de mult. Eu știu mai bine. Și tu o vezi, Regan?

REGAN — Da. Iată-o. (O ia pe Ana de mîină).

ȘTEFAN — Și tu Cordelia?

CORDELIA — Da, tată. E cu noi. (O ia de colălaft braț).

ȘTEFAN — Deci mă iubești ca sarea în ochi.

CORDELIA — În bucate am spus, stăpîne.

ȘTEFAN — Ai mințit.

CORDELIA — Jur!

ȘTEFAN — Am să-ți dovedesc că juri strîmb. (Se aud niște tropote ca la curțile regale medievale). Vine cineva.

GENERIL — Un sol.

REGAN — Cu declarația de război.

GONERIL — O fi prințul meu.

REGAN — Nu, e Ionuț.

CORDELIA — Ba e Săndel (Aleargă în întîmpinare, agitată). Săndel!

ȘTEFAN — Ți-am spus că jurai strîmb. A și venit momentul să-ți dovedesc.

Intră Săndel. Foarte tînăr, radios. Are multe pachete. Pe unele deja i le-a luat Cordelia. Sint pentru dînsa.

CORDELIA — Nu mi-ai venit ieri la locul nostru.

SÂNDEL — M-ai așteptat?

CORDELIA — Mai întreb!

SÂNDEL — Ține atunci (Ii dă o pisică mare, colorată. Cordelia este extaziată).

CORDELIA — Ce prințesă splendidă! Mamă, ia te uită! De cînd sint n-am văzut așa o minunăție. Bună ziua, prințesă, bine ai venit la noi! Goneril, îți place?

GONERIL — Dacă nu e vie...

REGAN — Și apoi e prea mare.

CORDELIA — Mie îmi place. Așa. S-o așezăm aici. (Ștefan scoate un măgar cioplit grosolan, din lemn, și-l așează lîngă pisică fără să observe Cordelia). Prea de tot. De unde a mai apărut și uritul ăsta. Doamne, cum poate să existe așa ceva.

ANA — (Puțin alarmată). De unde le-ai adus?

SÂNDEL — Secret.

ANA — Nu trebuia. Să nu le vadă el. (adică Ștefan).

CORDELIA — Sint pentru mine.

ANA — Nu trebuia. Ce-o să iasă de-ai. (Fuge din scenă. Ceilalți o urmăresc mirați).

SÂNDEL — Am făcut ceva rău?

GONERIL — Cine știe.

CORDELIA — (La ureche lui Săndel) Știi ce? E geloasă. (Rid amîndoi ca de o glumă bună). Toți mor de necaz. Și-acolo, ce mai este?

SÂNDEL — Să vezi (Scoate un cătel)

CORDELIA — O, ăsta ești tu.

SÂNDEL — Ce-ai zis?

CORDELIA — Ce-ai auzit. Asemănare perfectă. Și prost! Ulte ce bine semănați. GONERIL — Cordelia, cum vorbești așa cu domnul. Scuz-o Săndel.

CORDELIA — Ăsta-i compliment.

GONERIL — Alt tip de nebunie.

REGAN — Mai periculoasă ca a ta.

GONERIL — Ba ca a ta!

ȘTEFAN — Hei, numai voi sinteți aici.

Prea multă gălăgie.

GONERIL — Se putea? Cînd auzi de nebuni, hop și tu.

SÂNDEL — A, Regan, era să uit. (Iese pe ușa pe unde a intrat și se întoarce cu niște baloane pe care le ține de o sfoară. Baloanele enorme plutesc pe sus). Îți plac?

REGAN — Sint ale mele?

SÂNDEL — Da, sigur.

REGAN — De la Ionuț?

SÂNDEL — De la cine? (Foarte contrariat)

REGAN — Zic, ți le-a dat Ionuț să mi le aduci?

CORDELIA — (Ii face semn să spună da)

SÂNDEL — Da, de la el.

REGAN — (Il sărută repede, dar cu gingășie, pe obraz). De la ea (adică de la Cordelia) Hi, căiuți. (Poartă baloanele prin casă).

GONERIL — (Intrînd din nou) Avem și hipodrom?

ANA — (Uneori are apariții ireale. Săndel, ca și cum ar fi văzut-o acum pentru prima dată, îi iese înainte ca un îndrăgostit. Are și vocea puțin schimbată). Nu trebuia.

SÂNDEL — Semeni cu cineva. Ți-am mai spus?

ANA — Taci!

SÂNDEL — Cu cine oare?

ANA — Te rog...

REGAN — Se pare că se naște un hamor. Di căiuți.

SÂNDEL — (Revenindu-și și amintindu-și). V-am adus ceva. Unde am pus.

ANA — Un șal. Din cele vechi, de pe timpuri. (Șalul este mare, de mătase turcească și toate îl privesc cu invidie) E o raritate.

GONERIL — Ce plească!

ANA — Asta mă face tînără.

GONERIL — Ai fost?

REGAN — Ce te miri?

SÂNDEL — (Ii pune șalul Anei pe umeri și o duce spre fereastră). E pentru ca să stai la geam.

ANA — De unde știi că-mi place să stau la geam?

SÂNDEL — Dar ești făcută să privești trecătorii. Sint trecători pe care îi privești de la un geam. Pe aceștia îi aștepți mult, mult. De aceea îți trebuie un șal pentru că ești singură și ți se face frig.

ANA — Cine ești? Dați-l afară pe străin (Plinge rezemată de geam și cu șalul pe umeri). Nu sint singură.

CORDELIA — Ce s-a întâmplat? Ias-o Săndel. Mama e citeodată tare ciudată. Ce mai ai în acest pachet?

SÂNDEL — O surpriză pentru tata socru.

CORDELIA — Mi se pare că azi e cam nervos.

SÂNDEL — Am ceva grozav. (Se duce către cei doi și desface o cutie de şah). Numai cu asta aveți noroc. (Nimeni nu-i dă nici o atenție).

ȘTEFAN — Haide mă, ai adormit?

GRIG — Nu, n-am...

ȘTEFAN — Am numărat toate oile albe și jumătate din cele negre. Şah!

SÂNDEL — Incercați-le și pe astea, cu încredere, vă rog.

ȘTEFAN — Iar îți prelungești agonia. (Săndel pune cutia pe masă și pleacă de acolo. Este urmărit cu interes de cele patru femei, în vreme ce Grig și Ștefan par cu totul absenți. Ca să abată atenția de la eșecul său, Anei). Mi-am amintit. Cu Cordelia semănați. Dar ce fel de asemănare cum n-am mai...

ANA — Săndel, trebuie să-ți spun deschiș niște lucruri.

CORDELIA — Incetează, mamă.

REGAN — De ce? Mărită-te. Este mai bine pentru tine și pentru noi toți.

CORDELIA — Regan, ne faci de ris. N-o lua în seamă.

GONERIL — Eh, cînta și cioara la concert.

SÂNDEL — Nu înțeleg nimic.

ȘTEFAN — Mă, să știi că...

REGAN — Dar e păcat de ea. Noi ne-am dus dracului. Dar ea? Nu vă e milă?

ANA — Linistiți-vă copii.

SÂNDEL — Dar discutăm de atîta vreme. Săptămîna care vine plec în concediu. M-am înțeles cu Cordelia că merge cu mine. Nu le-ai spus?

CORDELIA — Ba da! Ba da! Nu! Adică... spune tu, mamă!

ANA — Băiete, eu știam tot. Dar ți-am spus. E neplăcut ce se întîmplă cu fetele mele.

SÂNDEL — Dar ce vă împiedică atunci? Bătrînul? Vorbesc eu cu el. Am hotărît. Astăzi clarific totul.

ANA — Cordelia. Nu!

SÂNDEL — Ce?

ANA — Nu se poate așa.

SÂNDEL — Ce vorbă e asta?

CORDELIA — E nenorocire dacă vorbești cu el.

SÂNDEL — Cordelia, ai încredere în mine? Așa cum ne-am înțeles?

ȘTEFAN — (Intră și el în joc) Nu mai merge. Pînă cînd, mă rog. Ce se întîmplă acolo, fraților.

SÂNDEL — Discutam că săptămîna care vine se termină concediul meu.

ȘTEFAN — Sigur, evenimentul nu poate scăpa neobservat.

SÂNDEL — Și că plec.

ȘTEFAN — Nu zău? Și eu ce trebuie să spun în legătură cu asta?

SÂNDEL — O să vedem, pentru că se ivesc anumite probleme.

ȘTEFAN — Are vre-un amestec și neînsemnata mea persoană?

SÂNDEL — Da, foarte mare.

GRIG — Hopa, devii important.

ȘTEFAN — Și ce anume?

SÂNDEL — După plecarea asta va trebui să-ți spun tată.

GRIG — (Sare în picioare și cîntă) „Mulți ani trăiască”.

ȘTEFAN — Ce-i asta.

SÂNDEL — Cum am zis, tată socru. Plec cu Cordelia.

GRIG — Însfîrșit asta zic și eu veste, Ștefane, adă băntură. E o zi mare, s-o facem lată.

ȘTEFAN — Ia stai, mă. Nu ți se pare că mașinăria asta e cam hodorogită?

GRIG — Asta ziceam și eu. S-o mai repara el.

ȘTEFAN — Ba eu am s-o repar.

SÂNDEL — Atunci e în regulă.

ȘTEFAN — Tineretul nostru, intră în casă, nu dă nici bună ziua...

SÂNDEL — Pardon. Ți-am adus și un cadou. Uite-l.

ȘTEFAN — ...Îți înhață una din fete și mai are pretenția să te mai blagoslovească și cu cuvinte din dicționare, tată, socru, și alte comedii. (Stă descumpănit încă iar Grig îi duce la gură un pahar plin. Ștefan găsește că e mai bine să-l bea întii, apoi). Cum vine asta?

GRIG — Se întîmplă, se întîmplă și la păsări de vreo două ori pe an.

ȘTEFAN — Ia stai. Să-i auzim glășisorul. Copii, ia veniți la tătcul vostru drag și scump. Ei, nu se aude? Hai, repede, repede. Se pare că avem o cerere în căsătorie. Ia, domnișorule, mai spune odată, să auzim cu toții, ce gînduri îți flutură prin căpușorul matală.

SÂNDEL — După cîte înțeleg eu tată-socrule...

ȘTEFAN — Asta-i o injurie!

SÂNDEL — Vrei, nu vrei, așa am să-ți zic de azi înainte.

ȘTEFAN — Incet. Mai sînt și eu pe

alci.

SÂNDEL — (Anei) Dar parcă ne-am înțeles într-un fel.

ȘTEFAN — Cu ea? Hă! Hă!

ANA — Încă nu i-am spus, era prea devreme. Te-am prevenit.

ȘTEFAN — Am anumite principii. Nu vreau...

SÂNDEL — (Tot mai agresiv) Lasă asta! Nu îi-a spus nimeni, nu-i nimic. Află acum.

CORDELIA — Săndel, strici totul!

REGAN — Întii trebuie să se mărite Goneril, apoi, eu, deși Ionuț e foarte bun și îl văd mereu. Acuma tu, Cordelia, vei fi îmbrăcată într-o rochie lungă, lungă așa ca a mea. Principii!... Ha, ha, principii. Ghiftuiți canalele cu ele.

GONERIL — (Umplându-și cu zgomot un pahar). Atunci să curgă, zis-a Domnul!

ȘTEFAN — (Se întoarce către piesele sale). Sint un prost că-mi pierd vremea cu voi.

GONERIL — Stai, pașă, o vorbă numai să-ți spun. Ți-a pierit cheful de distracție? Parcă ne-ai chemat. Băiatul acesta îți cere mina unei fiice. Nu te interesează? E amuzant.

ȘTEFAN — Eu n-am nimic în principiu, dar mai așteaptă.

SÂNDEL — Da, cit?

ȘTEFAN — Asta cit vreau eu.

SÂNDEL — Numai că noi am hotărât altfel.

ȘTEFAN — Voi doi?

SÂNDEL — Noi doi.

ȘTEFAN — (Cordelliei) Așadar, ca să ream bucate, da? Știam eu că n-o să iasă la un capăt bun cu musafirul ăsta al tău. Săndel în sus, Săndel în jos.

REGAN — Ba Ionuț, în sus, Ionuț în jos. Ce grozavi sînteți. Vizionari!

ȘTEFAN — Mai bine vezi-ți de caii tăi.

REGAN — Aladin, ce minte fermecată ai!

SÂNDEL — Ia să lăsăm chestiile astea. Bun. Află că nu sint un cerșetor și nici n-am să accept să mă duci cu vorba. Vom face așa. Cordelia, îți faci bagajul și la noapte plecăm.

ANA — (Speriată) Nu. I-o prostie!

ȘTEFAN — E nebun de legat. Ce l-a trecut prin minte?

GONERIL — Să curgă, zis-a Domnul — Nu poți să știi niciodată cine este mai nebun în casa asta.

REGAN — Să dăm cu banul.

ȘTEFAN — Așa ceva este de neconceput. Să mă jignească în casa mea. Nu permit.

GONERIL — (Imitîndu-l pe Ștefan, dar jucînd teatru) Nu permit! (Apoi adresîndu-i-se) Eu, nu-ți permit ție. Mai precis nu-ți mai permit.

CORDELIA — Săndel, ce-i cu tine?

SÂNDEL — La noapte, cum am spus. Și te scot de aici.

CORDELIA — Dar înțelege-mă.

ȘTEFAN — Fata e nevinovată. Uitați-vă la ea. Mititica.

SÂNDEL — (Ca și cum ar fi numai ei) Prințesă. Tu ești prințesă. Nu mai putem schimba nimic, nici tu, nici eu. Știi asta, trebuie să mergi cu mine.

CORDELIA — Dacă spui tu.

SÂNDEL — Nu spun eu. Spunem „noi”. Nu mai ești „tu”, nu mai sint „eu”, sintem „noi”.

CORDELIA — Da. Așa e.

ANA — Nu vreau să faceți asta.

SÂNDEL — Ce bine semeni cu Cordelia. Nici noi nu vrem. Dar trebuie. Sint sigur că înțelegi. Hai învește-te bine în șal. (O duce ținînd-o de umeri, din nou la geam) — Aici ai să stai. Noi o să venim tare rar. Dar ai să ne aștepți și o să te bucuri. Nu-i așa, Cordelia?

ANA — Eu sint Ana.

SÂNDEL — Ți se pare (Se îmbrățișează. Ea rămîne la geam. Face semne imaginare cu mina, Săndel Cordelliei.) Te aștept sub copac. (Plecă. Impresia este că nu-l observă nimeni).

ȘTEFAN — (Lui Grig) Tu nu spui nimic. Nu vezi ce se petrece aici?

GRIG — Nu te alarma.

ȘTEFAN — A plecat! Nu-i!

GONERIL — Unde?

REGAN — Cînd?

ȘTEFAN — (În elementul lui) Copii, veniți încoace. A fost o glumă.

GONERIL — Să plece așa!

REGAN — Bărbații ăștia. Și Ionuț la fel. Surloară, să nu ne mai certăm. Ți-l dau pe Ionuț. Du-te cînd vrei la el.

GONERIL — Ce dulce ești.

REGAN — Numai te rog să nu se spargă. E de porțelan săracul.

ȘTEFAN — Hai copii, ne simțim așa de bine cu toții.

GRIG — Plec. Gata.

ȘTEFAN — Ești nebun? Mă lași tocmai acum? În pustietatea asta?

GRIG — Parcă spuneai că vă simțiți bine. Ștefan ascultă ce-ți spun eu. Teatrul ăsta o să-ți mănince capul.

ȘTEFAN — Învăluire. Intimidarea adversarului.

GRIG — O să vedem noi.

ȘTEFAN — (Milogindu-se) Zău, nu mai stai?

GRIG — Știi, de ce mai întrebi? La ora asta eu am ridicat ședința.

ȘTEFAN — Copii, pleacă nenea Grig. Să-l conducem frumos.

GONERIL și REGAN — (Îl prind de braț pe Ștefan. Par foarte fericiți). Pleacă nenea Grig. Ce păcat.

REGAN — Să mai vii.

GRIG — Da, desigur.

GONERIL — Noi, și tatăl nostru drag și scump simtem tare fericiți.

GRIG — Știu. La revedere, Goneril, copilă mea. La revedere.

REGAN — (Cordelliei) Iar tu, Ana...

CORDELIA — Eu sint Cordelia.

GRIG — (Neluind în seamă și puțin tainic). Să ai grijă de șal (Iese)

ȘTEFAN — (Se întoarce cu Goneril și Regan, tot de braț, către mijlocul scenei. Ana stă tot la geam. Cordelia, stingheră) Și acum, Goneril, cit de mult mă iubești tu pe mine?

GONERIL — O!

ȘTEFAN — Frumos răspuns. Pentru asta ți se cuvine partea de vest...

CORTINA

PARTEA A DOUA

Ștefan și Ana, apoi Regan. Același decor. Ștefan, nervos, nu-și găsește astimpăr la masa lui de șah. În schimb, Ana stă imobilă la fereastră, cu șalul pe umeri.

REGAN — (Adresându-se pe rind celor două portrete) Bună dimineața, mamă. Bună dimineața, tată! N-ai văzut-o pe Goneril? Hei, nimeni nu-mi răspunde în casa asta. Poate s-au dus cu toții. Depart. (Merge la Ștefan) Nici tu nu-mi răspunzi? Nimic. (Merge la Ana. Aceasta își sprijină capul de geam și plinge sub șal. Regan îi mângâie șalul, apoi) Ție nu-ți fac nimic. (Iese).

ȘTEFAN — Hai, odață, Grig. M-am săturat să te aștept. De două ori am așezat piesele. (Se duce la bar. Bea acolo două pahare iar când se întoarce, încă două). Ca să rotunjim socotelile. Să întârzie așa de mult?

REGAN — Goneril! (Regan ține în brațe măgarul, pisica și cățelul).

ȘTEFAN — Grig. Ia-le de aici. (Regan aruncase jucăriile pe masă)

REGAN — Le-am găsit în cămară.

ȘTEFAN — Dă-i-le. (Anei)

REGAN — (Docilă) Da. (Se duce și încearcă să i le pună pe umeri).

ANA — Du-le la loc. Nu, stai, de unde le-ai luat?

REGAN — Din lada aceea.

ANA — Hai, fii fată cuminte.

ȘTEFAN — Ha! ha! Ii cade rău bătrinei când le vede. De unde le-o fi găsit

imbecilul ăla, nu știu. Bine mai seamănă cu... hm.

ȘTEFAN — Bună Grig. Cam greu moșulică (Grig este mult schimbat. Pare nedormit, abătut, îmbătrinit și este tare neglijent îmbrăcat. Are în mână o floare și i-o dă Anei foarte ceremonios spunându-i „Bună dimineața”, stingaci și emoționat. Ana o ia la fel de emoționată) Trece pe lângă mine parc-aș fi o mobilă. Să vezi când se învrednicește să mă salute.

GRIG — (Luindu-și locul său) Bună, Ștefan!

ȘTEFAN — Du-te dracului.

GRIG — Am întârziat astăzi.

ȘTEFAN — Da. Și foi, foi pe deasupra. Nu stă bine pentru un Don Juan de provincie să gifeie în halul ăsta.

GRIG — Oboseala.

ȘTEFAN — Mă, tu ești nebun. Da! Nebun de legat. Uite, abia acum mi-am dat seama. După treizeci de ani.

GRIG — Ce te face să crezi?

ȘTEFAN — Hă, auzi întrebare. De treizeci de ani, tu zilnic scărta-scărta pe ușa asta cu aceeași floriceică în mână și întins sfoară la stafia de colo. Ei, ce zici?

GRIG — Ce să zic?

ȘTEFAN — Cum, nu ți se pare așa...

GRIG — Mi-am făcut un obicei...

ȘTEFAN — Păi asta zic și eu. Obiceiul ăsta e...

GRIG... ca tu cu băutura.

ȘTEFAN — Cum! Ce faci, mă?

GRIG — S-a întâmplat ceva.

ȘTEFAN — Ții cu tot dinadinsul să-mi dai dreptate? Muți cu ale mele?

GRIG — Astăzi nu prea sint în apele mele?

ȘTEFAN — Văd. Și ai o mutră, mamă.

GRIG — N-am prea dormit astă noapte.

ȘTEFAN — Ale tinereții valuri (Grig bea paharul lui Ștefan și-l pune la loc. (O face aproape inconștient).

GRIG — Am mutat.

ȘTEFAN — Văd. Așa de repede l-am băut? (Pune altul, dar încă nu-l bea. În schimb îl înhață Grig. Ștefan îl surprinde) Doamne păzește. Asta-i minune curată. Grig, n-ai trecut majoratul, tată nu te întrece în rele. (Ana vine spre ei.) Uite s-a sculat și asta din morți cind a văzut că tu te dai la băutură.

GRIG — Ascultă Ștefan, a fugit și Goneril?

ȘTEFAN — Ce face?

GRIG — Așa se spune.

ȘTEFAN — Și cine spune, mă rog treaba asta?

GRIG — Mai multă lume.

ȘTEFAN — Pentru asta ai venit?

GRIG — Bine, tac. Văd că ți-ai și pus masca ta de toate zilele.

REGAN — A fugit cu Ionuț. Pe horn a ieșit, am văzut-o eu. Scumpă surioară, îți dau carte cu poze și-ți mai dau și un hambar cu fin să te joci vara. Bietul Ionuț, l-am spus că este de porțelan. A fugit cu el.

ANA — Cine a fugit, Regan?

REGAN — Ea, Goneril.

ANA — Fii cuminte.

REGAN — E de porțelan, nu înțelegi? E un prinț.

ANA — Ionuț e la locul lui în cutie. Hai să-l vedem.

REGAN — El locuiește într-un castel.

ANA — O, nu știam. Atunci ești bună să mă inviți și pe mine la castel.

REGAN — Fie. Deși nu e zi de primire. Urmează-mă. (Pentru ea) Liniștește-te Ionuț. Ei n-o să aștepte taina noastră. Sint orbi și nebuni. (Cu subînțeles) Cu adevărat nebuni. Nimeni să nu știe nimic despre noi. (Tare, Anei). Haide.

ȘTEFAN — (Anei) Ce te holbezi așa la mine. Pleacă după ea. Scoate-i gărgăunii din cap.

GRIG — Liniștește-te. Ajunge.

ȘTEFAN — Cineva trebuie să plătească toate astea.

GRIG — După cite se arată de la o poștă, tu.

ȘTEFAN — Nu cred. Astăzi mi-am pus o mască bună.

GRIG — Dar într-o zi ai să uiți s-o faci.

ȘTEFAN — Într-o zi... Jucăm? Mă...

GRIG — Ce?

ȘTEFAN — Îți amintești cind ți-am cunoscut nasturele la uniformă.

GRIG — Semn că te-ai îmbătat.

ȘTEFAN? Da. Dar imi place să-mi amintesc. Zburai din școală dacă te prindeau iar în neregulă. Că pe vremea aceea erai o habaleră...

GRIG — M-ai cam plictisit cu povestea asta.

ȘTEFAN — Mie imi face bine cind imi amintesc.

GRIG — Nu prea înțeleg.

ȘTEFAN — Nu? Simplu. Pentru că vedeam, mă. Vedeam pină și un nasture. Te vedeam pe tine în primul rînd.

GRIG — Dar acumă nu mă vezi?

ȘTEFAN — De obicei în care parte stai?

GRIG — În față.

ȘTEFAN — În față nu mai văd de mult. De fapt dacă ai fi sincer...

GRIG — Ei?

ȘTEFAN — Ai zice după mine: cu nu văd, tu nu vezi, el nu vede...

GRIG — Ai băut cam mult.

ȘTEFAN — Dracu să te ia. Ce fel de prieten imi ești dacă pretinzi că vezi totul. Uită-te spre ușa aceea pe care au plecat ele. Ce vezi?

GRIG — Deocamdată nimic.

ȘTEFAN — Pe mine mă vezi! Pe mine! Cu satirul în mînă. Asta e!

GRIG — Mă gogomanule, mă infurii.

ȘTEFAN — Lasă, minciuna e cit roata carului.

GRIG — (Mereu bun și conciliant) Mint eu, mă? Se poate. Imi pare rău.

ȘTEFAN — (Perfect treaz și jucînd alt rol) Bravo. Mă, fleșule, ești certat rău cu gluma.

GRIG — Caraghiosule! Niciodată nu știe omul cind ești serios!

ȘTEFAN — (Extravagant) Eu?! Pustiu, mă! Nu văd pe nimeni, nici în dreapta, nici în stînga. Iar în față, să nu mai vorbim. Sint orb de mult.

GRIG — Iar începi?

ȘTEFAN — Bine. Tac. Dar facem un cort?

GRIG — Multă răbdare trebuie să aibă omul cu tine.

ȘTEFAN — Un cort. Nici nu bănuiești ce bine ar prinde în pustiu asta. L-am așezat colo, lingă brad. E mai aproape de izvor.

GRIG — Vezi și un brad?

ȘTEFAN — (Repede, ca și cum l-ar fi prins în flagrant) Ai văzut că ești orb? (Apoi la fel de transportat) Dimineața amindoi în riu, bălăcindu-ne ca niște rațe. Ca niște porci de ăia. Hă! Ce zici.

GRIG — (Pe ginduri) Mi se pare cam ciudat.

ȘTEFAN — Hai. Te rog. Amindoi. Pe riu. Ce bine i-ar sta unui cort. E și chestie de curaj. De mult mi-am dorit așa ceva.

ȘTEFAN — Grig, mai este cineva pe aici prin apropiere în afară de noi doi?

GRIG — Ana, soția ta.

ȘTEFAN — Glumești. Ea nu mai este de mult.

GRIG — Iar aiurezi. Privește-o. E în fața ta.

ȘTEFAN — Ți-am spus că ai orbit. Eu sint orb, tu ești orb... Hai, în cort! Toată lumea! De la Tigrul la Eufrat toată ginta latină.

Goneril beată și în dezordine vestimentară, aproape de necunoscut, este adusă de doi indivizi pentru că nu se poate stăpîni pe picioare.

GONERIL — Nu, nu mai intru în cocina voastră. E infectă, mă. Nici apă nu aveți. Și dormiți pe jos. Pe pereți poze, pe jos poze.

PRIMUL INDIVID : Gata, aici trebuie să fie.

GONERIL — Gura! Hai din nou la circumă. Nu am pijama. Nu vedeți? (Se dumirește) Ia te uită. Parcă ne-am cunoaște. Ce vă holbați așa la mine. Bă lunganule. Ia vezi ceva de băut prin casa asta.

PRIMUL INDIVID : Cum să... Eu nu...

GONERIL — Sinteți la mine, bă! Ca la voi! Gura!

ANA — Goneril, în cel hal...

GONERIL — Ia laba!

ȘTEFAN — De unde ați adus-o?

AL DOILEA INDIVID : Treacă-mă să te mă-ta

PRIMUL INDIVID : Intreabă-mă să te întreb. Sculați-l. Cînd se-mpilește nu poate scoate o vorbă.

ANA — Nu știți pe unde ați găsit-o?!

AL DOILEA INDIVID : Nu, nu... Eu nu, nu...

PRIMUL INDIVID : Bine, nu ești beat, dar stai pe picioarele mele.

AL DOILEA INDIVID : De ieri tot curge și curge...

PRIMUL INDIVID : Vorbește frumos. Sintem într-o costereată străină.

ANA — Ce curge?

AL DOILEA INDIVID : Printru.

PRIMUL INDIVID : Prin năuntru. (Face semnul obișnuit pentru băutură).

AL DOILEA INDIVID — Eu nu sint cherche-lit. Mi-i somn. Ațita tot. Uite un cotlon pe cînst. (Vrea să se așeze jos să doarmă.)

PRIMUL INDIVID : Nu aici. Ești la tine, mă?

ANA — Ștefan, dă-i afară.

GONERIL — Nu. Sint prietenii mei. Să nu vă atingeți. (Ii ia de brat)

PRIMUL INDIVID : Dacă spune ea... (Indivizii rîd vulgar)

GONERIL — Și ei au fost foarte gentili cu mine (Risete) Ei m-au scos din șanț...

AL DOILEA INDIVID : Și viceversa. Nu sint beat. Nebucodo... Lăsați-mă Nabucodonosor. Nu sint...

PRIMUL INDIVID : Gentil, auzi, mă flețule, cum se vorbește?

ANA — Fă ceva.

GONERIL — Tu drăguțule. Și tu. Parte dreaptă la amindoi. (Risete)

AL DOILEA INDIVID : Bună... țică...

PRIMUL INDIVID : Bucățică, tontule.

GONERIL — Să bem fraților. Să ne amintim de timpurile de aur cînd ciorile erau albe.

PRIMUL INDIVID : Fleoșc. Miori malbe. Stai drept, mă.

ȘTEFAN — Băieți, vi-i cam somn, nu?

AL DOILEA INDIVID : Ne-o fi. De ieri tot curge, curge.

PRIMUL INDIVID : Murge, ce naiba. Scuzați-l cînd se-mpilește nu poa să scoa... o...

ȘTEFAN — Atunci mergeți alături și... (le arată ușa de la ieșire)

PRIMUL INDIVID : Unde?

ȘTEFAN — Alături. Aveți tot ce vă trebuie.

PRIMUL INDIVID : E-n regulă șefule. Hai. (Ies, Ștefan încuie ușa după ei)

PRIMUL INDIVID : (De afară) Bă nașule, deschide. Fi-ți-ar mutra... (Bate foarte puternic în ușă) Deschide!

ANA — Au s-o spargă.

GONERIL — (Aducînd de la bufet niște pahare pline) Ce s-a întîmplat?

ȘTEFAN — Le-am oferit tot confortul. Preș la ușă, curat, gimnastică de invio-rare pe scară...

GONERIL — I-ai dat afară (Il împroașcă în față cu un pahar) Ține!

ANA — Goneril!

ȘTEFAN — Ei, la stai că-ți vin eu de hac (O împinge de spate într-o cameră vecină. Goneril țipă disperată)

GONERIL — Lasă-mă!

ȘTEFAN — (Incuie ușa) Te țin la post negru de-acuma.

GONERIL — (Face un scandal infernal. Probabil distruge vase prin cameră, extrem de furioasă și bate mereu în ușa) Deschide!

ȘTEFAN — Ia-ți adio de la lucrurile alea. I-auzi.

GRIG — Cită energie, doamne!

ȘTEFAN — A, erai și tu pe-aici. Incântat.

ANA — Ii mai arde de glume.

GRIG — Boala lui veche. (Locatarii din bloc încep să se alarmeze de zgomotele pe care le face Goneril)

O VOCE — Liniște!

— Incetați, o dată, nu se aude?

— Gălăgia! Nu se mai poate dormi în blocul ăsta?

ANA — Locatarii. Iar ne facem de baftă.

ȘTEFAN — Eh, s-au văzut și altele mai grozave. (Protesteale vecinilor pornesc din toate părțile. Se bate în ușa de la intrare și mai ales în calorifere, exact ca la o închisoare. Peste zgomote se suprapune o voce din difuzor, repetată „Nu bate! Nu bate!“).

ANA — Nu știu cum de te mai pot suporta.

ȘTEFAN — Atunci valea după fiică-ta. Numai să nu vii lălăind ca cealaltă.

ANA — Mi se pare absurd cînd te văd cum arăți acum. Ce s-o fi întîmplat de te-ai schimbat atît de mult.

ȘTEFAN — Eu?! Așa am fost de cînd mă știu

ANA — Omul cel mai bun, mai drept și mai cîstit din lume.

ȘTEFAN — Și n-am primit nici o medalie pentru toate astea.

ANA — Tonul ăsta răutăcios. Altădată, o, cum erai altădată.

ȘTEFAN — Altădată, cînd erau ciorile albe, vorba haimanalei de dincolo. Nu cunosc nici un altă dată...

ANA — Ba da. Ba da. Nu vrei să-ți amintești. Nu ești în stare decît să ne chinuiești pe toți.

ȘTEFAN — Ba cred că voi pe mine.

ANA — Nu terminăm niciodată aruncînd vina unul asupra altuia. De mine nu zic. De acum nu mai contează. Dar fetele.

ȘTEFAN — Ascultă, mi se pare că nu

te simți bine. Du-te mai bine acolo, la geam. Ia-ți șalul... Hai, hai. N-am chef să mai discut cu tine.

ANA — Ba ai să mă ascuți, Ștefan. Nu ți-am cerut-o niciodată, dar nu se mai poate!

ȘTEFAN — Pleacă de aici, îți spun. Grig, spune-i că nu pot s-o mai suport.

GRIG — Ba eu zic că n-ar fi rău...

ȘTEFAN — Și tu ești împotriva mea. Ce-aveți cu mine?

GRIG — Liniștește-te.

ANA — Răspunzi de toată nenorocirea asta, Ștefan.

ȘTEFAN — Nu ești întreagă la minte? De unde și pînă unde?

ANA — Fetele Ștefan, fetele noastre.

ȘTEFAN — Tu ești de vină. Le-ai ținut lingă tine ca o cloșcă și iată rezultatul. Arunci vina așa în vînt!

ANA — Să-ți fie rușine, om fără lege și fără inimă.

ȘTEFAN — Mor de atîtea complimente.

ANA — Trebuie să-ți spun toate astea în față

ȘTEFAN — Dacă nu pleci dincolo te duc cu forța (Vrea s-o înhațe).

ANA — Nu te atinge de mine.

ȘTEFAN — Stai, nu striga.

ANA — Nu vreau, lasă-mă!

(În timp ce se fugăresc prin casă Ana se împiedică și cade, strigînd „Ajutor”. Ștefan se așează și el zdrobit pe un scaun. Luminile se sting complet pe planul întâi. În schimb se ridică o nouă cortină în fund. Decorul, ca și luminile care se reaprind, trebuie să dea impresia de ireal. Este un colț de poiană sau livadă, cu copaci rari, rămuroși, de diferite mărimi. În zare, de parte niște căsuțe rustice, cu cerdacuri roșii și albe. Peste tot, zăpadă blîndă, pufoasă, aplecînd unele crengi, dar în așa fel încît par mai curînd zarzări înfloriti. Ninge cuminte în răstimpuri, cu fulgi mari și nu prea deși. Tot peisajul bate spre albastru, mai ales zăpada. Și oamenii se transfigurează albaștrui.

Întră Săndel și Cordelia, dar în discuțiile lor se vor chema cu „Ștefan” și „Ana” pentru că se joacă o scenă mai veche de viață. Cuvintele trebuie să cadă pur ca fulgii, adică fără subînțelesuri. Par mai tineri și mai curați în toate privințele. Ana este de o naivitate infantilă și parcă ar vrea să se schimbe cînd în floare (căci

sînt și flori, în ciuda zăpezii de toate culorile și mărimile !), cînd în zăpadă, cînd în orice vîietate. Întrebările ei puse din vic curiozitate sînt puțin sîcîitoare, ca la orice copil. Ștefan (alias Săndel), răspunde însă cu blîndețe, puțin didactic, uneori chiar profetic, dar fără pizmă și ostentație. Jocul acesta îi face chiar deosebită plăcere și-i suscită interesul, el însuși dezvoltînd Anei (Cordeliiei) diverse taine ale naturii ciudate din jur.

ANA — (uluită și albastră) E frumos ! Unde sîntem ?

ȘTEFAN — În țara zăpezilor.

ANA — În țara zăpezilor ? Dar asta e o minune. Tu ai făcut-o Ștefan ?

ȘTEFAN — Ana, ți-am mai spus. Eu nu fac minuni. Cred în ele și atît.

ANA — Parcă am mai auzit de tine, Țară a zăpezilor. Unde oare ? (Pentru dînsa numai : „am citit într-un basm”. (Apoi tare, veselă că a descoperit) Am citit într-un basm.

ȘTEFAN — Se poate. Numai că de data aceasta basmul este aici.

ANA — Ștefan, vrei să spui că...

ȘTEFAN — Da, așa este.

ANA — De necrezut. Și asta nu este o minune și n-ai făcut-o tu ? !

ȘTEFAN — Dar, ți se pare.

ANA (necăjită) Da. Așa este. Știu eu.

ȘTEFAN — Bine. Așa este, numai nu te necăji.

ANA — Vreau să-i văd pe împăral și pe împărăteasă.

ȘTEFAN — Uite-i. (În fața lor, lînga singura casă miniaturală tip castel, din poiană, stau un măgar și o pisică, cam groșolane, din lemn sau cirpe, foarte asemănătoare cu cele din casă).

ANA — Bună ziua, majestate. Bună ziua, prințesă. Bucuroși de oaspeți ? (la megafon se aud diverse voci vesele : „Bucuroși, bucuroși”. Măgarul dă din cap iar pisica se ridică în picioare). V-am adus daruri. Poftim. Noi sîntem pămînteni. Venim de departe, de departe... (Întîi este încurcată că, de fapt, nu are nimic în mîna, dar se salvează căci îi scoate fularul lui Ștefan și-l leagă de gîtul măgarului. Este încîntată. Ștefan este și el tercit de încîntarea ei copilărească. Aceeași încurcătură cînd se întoarce către pisică și nu are ce să-i dea. Își desface repede eșarta și o așterne la picioarele gazdei. În difuzor rumoare).

ANA — Ce se aude ?

ȘTEFAN — Îți mulțumesc pentru daruri.

ANA — Mă bucur că le-a plăcut. Acum aș vrea să văd oștirea.

ȘTEFAN — Dar pe aici nu mai sînt alți locuitori.

ANA — Ba da. Nu i-ai auzit ?

ȘTEFAN — Nu. Cînd ?

ANA — Se poate ? ! Ascultă. (Strigă) „Bucuroși de oaspeți ?”

(În difuzor : Bucuroși, bucuroși!) Ei, ce spui ?

ȘTEFAN — Ce să spun ?

ANA — Nici acuma n-ai auzit ?

ȘTEFAN — Nu.

ANA — (Rea și necăjită) Nu-i adevărat. Am auzit bine „Bucuroși bucuroși”. Mîncînosule, vrei să mă superi. Răule nu pot să te suîăr.

ȘTEFAN — Liniștește-te, Ana. Pe aici nu mai este nimeni. Doar ei sînt stăpîni (adică măgarul și pisica). Trebuie să te porți frumos. Pădurea este fermecată.

ANA — (Trecîndu-i dintr-o dată supărarea și curioasă). Fermecată ? !

ȘTEFAN — Da, doar e basm.

ANA — Și oamenii unde sînt ?

ȘTEFAN — Departe, departe. Ei nu ajung pînă aici.

ANA — De ce ?

ȘTEFAN — Mor înainte. Cînd veneam încoace n-ai văzut niște oase ?

ANA — Cîmpuri albe. Dar n-am visat ? Inseamnă că ei sînt singuri, singuri.

ȘTEFAN — Nu ți-am spus ?

ANA — (Apucîndu-l pe măgar de gît și cu voce complet schimbată ca cea din prima scenă, cînd vorbea cu Ștefan, cel de acuma, rugător, la ureche) : Luați-mă și pe mine cu voi. Sînt singură, singură, și nu știu ce să fac. Nu găsesc nicaieri un om bun. (Insistent) Fac toată treaba. Tai lemne, aduc apă. Îngrijesc de veșuitoare... Nenorocită ce sînt. Spune-mi cel puțin majestate. El (adică Ștefan) poate fi un om bun ? Da ? (se înveșelește apoi se aruncă fericită în brațele lui Ștefan).

ȘTEFAN — Ți-a spus ceva ? De bine ?

ANA — De bine

ȘTEFAN — Ce anume ?

ANA — (Îl trage deoparte, în taină) Că nu ești om rău.

ȘTEFAN — (Pe gînduri) Cine știe. Vom trăi și vom vedea.

ANA — El știe tot.

ȘTEFAN — (La fel) Da, da. Cine știe ?

ANA — Și de ce mor oamenii așa de vreme ?

ȘTEFAN — E o chestiune mai complicată.

ANA — Mi-o spui și mie?

ȘTEFAN — Altă dată.

ANA — Păcat. Atunci spune-mi un basm.

ȘTEFAN — Dar sintem deja în basm.

ANA — Tocmai. Vreau să văd cum este când asculți un basm din basm.

ȘTEFAN — Bine. Era odată un oraș de foc.

ANA — Un oraș de foc? (Caută în toate părțile. Însfîrșit zărește în fund imaginea unor ziduri roșii, atunci aprinse) Il văd.

ȘTEFAN — Și în orașul aceia oamenii erau ca într-un basm.

Pe fața pământului nu se afla un popor mai rău. (Răsare soarele în fund).

ANA — Da, se vede. Te ascult.

ȘTEFAN — ...porneau la razboi ca niște fiare.

ANA — Ce mulți sint. Au ajuns la un riu, l-au trecut! Au dat ioc satului...

ȘTEFAN — Și de acolo au luat o fată în robie (Toate acestea se disting pe ecranul din fund).

ANA — Nu-mi plac basmele su iețe răpite de tătari.

ȘTEFAN — Alunci să-ți spun altul.

ANA — Mai bine.

ȘTEFAN — Era odată un oraș de piatră.

ANA — (Același joc) Il văd.

ȘTEFAN — ...Sumbra ca noaptea. Nici nu se știa dacă era lecut, căci oamenii viețuiau în găuri. Iar în centrul său, era un castel clădit numai din inimile locuitorilor.

ANA — Nu. Nici ăsta nu-mi place. Basmele tale despre orașe sint prea triste. De ce? Tot din cauza oamenilor?

ȘTEFAN — Poate. Să-ți spun altul?

ANA — Vreau Fata din Daîin.

ȘTEFAN — Și acesta este basm de-adevaratele.

ANA — De asta-mi place.

ȘTEFAN — Vrei să se petreacă mai aproape de noi?

ANA — Da. M-aș întâlni cu Fata din Daîin. Ascult. (Se trîntește jos în zăpadă, la rădăcina unui copac — Crengile se mișcă, acoperind-o pînă nu se mai vede. Ștefan rămîne singur.)

ȘTEFAN — A fost odată un liu de împărat care a plecat la vinătoare. Și rătăcindu-se de ai săi s-a aîundat într-o pădure necuprînsă. (Ștefan se întinde în zăpadă iar vocea este continuată în difuzor).

Multe zile și nopți a rătăcit bietul om fără să găsească drumul spre casă. Într-un

tîrziu, sfîrșit de oboseală și de foame s-a culcat la rădăcina unui copac și a adormit. Pe semne că acel copac era vrăjit, căci nu mult după aceea, și-a dat crengile la o parte (Ana iese din crengi. Jocul este pantomimic), și o fată cum nu se atîa pe lume atîa mai frumoasă, s-a apropiat de cel care dormea. Era împodobită numai cu flori și parcă nici nu atîgea pămîntul. L-a vegheat la căpătîi multă vreme, așteptînd să se trezească. Dar, de la o vreme, copacul a început să se neliniștească iar fata trebuia să-l asculte căci tatăl ei era acela. Însă înainte de plecare l-a rugat pe părințele ei să-i fie milă de drumet și atunci copacul i-a dăruit un măr mare și frumos. Fata l-a așezat cu grijă lîngă feciorul de împărat și s-a ascuns. În curînd el s-a trezit și dînd cu ochii de minunea de măr s-a apucat să-l mînințe cu lăcomie. Apoi, sperînd să dea de cineva prin partea locului a pornit să caute. Dar s-a întors mai obosit, și mai infometat. Și iarăși l-a vegheat fata și iar i-a dăruit la plecare un măr să-i fie de sete și de foame. Băiatul, după ce s-a săturat a doua oară a pornit din nou în căutare, dar s-a întors repede cu gîndul ascuns să stea la pîndă. S-a făcut că doar-me ca de obicei și cînd ea a revenit, a prins-o. Speriată, a început să se zbală cu iurie însă el nu-i dădea drumul. Și așa au trecut zile și nopți... (În acest moment luminile se sting din nou și se reaprind pentru a face să reapară același decor de la început. Cortina de la mijloc care ducea în țara zăpezilor a fost trasă. Ana încă mai plînge fără să se fi ridicat, iar Ștefan stă pe același scaun) —

ANA — Unde ne sint zăpezile, Ștefan. Unde sint?

ȘTEFAN — Zăpezile?! Așteaptă pînă în decembrie. Precis o să fie zăpadă nouă.

ANA — Spune-mi, Ștefan, unde sint anii noștri frumoși.

ȘTEFAN — Recunosc că de data asta m-ai încuiat. Anii noștri frumoși! Parcă u fost vreodată.

ANA — Au fost Ștefan. Basmele noastre au fost. Cînd aveam necazuri, ne duceam acolo. Puteam zbura și eram fericiți. Era legea noastră de viață.

ȘTEFAN — Stau și mă minunez ce poate să scormonească o minte bolnavă. Tu, Grig, înțelegi ceva? Zăpezi, zboruri...

GRIG — Nu-i o poveste curată.

ȘTEFAN — Ai rămas și tu cu gura căscată.

GRIG — Am spus că nu-i o poveste curată.

ȘTEFAN — Bate cîmpii, asta e.
ANA — Ai dreptate. Nu mă prea simt bine. Nu știu ce mi se întîmplă de o bucată de vreme. Niște coșmaruri nenorocite. Cu un oraș de foc... de piatră...

ȘTEFAN — Se întîmplă des?

ANA — Foarte des.

ȘTEFAN — Ciudat. Ce-o fi oare?

ANA — Nici de Fata din Dafin nu-ți amintești?

ȘTEFAN — La vîrsta mea. Nu crezi că e indecent?

ANA — Dar noi, Ștefan, noi doi?

ȘTEFAN — Noi?! zău, mai clar nu se poate?

ANA — (disperată) De ce nu ne mai putem întîlni, Ștefan. Nu mai semănăm.

ȘTEFAN — Mi se pare că e foarte gravă boala ta. Și să nu-mi spui nimic. Sînt milos, să știi.

ANA — Cit aș vrea să știu ce s-a petrecut cu tine. Cum de toate s-au răsturnat că nu te mai recunosc. Am vrut să avem lumea noastră de visuri. Să ne baricadăm, să fim tari. Tu ziceai asta. Tu primul. E monstruos.

ȘTEFAN — Cum poți băga omul la apă! Ce părere ai, Grig?

GRIG — Tocmai mă gindeam că...

ȘTEFAN — Ai văzut, sigur că am dreptate.

GRIG — Nu te grăbi să tragi concluziile înainte de vreme. Ți-am spus că jocul ăsta e periculos. Intimidarea adversarului. Surpriză.

ȘTEFAN — Ei spune, ce te-ai poticnit. Hai că mă pregătesc să mor de ris.

GRIG — (Cu mare efort). Uite... vezi că... Te porți ca un tiran, Ștefan, asta e. În tot ce faci.

ȘTEFAN — Tiran? Știi c-ai zis-o bine? E un titlu la care aspir de mult.

GRIG — Zău că n-am glumit.

ȘTEFAN — Ei, se pare că te interesează afacerea (Anci, bănuitor) Așa-i fi-guro?

ANA — Mă întrebi pe mine?

ȘTEFAN — Poate... Știu eu?

GRIG — Mereu te ascunzi, Ștefan. De cine și pînă cînd? Haide, n-o mai face pe teribilosul la anii tăi.

ȘTEFAN — Tu nu te pricepi la șahi, mă, de lucruri mai complicate s-o lăsăm baltă.

GRIG — Nu-i un argument absolut.

ȘTEFAN — Argumentul absolut. Asemenea formule în gura ta sună ciudat.

GRIG — În schimb vocația ta a fost de gornist. Gornistul companiei. Ți-ar fi

stat bine. Duhul rău te-a învățat să fii gornistul familiei.

ȘTEFAN — Ce te privește?

ANA — Dar noi! Eu!

ȘTEFAN — Da, tu mă iei cu zăpezile.

ANA — Mai sînt și alte lucruri.

ȘTEFAN — De pildă.

GRIG — Nu poți să spui că ieri ai fost prea înțelept

ANA — Totdeauna a procedat la fel. Și cu Goneril și cu Regan.

GRIG — E o chestiune aici nu crezi?

ȘTEFAN — Dumneaei e cheia și lăcata.

ANA — Iar începi cu invinuirile. Nu pot să înțeleg ce se petrece în capul tău.

ȘTEFAN — Dacă vrei să știi neapărat e un fel de ecuație.

GRIG — Ecuație?!

ȘTEFAN — Ai văzut că nu te duce bila? Atunci ține minte. Toți constituim o singură formulă. Fiecare element la locul lui. Ard de nerăbdare s-o verific. Să văd dacă funcționează la fel, zilnic. Pofta asta nu se astîmpără. Și mi se pare că e dumnezeesc, pentru că altfel n-aș mai vedea rațiunea de a mai trăi.

GRIG — Puteai să descoperi alt mod de verificare a familiei tale. De pildă să scrii o carte, să organizezi o instituție.

ȘTEFAN — Adevărata satisfacție se naște cînd o aplici direct pe omenire și încă asupra celor mai apropiați de tine. Experiențele pavloviene. Îi cunoști, le dai picătura zilnică și relațiile rămîn aceleași pe care le dorești tu. Stilul este unic. De la Vlădică pînă la opincă. Dacă se găsește cite un zurbagiu, mărești doza cit îi poate duce spinarea și atunci vezi că fiecare descoperă că plesnește de fericire.

GRIG — De asta ai tăi nu mai pot de fericire.

ȘTEFAN — Fericirea e o metaforă.

GRIG — Dracu s-o ia de filozofie. După ce că e stupidă, mai incurcă și mințile. Să vorbim deschis, cu cărțile pe față. Adică dacă e laie, laie să fie, nu să te apuci să spui că laie este un cuvînt format din atîtea litere spre deosebire de bălaie care are mai multe.

ȘTEFAN — Eroare. Cea mai mare posibilă.

GRIG — De ce mă rog?

ȘTEFAN — Pentru că plesnim de fericire.

GRIG — Aiurea.

ȘTEFAN — Atunci nu plesnim. Și în cazul acesta dă-mi voie să rămîn la ideea mea că fericirea e o metaforă. Vezi de ce-i facem vizite așa de des cucoanei

acesteia cu arome trăznitoare care se cheamă filozofie? Mare gogoman a fost ăla care a inventat-o.

GRIG — Fugi, mă. Ai capul prea înfierbîntat. Nu accept așa ceva.

ȘTEFAN — Nu-ți spuneam, gîndește formula pentru tine.

GRIG — Totdeauna am gîndit singur.

ȘTEFAN — Iată metafora. Dar premiile tale din anii studiilor, dar lecțiile tale model, dar orele noastre de șah.

GRIG — Absurd. Totul este absurd. Mi-am împlinit niște visuri. Ale mele. Numai ale mele. Am avut o chemare. Mi-am format o personalitate.

ȘTEFAN — Personalitate! Ești sigur de asta? Răspunde Grig, acum la șazeci de ani cînd te uiți în urmă ca la un cîmp cosit, ai curajul să spui că ți-ai format o personalitate?

GRIG — De ce nu?

ȘTEFAN — Fără ezitare?

GRIG — Sint om întreg.

ȘTEFAN — (Pornește pe un ris dement) Un om întreg... Visuri... Chemare... Mor de ris! Mă tăvălesc, mă, nu mai pot. Bătrîno, vino să te pup. De treizeci de ani n-am mai făcut-o. Încă o dată. E o zi mare. N-auzi des așa ceva.

GRIG — (puțin intrigat) Ei, gata. Ce rizi alîta?

ȘTEFAN — Ține-mă că mă prăpădesc. Că sintem proști mă, de asta rîd. Proști, înțelegi. Proști doamneee, proști, proști. Pune mina aici în capul meu. Pune mina mă, cînd îți spun. Vezi? Cucuie. Știi ce-s alea? Cucuie. Unul lingă altul. Din cauza formulelor. Formule peste tot. Nu mai putem respira. Este îmbicsit aerul de formule. Sint pline gardurile, sint pline pavajele, sint pline canalele, sint pline curțile, solnița, scrumiera, șifoniera, paharul de apă, galoșii... În vîrfurile furculiței totdeauna găsești cîte o formulă, cuțitul de bucătărie nu mai poate tăia de ani de zile și atunci să nu-mi fac și eu o formulă a mea! A mea!

(Între Goneril în ținuta ei de somnambulă, face întîi cîte o reverență în fața portretelor apoi vine către cei trei și le pune cîte un șir de panglici colorate în jurul gîtului. Pleacă trăgînd după dînsa un nor de albe panglici. Cînd ajunge la ieșire se oprește și spune: De la excelențele lor. Sinteiți invitați la curte. Să veniți în aceasla ținută de gală. Iese ca o contesă).

GRIG — Și asta este tot o metaforă?!

ȘTEFAN — N-ai înțeles nimic.

GRIG — Nu te enerva.

ȘTEFAN — Ba mă enervez. Pentru că peste tot vezi numai stricăciunile mele. Dar tu ce-ai făcut, mă, toată viața, zero!

ANA — Zi-i, jignește-l. Ești în elementul tău.

ȘTEFAN — (Anei) Hai termină. (Lui Grig). Îți dă mina să ne suspectezi. Tu profesor onorabil, fără nici o obligație. Nu riști nimic. Nu te dezvălui cu nimic. Comoditate belșegă. Intră în joc și atunci să văd. Dar să intri bine, pînă în gît nu așa de la distanță, ca o domnișoară care își păzește pantofii de noroi. Iată adevăratul curaj. Tu, stat — cuptor. Tu, jucat — șah, tu, făcut — cravată, tu, văzut — curtea vecinului. Trași liniuța, aduni, și ce crezi că-ți dă. Mutra ta. Adică o viață fără conținut, fără miez, fără substanță. O viață nesemnificativă.

ANA — Ștefan!

ȘTEFAN — Da, tu pentru mine ești nesemnificativ. Pentru că te-ai sustras, pentru că n-ai avut culoare. Locul pe care l-ai ținut tu n-a fost colorat. Cine s-o facă?

ANA — Pe toți îi alungi din jurul tău. Parcă văd că n-o să-ți mai calce pragul casei.

GRIG — Detest vorbele mari, cum dețesti tu lăturile.

ȘTEFAN — Asta-i chestie de stil. O demonstrație în doi timpi și trei mișcări.

GRIG — Iar te ambalezi. Nu mă preocupă stilul.

ȘTEFAN — Dar nu-ți displace.

GRIG — Am spus că nu mă preocupă. Îmi convine mai degrabă să tac.

ȘTEFAN — Nu văd rațiunea. Și apoi și acesta e tot un stil.

GRIG — Mă fixez. Nu-mi place să se știe neapărat că există.

ȘTEFAN — Perspectiva e sumbră.

GRIG — În asemenea cazuri totdeauna rămîne un loc gol prin plecarea ta. Nu colorat, cu adevărat gol. Este ca o semnătură. Ca un testament și o avertizare că nu oricine se cade să-l ocupe. Ceri mai mult neofitului.

ȘTEFAN — M-am lămurit. Umbli și tu la vorbe mari. Toți sfîrșim la fel.

GRIG — Numai că nu le scriu pe garduri.

ȘTEFAN — O aduci bine din condei. Ai perspective. Poți ajunge departe.

GRIG — Nu mă interesează.

ȘTEFAN — Dar ce folos de lapte gros. Anonim cu personalitate în viață, lucru de care se află abia la moarte. Te mulțu-

mesc cele trei lacrimi dăruite de marele public la marginea gropii?

GRIG — E rindul tău să nu înțelegi. Folosul este de fapt în viață. Te simți mai plin. Dar asta deocamdată e o taină care face bine ca o mână cerească.

ȘTEFAN — Cum mă rog? Ne semnificativ, iată calificativul tău. (Grig își toarnă în pahar).

ANA — Ce faci? De când bei așa de des?

ȘTEFAN — Mână cerească.

GRIG — Nu mai pot. Nu merge.

ȘTEFAN — Ai toată încrederea în în-
tăritorul meu (în băutura).

GRIG — Nu-mi priesc discuțiile astea.

ȘTEFAN — (Punându-și un pahar și pen-
tru el) Să deschidem alt capitol.

GRIG — Nenorocirea este că niciodată
nu știi când vorbești despre tine sau des-
pre alții.

ANA — Nenorocirea este că vorbiți
limbi diferite.

GRIG — Ne semnificativ este și cuvîn-
tul.

ANA — Nu te înțeleg. Doar nu vrei
să spui că...

GRIG — Știi, Ana, de ce ne întâlnim
mereu? Ca să vedem cât de goi sîntem.
Prin năuntru, unul pe celălalt și să-ți
creezi iluzia că tu ești altfel.

ȘTEFAN — (Dînd paharul pe gît) Nu-l
nîmic. Ne mai umplem din cînd în cînd.

GRIG — Limbi diferite? Nu. Doar cu-
vintele sînt schimbate. Sensurile sînt
aceleași.

ȘTEFAN — Vorba mea, metafore. Aha,
ha, te-am bătut. Recunoaște.

GRIG — Sărmanul de tine. Te-al bătut
pe tine însuși odată cu mine.

ANA — Spune drept, Grig. Nici tu nu
crezi în ceea ce spui.

GRIG — Te înșeli.

ANA — Nu vreau. Tu ești un om bun.
Vreau să cred asta despre tine pînă la
capăt.

GRIG — Cui i-ar folosi. Ne semnificativ.
Cenușiu. Absent din toate părțile.

ANA — Ești nedrept.

ȘTEFAN — Nu mai este la modă să te
autoflagelezi. Și apoi adevăratul curaj
tot tu l-ai avut băiete.

ANA — Nu-i așa, nu-l așa?

ȘTEFAN — Nu-i ușor lucru să-ți înfri-
nezi niște ambiții stupide.

GRIG — (Contrariat) Ai pus altă placă
acuma.

ȘTEFAN — Din păcate asta se poate
foarte ușor. Învrîți din manivelă, și gata,
ieși alt om.

GRIG — Și pînă la urmă?

ȘTEFAN — Și pînă la urmă nu mai
crezi nici în una nici în alta.

GRIG — Asta înseamnă că ne-am
timpit cu toții.

ȘTEFAN — Socoteala e simplă. Izolare
— amestec borș, scandal — tăcut chitic,
modestie — vizaveaua ei, cinste — Idem,
etcetera, etcetera. Tragi liniuța și aduni
din nou. Ce-ți dă?

GRIG — Chipurile noastre donă. Frăție
de cruce ideală.

ȘTEFAN — Nu. Fals. FALS mare cît
bolta cerului să se vadă de departe.

GRIG — Și adevărul unde e?

ȘTEFAN — O, el există! Există! No-
roc că aerul este destul de dens ca să-l
țină cît mai sus. Frumusețea este că fle-
care pretinde că-l vede în carne și oase,
dar cînd îi pasează lentila vecinului,
acestuia îi cade nisip în ochi. Iluzie
optică. De aceea, (pune mîna pe sticlă
și toarnă) propun o plimbare prin împă-
răția lui Bachus.

GRIG — Nu. Eu nu mai vreau. Astăzi
a fost așa o nebunie. De o bucată de
vreme o duc prost. Ți-am spus că n-am
dormit toată noaptea.

ȘTEFAN — Ți-o fi împrumutat cineva
luneta lui și ți-al betejit ochii.

ANA — Poate tu. De ajuns să între
omul o singură dată în casa asta și să-și
ia cîmpli.

ȘTEFAN — El vine de treizeci de ani.
Felicități. Hai, stimulează-te.

GRIG — Nu. Am terminat.

ȘTEFAN — Dragul meu, nu-ți dai sea-
ma ce fortifiant...

GRIG — În ce sens?

ȘTEFAN — Ce sens are sensul? A, să
fii flară, nebun etc.

GRIG — Să te revolți?!

ȘTEFAN — Am zis eu asta?! (Ca și
cum Grig i-ar fi secretar) Nu, nu. Șterge
șterge tot.

ANA — Rețeta s-ar potrivi mie. Știu
eu împotriva cui m-aș revolta.

GRIG — Gata. Plec.

ȘTEFAN — Așa, deodată? Ești tare
ciudat, mă băiete. Cum vine oare haș.
sari ca ars. Și asta de ani de zile. Vreun
amor, vreo crimă tainută?

GRIG — Nici una, nici alta.

ȘTEFAN — Mai stai. Nu mă lăsa chiar
acuma. Nu pot să rămîn numai cu ea
(cu Ana). N-am cum evita altfel. Fetele

au luat-o razna. Te rog, înțelege-mă. Mi-ești prieten.

GRIG — Dar ți-ai pus o mască zdravănă.

ȘTEFAN — Simt că pocnește. Mi-e că nu rezist cu ea.

GRIG — Imi pare rău, dar am și eu formula mea. Simt și eu nevoia s-o verific.

ȘTEFAN — Tu te ții bine, mie-mi apar erori în calcul.

GRIG — Iar eu vreau să le evit. Cu bine.

ȘTEFAN — Cu bine. Stai. Vreau să-ți spun ceva. De multă vreme. De tare multă vreme și uit mereu. Am uitat și acum. La revedere.

ANA — I-ai alungat și pe ăsta. Cu savanțificurile tale.

ȘTEFAN — Se putea să nu mă scoți tot pe mine capul răutăților?

ANA — Dar ești. O să te părăsm cu toții.

ȘTEFAN — Plecați. Sinteți eliberați de păcat. Ați găsit țapul ispășitor. Puteți pluti ca îngerii.

ANA — De mult m-am gândit la asta.

ȘTEFAN — Te privește.

ANA — Plec la Cordelia.

ȘTEFAN — Știu c-ați uneltit. M-ați săpat.

ANA — Așa numești tu. Dar am vrut s-o salvez măcar pe ea.

ȘTEFAN — Șterge-o.

ANA — N-am să te mai văd.

ȘTEFAN — Nici eu. (Ana iese) Să nu vă mai prind. Părăsiți-mă cu toții. Lăsați-mă singur. Am să vă arăt eu.

(Cuvintele sale rostite destul de tare au trezit din nou neliniștea în bloc, de aceea se repetă scena de la venirea lui Goneril).

— Liniste.

— Incetați odată, nu se aude?

— Gălăgia. Nu se poate dormi în blocul ăsta?

— CORTINA —

PARTEA A TREIA

Același decor. Ștefan, Goneril, Regan. Tot dimineața. De fapt cele trei părți ale piesei se petrec în trei dimineți consecutive.

GONERIL — (Făcându-și de lucru la bar, Fluieră). Am rămas în pană Regan, nu-mi dai și partea ta din est?

REGAN — Da, surioară, acumă că am rămas numai noi două, sintem bogate. Le păstrăm pentru Ionuț, dar...

GONERIL — Sst!

REGAN — Am zis ceva rău?

GONERIL — Nu pomeni de plecarea mamei. Bătrînul se face foc.

REGAN — E distrus săracul.

GONERIL — (Imitînd-o) Distrus.

REGAN — Intîi Cordelia, apoi...

GONERIL — Sst.

REGAN — Sintem fiicele lui. Trebuie să-l ajutăm. Bietul tata. (I se adresează) Îți pare rău tare?

ȘTEFAN — (Cufundat în jocul lui de șah) Ce, cum?

GONERIL — Te mănîncă Ilmba, Regan.

REGAN — Nu fii necăjit. S-ar putea să se întoarcă.

ȘTEFAN — Cine?

REGAN — Mama.

ȘTEFAN — Pe dracu!

REGAN — Am visat-o. Plîngea! Plîngea și ducea un geamantan greu tare. Și-l ducea, și-l ducea. Cînd l-a deschis a ieșit din el un șarpe cît un degetel. Cred că șarpele era Cordelia.

ȘTEFAN Cine?

REGAN — Nu ți-am spus? Cordelia.

GONERIL — Regan, ți-am adus cartea cu povești. Ți-o dau.

REGAN — Iartă-mă surioară dragă, dar acum vreau să stau cu tătîcul nostru drag și scump. Nu-i așa?

ȘTEFAN — (Se scoală plictisit. Mai mult pentru dînsul). Du-te naibii.

REGAN — Să nu-ți pese. Doar ai rămas cu mine și cu Goneril.

ȘTEFAN — (Tot printre dinți și pentru el). Ha! ha! podoabe.

REGAN — Tu vezi și pentru noi. (Pentru dînsa) Eu pentru voi toți. Iar Ionuț este singurul care vede cel mai bine. Și în curînd o să vină cu adevărat. Dar pînă atunci, ssst. Să creadă ce vor acești orbi (Tare).

Știi ce? Ia întreabă-mă cît de tare te iubesc eu pe tine.

ȘTEFAN — (Idem) De ăsta-mi arde.

REGAN — Mă întrebi?

ȘTEFAN — Idioată. Tîmpită. Scîrboasă. Infectă.

REGAN — Ai spus ceva tîticuțule?

ȘTEFAN — Rugăciunea de dimineață. Tu știi că eu...

REGAN — A, da. Tu ești un om bun. De asta te iubim noi așa de mult. Nu Goneril?

CONERIL — Hobo!

REGAN — Te iubesc chiar mai mult decît pe Ionuț.

ȘTEFAN — Fi-ți-ar mutra afurisită.

REGAN — Ce-ai spus? Tot rugăciunea?

ȘTEFAN — Nu, de Griq. Nu mai vine, face ca ieri.

REGAN — A, da, săracu. Era om bun.

CONERIL — De ce-l plîngi așa?

REGAN — Cum dac-a murit? Da, a murit. Nu v-am spus?

ȘTEFAN — Gata cu aiurelile astea. Nu te mai pot suporta.

CONERIL — Las-o bătrîne. Regan, mai bine te-ai odihni puțin.

REGAN — Mă duc să mă îmbrac. În curînd o să mergem și noi să-l vedem. Și-o să fie lume. Tu pune șalul deoparte. Acolo sus. S-a terminat cu asta. Vin îndată. Voi să nu-l vorbiți de rău. Măcar acum. O, și ce moarte oribilă.

ȘTEFAN — Ce se aude afară? Parcă mă strîcă cineva. Ia vezi?

CONERIL — (Deschizînd geamul vorbeste cu cineva din stradă). Da, e acasă. Indată. (Lui Ștefan) Vino!

ȘTEFAN — (Celui din stradă) Ce vrei? Griq? Cînd? Ești nebun? Ia mai terminați cu prostiile astea (Închide geamul furios).

CONERIL — Ce spunea?

ȘTEFAN — Pe naiba. Dacă ai crede tot ce se spune...

(Întră doi indivizi cu o coroană mare, frumoasă. Sînt aceeași de mai înainte jucînd alt rol.

Ce e cu voi?

PRIMUL INDIVID: (Uitîndu-se prin casă). Cred c-am nimerit. S-o asezăm.

ȘTEFAN — Ce cîntați aici? N-ați înțeles? Cine sînteți?

PRIMUL INDIVID: N-are importanță cine sîntem. Am făcut treaba și gata.

ȘTEFAN — Ce ați băgat porcăria aia aici în casă, mă?

AL DOILEA INDIVID: Asta nu-i porcărie. E coroană de mort. Pentru Regan.

ȘTEFAN — Fata mea, blestemaților! Acuma am văzut-o în carne și oase.

AL DOILEA INDIVID — Poate a avut presimțiri. Așa era unul la noi în

vatra lazului. Și-a făcut coroană, sicriu, ca creștinul.

ȘTEFAN — Mă scoți din sărite. Afară!

PRIMUL INDIVID: Dar n-am făcut rău la nimeni. Am făcut treaba și gata. Plecăm.

AL DOILEA INDIVID: Mai bine ne-ai da ceva de mîncare.

PRIMUL INDIVID: Tac! mă calicule. Iertați-l. Așa mă face de ris pe la toate casele. Rabbă. Eu pot sta flămînd și o săptămînă. Ca morții, zău.

REGAN — (Cînd îi vede pe indivizi) Ați adus-o? Bravo. Harnici băleți.

ȘTEFAN — Tu i-ai chemat?

REGAN — Da. Puteți pleca. Am s-o duc eu unde trebuie.

ȘTEFAN — Unde vrei s-o duci?

REGAN — La Griq. I-așa de greu de înțeles? Nu ți-am spus c-a murit?

ȘTEFAN — Zău că nu mai știu ce se întîmplă. Mai înainte mi-a spus unul de pe stradă acelasi lucru. Acuma ăștia, tu...

REGAN — Parcă cine știe ce se întîmplă. Ne dăm seama vreodată. Se naste omul, trăiește, moare. Totul este normal. Dar cînd vine ceva pe neașteptate, gata, mintea e copleșită, desti orice e-n firea lucrurilor. Tu nu vrei să-l vezi decît aici, la masa asta. Altfel nu ti se pare în firea lucrurilor și faci urît. Nu stă bine unui om bătrîn. Și acuma gata cu pălăvrăgeala. Ne așteaptă treabă multă.

CONERIL — Se pare că nebuna asta spune niste adevăruri. Prea sînt serioase.

REGAN — Totul este să nu le iei în serios. Cum sînt ele. Dar nu prea în serios. nricepi?

ȘTEFAN — Griq, dar e de neconceput.

REGAN — Pentru că ie lei prea în serios. Și tu i-ai iubit, nu? Si tu. Și dacă ar afla Cordelia s-ar întoarce acasă. Astăzi să ne îmbrăcăm frumos pentru el. Eu as vrea să fac ceva deosebit. Am să mă nîcîntăm lung, lung, cum îi plăcea lui.

ȘTEFAN — Pentru tine, Griq, astăzi n-am să-mi mai pun masca obisnuită.

CONERIL — Frumos vă mai stă. Acuma că a murit îl faceți toate hatîrurile.

REGAN — Mai recunoaștem și noi cîte o greșeală.

CONERIL — Nu ne-o cere nimeni.

ȘTEFAN — Zău că-mi vine să plîng.

CONERIL — Asta da. Pare mai amuzant. (Aceste replici se rostesc încet și ceremonios).

REGAN — Ia te uită.

CONERIL — Avem musafiri.

ȘTEFAN — (Extrem de bucuros) Ana! Te-ai întors? Copii, ajutați-o. Mama voastră o fi obosită.

ANA — Nu-i nevoie.

ȘTEFAN — Dezbracă-te. Hai. Doar nu ești în casă străină.

ANA — (Pare foarte schimbată) Ce-i aceea?

REGAN — O coroană. O coroniță.

ANA — De ce sînteți așa de veseli. Tu, Ștefan. Nu te recunosc.

ȘTEFAN — (Incurcat) Nu știu ce m-a apucat. (Deodată) A, o veste grozavă, Ana. A murit Grig.

ANA — Care Grig?

ȘTEFAN — Grig al nostru.

REGAN — Eu am dat de el. Apoi m-am dus la Ionuț, l-am scos din cutie și am plins amindoi. Asta nu v-am spus-o.

ANA — (La geam, singură) Regan, te rog nu mai sunne.

REGAN — Și tu îl plîngi? Trebuie să plîngi curat dacă vrei să-ți faci bine.

ȘTEFAN — Ea are motive să-I plîngă curat. Chiar tare curat.

REGAN — Credeam că toți...

ȘTEFAN — Da, dar ea în special.

ANA — Ce vrei să spui?

ȘTEFAN — Dat fiind că tu și Grig... altă dată...

CONERII — Ea și Grig? (Ride)

ANA — (Îi trage o palmă lui Ștefan) Blestematul! (Plînge)

ȘTEFAN — Pentru asta ai venit?

ANA — Încetează. Nu vreau să te mai aud.

ȘTEFAN — Hal. Ana, am glumit. N-o lua în serios. Uite, cum ar spune Regan, totu-i să nu lei lucrurile în serios.

ANA — Iasă-mă, nu mai pot (Se așează pe bașaj și plînge. În acel moment apare iarăși decorul ireal din Țara Zăpezilor. Ana și Ștefan vin din direcții opuse. El este senin și calm. Ea neliniștită. Cînd dă cu ochii de el se însufletește deodată. Se înțelege ca și acum rolurile sînt jucate de fapt de Cordelia și Săndel).

ȘTEFAN — Ana. Ce-i cu tine? Nu arăți prea bine.

ANA — Te-am căutat. Bine înșfîrșit că te-am găsit.

ȘTEFAN — Nu înțeleg ce rost are să te neliniștești. Doar ți-am spus că ori cînd mă poți găsi aici. Aici și numai aici.

ANA — Ai dreptate însă mi-a venit tare greu. Știi, cît am fost plecată am avut niște coșmaruri.

ȘTEFAN — De ce?

ANA — Nici nu vreau să-mi mai amintesc.

ȘTEFAN — Liniștește-te. Fil cuminte.

ANA — Am visat c-ai murit. Și asta s-a întîmplat de mai multe ori. (Schimbă, iscodindu-l). Dar tu nu ești mort. Ștefan, nu-i așa?

ȘTEFAN — Nu pricep...

ANA — (Nu-l lasă să răspundă) Eroul meu salvator. Ce m-aș fi făcut fără tine. Și eu te necăjesc mereu. Mai bine povestește-mi ceva. Vreau să uit. Mi se învîrtește tot capul.

ȘTEFAN — Ce să-ți povestesc?

ANA — Orice. Tu povestești așa de frumos! (Pe gînduri) Despre noi de pildă.

ȘTEFAN — Despre noi?

ANA — Vorbim atît de mult despre alții, despre altele, despre orice încît uităm că noi existăm pe lume și ne învîrtejim de propria noastră persoană. Și așa ajungem la capătul drumului, sau nu, la jumătatea lui. Unde am mai auzit asta? Poate tot în coșmar, pentru că numai ele ne pasc pas cu pas. Și cînd ajungem la jumătatea drumului observăm deodată niște mîini, niște spinări încovioate, niște ochi fără expresie, fără să putem înțelege că ele ne-au însoțit tot drumul. Nu. Nu sînt schelete albe, strigoii, stafii. Sîntem noi înșine. Cine mai poate ajunge în Țara Zăpezilor? Dar cu noi nu este așa, Ștefan, nu?

ȘTEFAN — Sigur, Ana.

ANA — Vreau să spun că noi am ajuns în Țara Zăpezilor.

ȘTEFAN — Da, Ana. Toate poienile astea sînt ale noastre. Ale noastre, înțelegi? Nimeni nu mai poate spune așa ceva. Drumul aparține oricui. Pomul din parc la fel. Chiar și casa în care locuiești. Însă Țara Zăpezilor este numai a noastră.

ANA — Spune-mi-o mai des. Repetă-mi-o! De mii de ori. Zi și noapte. Această poveste vreau să mă cuprindă toată. Numai tu mă poți împăca cu adevărat.

ȘTEFAN — Plîngi, tocmai aici?

ANA — Știi, Ștefan, venirea mea pe lume a fost ca o mare banalitate. Cum ai tăia un lemn sau ai pune apă la foc să te speți pe picioare. N-a fost nimic sfînt. Nimic măreț. Nici copilăria, nici anii următori.

ȘTEFAN — Poate ai dreptate. Poate de asta m-am izolat și eu aici, în țara asta. Și numai întâmplarea a făcut să te gălesc ca să nu rămân însingurat până la sfârșit. Iar în anii cit am stat aici...

ANA — Te-ai gândit să întemeiezi o nouă credință.

ȘTEFAN — Este singura noastră salvare.

ANA — Vorbește-mi despre această nouă credință.

ȘTEFAN — Dar de atâtea ori ți-am vorbit despre ea.

ANA — Niciodată nu-mi este de ajuns. Te roa.

ȘTEFAN — Nu este una obișnuită. Sau s-ar putea să fie foarte obișnuită.

ANA — Nu-i adevărat. E numai...

ȘTEFAN — Da. Așa e. Mai întâi este nevoie de anumite aderenți și de un număr obligatoriu fix el și ea. Fiecare, ne rind, adorat și oficianț al cultu'ui celui mai liber.

ANA — Izvorit din pură imaginație și afectiune.

ȘTEFAN — Principiul de bază este cred. Cred în tine, spune el.

ANA — Cred în tine, spune ea.

AMÎNDOI: — Tu ai făcut apele, cernul și pământul ca să mă adori pe mine. Nu ai avut alt limbaj. Ai avut cerul, luna, și stelele ca să scrii sus numele meu. Ai avut florile și iarba ca să însemni pe cîmpie numele meu. Iar eu am venit ca să te sluiesc de bună voie și să-ți aduc fertie. Stiu, deasupra capului meu stă de veche numele tău sfînt. Stiu, sub picioarele mele se află numele tău sfînt. Nu cunosc alt templu și în el mă închin. Aici este loc numai pentru împăcare și bucurie și de aceea vom trăi veșnic. Exact cît o viață întreagă de om pentru că așa măsurăm noi veșnicia.

ANA — (Îl privește lung pe Ștefan). Ești frumos... (încurcată găsește salvarea adresîndu-se măgarului dar scontînd pentru același efect) Ești frumos, majestăte.

ȘTEFAN — (În același rol, dar adresîndu-se pisicii) Ești frumoasă, prințesă a zăpezilor.

ANA — (Lui Ștefan) Mă simt atît de liniștită. E așa de bine aici. Eroul meu.

ȘTEFAN — Numai să nu te îndepărtezi de mine, Ana.

ANA — (ca și cum ar rememora) Numai să nu te îndepărtezi de mine. (Apoi

repede și cu intenție) Dar nici tu, Ștefan, nu-l așa. Nici tu.

ȘTEFAN — Să nu ne îndepărtăm de țara noastră, de vis.

ANA — Nici nu s-ar putea. Există și alta?

ȘTEFAN — Uite în zare, ce vezi?

ANA — Departe, departe? Niște schelete albe?

ȘTEFAN — Ei nu cred în nimic.

ANA — De asta arată așa?

ȘTEFAN — Sigur.

ANA — Dar eu cred Ștefan. O spun în toate părțile. (Iese din scenă strigînd). Cred, cred, cred.

ȘTEFAN — (După ea) Ana! Ana!

(Din nou decorul din primul plan al scenei. Deocamdată este întuneric. Ana continuă să strige: Cred! Cred! Ștefan vine după ea. Se regăsesc și se îmbrățișează în mijlocul scenei. Cînd se aprinde lumina amîndoi se trezesc ca dintr-un vis. Regan și Goneril rămîn surprinse cînd îi văd pe cei doi îmbrățișați).

GONERIL — Asta-i prea de tot, tu vezi ceva?

REGAN — Sst! Nu se cade să rîzi.

GONERIL — Într-adevăr, mai degrabă îmi intră în cap că Grig a murit, decît să-mi creadă ochilor...

REGAN — Sst, hai, hai (Pleacă amîndouă tîntil)

ȘTEFAN — Ce-a fost asta? Nu te simți bine?

ANA — Cred că da. Drumul.

ȘTEFAN — Atunci stai colo pe canapea. E mai bine. Sau culcă-te.

ANA — Boală de familie. Se molipsește sau se învață cu timpul. De fapt e ca o fatalitate. Oriunde m-aș duce simt că trebuie să mă întorc. Nu spui că ai prevăzut, așa ceva?

ȘTEFAN — Îmi stătea pe limbă.

ANA — Patruzeci de ani de cînd ne cunoaștem. Ne-am unit atît de mult niște lucruri bune și rele, dar mai ales rele, încît nu ne mai poate despărți nimeni. Doar moartea. Ca îndrăgostiții. E caraghios, nu? Și acum cînd sintem aproape de plecare, vreau să spun de moarte, ca să nu mă încurc în metafore ca tine, găsim numai cuvinte de ocară. Ca și cum unul ar fi călăul celuilalt. (Goneril și Regan apar din nou ca spectatoare).

ȘTEFAN — Poate este.

ANA — Ai spus și tu un lucru cu adevărat înțelept. Dar de ce?

ȘTEFAN — Întreabă-le pe fiicele tale.

ANA — Ce amestec au ele în cel patruzeci de ani ai noștri?

ȘTEFAN — Știi bine au năvălit peste noi.

ANA — Dar e vorba de anii noștri. Noi trebuia să-i clădim. Cum doream noi.

ȘTEFAN — Numai că ceea ce ziua se clădea, noaptea se surpa.

ANA — Iar te-ai ascuns în cuvinte. De multă vreme ți-ai făcut din ele o platoșă prin care nu poate pătrunde nimeni.

ȘTEFAN — În lumea mea trebuie să fiu singur.

ANA — E posibil?

ȘTEFAN — Depinde numai și numai de mine.

ANA — E o socoteală greșită. Nu poți face un pas fără noi. În patruzeci de ani cit ai calculat formule trebuia să te convingi.

ȘTEFAN — Dar ce știi tu despre convingerile mele? (Fetelor) Iar voi de ce stați aici ca la bilci?

GONERIL — Vrem să cunoaștem viața romanțată a familiei.

REGAN — Cred că surioara... Goneril a spus bine.

ȘTEFAN — N-am nevoie de voi.

ANA — Nu plecați. Dar au ele. Trebuie să aștepte niște lucruri. Sintem datori. Ia s-o luăm băbește. La început am fost noi doi.

ȘTEFAN — Când? Pe vremea cind ciourile erau albe, cum spunea Goneril?

ANA — Într-adevăr, pare o altă lume.

ȘTEFAN — Altă lume?

ANA — Și am făcut o poezie. Frumoasă, frumoasă. Pentru că eram tineri. Și se chema Țara zăpezilor. Până aici e bine, nu?

ȘTEFAN — Ai memorie. Și talent.

ANA — Dar de unde începe greșeala, Ștefan?

ȘTEFAN — Vrei să-ți spun eu?

ANA — Lasă-mă și pe mine odată. Greșala a început din momentul cind tu ai luat poezia drept realitate. Și ți-ai făcut socotelile în acest sens.

ȘTEFAN — Ești foarte clar văzătoare. Și religia noastră? Cu „cred”, cu „noi”?

ANA — Bietul de tine. E tot ce-a fost mai frumos — Iar tu erai așa de meșter la vorbe. Iar eu... nu gindeam. Nici nu doream — Visam să mă duc într-o țară depărtată. Și m-ai furat. Și a fost frumos.

ȘTEFAN — Am vrut să te păstrez tot timpul acolo.

ANA — Asta a fost...

ȘTEFAN — Greșala?

ANA — Din păcate. Viața noastră este așa de meschină. Și eu eram la o vîrstă cind descopeream prima dată lucrul acesta. Atunci ai apărut tu. Mi-ai arătat poleiala.

ȘTEFAN — Atîta ai înțeles din tot ce ți-am spus?

ANA — Știu că nu spun ce trebuie. Tu vorbeai așa de frumos încît mi se părea că nu se poate.

ȘTEFAN — Ce nu se poate?

ANA — Să fie așa. Și atunci te rugam să-mi repeți mereu. Îți amintești? Și credeam.

ȘTEFAN — Atunci?

ANA — Nu știu. Nu știu ce s-a întîmplat cu mine. Cred că am luat cuvintele tale drept ale mele. Și m-am ascuns.

Toți facem la fel.

ȘTEFAN — De cine te-ai ascuns?

ANA — De mine. Nu voiam să mă aud. Mi-era frică.

ȘTEFAN — De ce?

ANA — Nu știu. Ne zbatem între lucruri care ne resping și ne atrag. Visam să mă salvez.

ȘTEFAN — Dar atunci te-am salvat. Așa credeai.

ANA — Da. Cînd eram în Țara zăpezilor.

ȘTEFAN — Și cînd nu credeai?

ANA — Nu știu. Erau niște lucruri de care fugeam.

ȘTEFAN — De pildă.

ANA — Poate eclipsa.

ȘTEFAN — Eclipsa?

ANA — Nici nu știai de ea. Și cu toate acestea te credeai a toate cunoscător.

ȘTEFAN — Nu mi-ai vorbit niciodată de ea.

ANA — Pentru asta trebuia s-o vezi. Și apoi tu vedeai peste tot numai Țara zăpezilor. Era frumoasă și-mi plăcea.

ȘTEFAN — Era un mod de a fugi de eclipsă, lucrul acela rău?

ANA — Poate. Dar de fapt era o înșelare.

ȘTEFAN — Crezi?

ANA — Trebuia văzut exact ce este una și ce este alta. Să le separăm. De obicei oamenii ori sînt zdrobiți, ori se transformă în tiritoare. Adaptarea la mediu. Unii cînd ies din Țara zăpezilor au trecut în întineric. Ca noi. Alții le amestecă pe toate. Fac niște hapuri mici, mici și se înșală ca în copilărie cînd iau pastilele drept bomboane. Și astfel au iluzia că au descoperit filozofia vieții, de

aceea numai pomenesc de ea. Noi în schimb numai cu asta ne pierdem vremea.

ȘTEFAN — Hai lasă că mi-e silă când aud filozofia asta caraghioasă. Cu oameni. Cu hapuri, cu nu știu ce. În povestea noastră trebuie să se amestece numai două persoane. Tu și eu.

ANA — Au și fost.

ȘTEFAN — (Fetelor) Ieșiți afară! N-am nevoie de voi.

GONERIL — Domo!, domo!.

ANA — Ce te incurcă ele?

ȘTEFAN — Totdeauna m-au incurcat. Pe amindoi. Nu erau prevăzute.

GONERIL — I-auzi surioară?

REGAN — Tăticul nostru drag și scump știe ce spune.

GONERIL — Știi, bătrine, nici eu nu te-am prevăzut.

ȘTEFAN — Sînt tatăl tău.

GONERIL — Ce noutate teribilă.

ANA — Lasă-mă Goneril. Deci nu erau prevăzute. Unde? În formulele tale.

ȘTEFAN — Formule?

ANA — În sistemul tău religios.

ȘTEFAN — Așa vorbești?

ANA — Al nostru, atunci. Dar ca să fie așa eu eram prevăzută?

ȘTEFAN — Nu te înțeleg și nici nu mă miră.

ANA — Ca simbol. Ca figurație în țara zăpezilor. Dar ai uitat un lucru în poezia asta, Ștefan. Că sînt femeile. Că sînt fiară.

ȘTEFAN — Fiară.

ANA — Da, fiară. Cățea. Și nasc pul vii. Și atunci?

ȘTEFAN — Atunci?

ANA — De ce nu mi-ai spus toate astea. Că îmbătrînim. Că de la o vreme cerul se face mic, mic de tot și nu vezi decît pămîntul. Orice om trebuie să știe toate astea.

ȘTEFAN — Nu trebuie să le știe. Trebuie să fie tot timpul senin.

ANA — Eram copil și ne stătea bine. Dar acum? Recunoaște Ștefan, că nu au putut încăpea în sistemul tău și viața și moartea și copilăria și bătrînețea și noi și copiii. Și din cauză că era prea rigid ti-a convenit să spui mai degrabă că noi sîntem cei răi. Prima am fost alungată eu. Apoi te-ai pierdut și tu. Și cu asta zăpezile au rămas departe.

ȘTEFAN — Și ce trebuia să fac după tine.

ANA — Nu înțeleg.

ȘTEFAN — Ca să nu fie rigidă...

ANA — A, nu știu.

ȘTEFAN — Atunci de ce mă necăjești atîta.

ANA — Dar sînt sigură că nu ți-ai fi reproșat. A fost frumos. Voi nu știți fetelor. A fost tare frumos.

ȘTEFAN — A durat prea puțin. Dacă am fi fost numai noi... Trăim atît de puțin. N-ai timpul să împarți și cu alții.

ANA — Nu înțelegi? Se supără copacul dacă pe el apar crengi, muguri și frunze? Pe trunchiul omului apar mereu sentimente, se arcuiesc și-i dau o coroană mîndră.

ȘTEFAN — O fi. Dar eu numai pe tine te-am iubit și nu-mi doream altă coroană. La asta să-mi răspunzi.

ANA — (Nu răspunde, dar este șocată de acest adevăr)

ȘTEFAN — Numai pe tine. Și așa am vrut să fie.

ANA — (Revenind) Dar eu sînt fiară. N-am știut de la început. Vine cu timpul. Și atunci e îngrozitor. Tu n-ai să știi niciodată cu rubricuțele tale în care așezi oamenii ca pe niște fantome. Tu îmi vorbeai frumos cum numai tu știai și mă duceai departe, pe locurile noastre. Dar eu mergeam mai greu și nu observai.

ȘTEFAN — Ce?

ANA — Că nașteam. Pentru că natura m-a făcut diferită de tine. Dar nu știam, Ștefan. Nu știam că e așa de greu. (Plînge). Trebuia să mă ajuti. Să-mi spui că toate astea n-au nici o importanță. Și atunci eram tot noi. Nu ne mai înstrăinăm.

ȘTEFAN — Lasă. A fost frumos. Poate de asta ni s-a părut așa de scurt.

ANA — Dacă te-ai duce la Cordelia...

ȘTEFAN — Ce să caut eu acolo.

ANA — Te-ai mai schimba puțin.

ȘTEFAN — Eu care... Cum... nu...

GONERIL — Și ea e-o cățea?

ȘTEFAN — Ce vrei să spui?

ANA — Are să nască. În curînd. Foarte curînd.

ȘTEFAN — (Exaltat) Voi avea un nepot. Adevărat, Ana?

ANA — Cum ți-am spus.

ȘTEFAN — O altă viață. Cordelia tatii. Să hem pe chestia asta.

REGAN — Ce veselie!

GONERIL — S-a scrîntit bătrînul!

ȘTEFAN — (Anei) Și ia mai spune, bătrînico.

GONERIL — Se pare că te bucuri, moșule.

ȘTEFAN — Ce te privește? E fata mea cea mai mică.

GONERIL — Și cum rămîne cu teoria ta?

ȘTEFAN — Ce vrei să spui?

REGAN — Surioara mea vrea să spună, tăticule scump, că povestea nu era prevăzută.

ȘTEFAN — Am să-i tai limba. Și ție la fel.

REGAN — Nici moartea lui Grig nu era prevăzută. Ce-mi mai tai?

ȘTEFAN — Duceți-vă dracului. Am avut și eu un moment de destindere.

REGAN — Acum cînd Grig este o mină de zgură.

ȘTEFAN — Și fata mea va naște.

GONERIL — Iar sistemul tău se duce dracului. Asta vrea să spună.

REGAN — Taci surioară. S-a dus de mult. Dar el mai poate urla.

ȘTEFAN — Iartă-mă Grig. Mi-am construit viața numai cu fața spre soare. De aceea m-am obișnuit să elimin din minte lucrurile care m-ar întrista. Strig, rîd în hohote, fac bravură ca să nu aud.

GONERIL — Manifestări tipice de om las.

ȘTEFAN — S-o crezi tu.

ANA — Să plîngi cu morții și să te bucuri la praznice este cel mai omenesc lucru de citeva milioane de ani încoace.

ȘTEFAN — Dar eu vreau să aleg ce-mi convine.

REGAN — Dar sînt lucruri neprevăzute care ne întorc pe dos. Am zis bine? Mămico?

ȘTEFAN — Mă străduiesc să nu mă intereseze.

ANA — Ștefan, eu în tine aveam odată o încredere oarbă.

ȘTEFAN — Și?

ANA — Toată a dispărut pentru că te-ai străduit să nu te intereseze unele lucruri.

ȘTEFAN — Poate nu mă priveau.

ANA — Poate mă priveau pe mine.

ȘTEFAN — E altceva.

ANA — Ba e același lucru. Și mai ales eu doream, pe cineva care să gîndească pentru mine. Să scap de asta. Fac orice în loc. Mut apele, sfărim munții, iau soarele în palme. Dar nu mă întreba „de ce”. Acest „de ce” mă îngrozește. Cînd eram mică îl adoram pe Hector. Îmi era tare drag. „Omul cetății”, îi spunea Homer. Ce frumos! Nu era altul pe lume ca el. Vreau să spun „în lumea mea”. Și pe atunci lumea mea era foarte mare. Era vie și colorată, colorată.

Nimeni n-a murit la mine de la începutul începutului omenirii. Și buni și răi trăiesc încă laolaltă ca într-o barcă a lui Noe. Iar peste toți împărăția Hector al meu. Odată. El, înainte de a mă cunoaște, căci m-a cunoscut, să știi, m-a văzut printre niște centauri. Pe atunci centaurii erau ființele cele mai înrăite. Și se mira cum de treceam nepăsătoare pe lângă monstri. M-a strigat și mi-a spus că probabil sînt o vrăjitoare de vreme ce reușesc să pun pace peste toate viețuitoarele. Nu i-am răspuns că nu-i adevărat, că nu mă vede nimeni, că numai el m-a... Și astăzi sînt convinsă că numai el m-a văzut în lumea asta. Cînd mi l-au adus ucis de Achile îți dai seama cît am plîns. Ce Andromaca! Ea se gîndea numai la copilul ei. Cred că de atunci am orbit și mi se pare că toată lumea a orbit de atunci. Dar de fapt îl vedeam sus, sus, în vis. Dacă aș fi spus cuiva ar fi ris. De aceea am păstrat taina numai pentru mine. Pe urmă ai venit tu și m-am convins din nou că Hector al meu trăia cu adevărat. Eram fericită. Avea cine să mă apere. Aveam în cine să cred. Numai că tare puțină vreme am fost fericită, încît îmi pare că a fost doar o visare. Acum îmi împart viața în două: unele momente fulgerător de scurte dar fericite, le numesc vise pentru că sînt ireale și incredibile; altele, cea mai mare parte sînt negre prin realismul lor brutal. De pildă momentul de față. Iarși chipul lui Hector ucis la poarta cetății. Dar ucis cu adevărat, înțeleși. Iar eu, nici măcar nu pot să plîng. Probabil că este ceva prea absurd și monstruos. „Țara zăpezilor”, „Fata din Dafin”, „Cred în tine”. Da, e absurd. E monstruos.

ȘTEFAN — Atunci termină pălăvrăgeala cu Hector și cară-te odată să răsufli în pace. Ce vrei, să-mi torn cenușă în cap, să-ți cad la picioare, să mă dezvinovățesc, ce vrei să fac? Haide, răspunde! Sînt vinovat, îți place? Sînt vinovat pînă în măduva oaselor. Și cu asta basta. De asta le-ai oprit pe fetele tale aici ca să... Ei da, ce vrei, asta e!

REGAN — Acum vîntul bate de la est la vest. Derivă la proră.

GONERIL — Iar trenul intră în Teheran. Pregătiți bagajele vă rog.

REGAN — Din Caracas la Teheran?

GONERIL — Totul e posibil în lumea asta. Nu bătrîne? Nu te scoate nimeni vinovat. Povestea voastră e ridicolă.

ȘTEFAN — Ridicolă?

ANA — Goneril, ce vorbe sînt astea?

GONERIL — Poate să fie paradis. Ce mă interesează pe mine.

REGAN — Da, zău.

ANA — Și tu, Regan?!

GONERIL — Este a voastră. Bună, rea, nu ne privește. Și nici n-o să vă invinuim că sîntem așa și nu altfel. Ca și cum puil de leu ar avea drept să-și invinuiască părinții că s-a născut și el cu poftă pentru carne. Nu mă mai plictisi. Singurul lucru care mă incomodează este că vă văitați toată vremea și vreți să dovediti că unul este mai grozav decît celălalt.

REGAN — Că a fost, surioară.

GONERIL — La țanc. Asta schimbă puțin situația.

REGAN — Mi-amintește de un banc pe care mi l-a spus aseară Ionuț. Il știi surioară?

GONERIL — Nu-l știu și nici nu vreau să-l aud.

REGAN — Păcat. E nostim. Tu îl știi tăticle?

ȘTEFAN — Cum? A, da. Il știu.

REGAN — Zău? Dar de unde îl știi?

ȘTEFAN — Î, mi l-a spus chiar el.

REGAN — Nu-i așa că-i simpatic? Ei, ce stați așa. Parcă ați fi din altă lume.

GONERIL — De unde știi că nu. Ia să văd (Pune mîna la ochi). Mă, cine sînteți voi, măăă. Nu vă cunosc.

ANA — Incetează Goneril, și nu mai bea atîta.

GONERIL — A, o voce de pe celălalt tărîm.

ȘTEFAN — Și o să avem un nepoțel.

ANA — Da Ștefan.

GONERIL — Aștia mă fac de rid.

ȘTEFAN — Te pomenesti că am să-l țin în brațe. Uite așa (Se aprinde din nou decorul din Țara zăpezilor. De data aceasta Ana și Ștefan, cei adevărați, apar ca niște patriarhi înconjurați de o familie foarte numeroasă. Veselie mare. Se cîntă „Mulți ani trăiască” și Ștefan ține un copil în sus). Uite așa. Cel mai mare dintre noi.

ANA — Ce bine-mi pare! Mereu te văd vesel.

ȘTEFAN — Cu atîția nepoți. Asta-i cîrn. Însă seamănă cu mine.

— Ba cu mine (Risete).

ȘTEFAN — Tu ești Săndel. Vîno la tata încoace.

SĂNDEL — Păi sîntem cam la fel de bătrîni. Puștiul e al lui fiu meu.

ANA — Mă bucur, mă bucur.

ȘTEFAN — Plîngi la groapă cînd ți se duc cei dragi. Te bucuri cînd vin alții pe lume. Le luăm pe toate așa cum sînt.

ANA — Totdeauna ai vorbit frumos.

ȘTEFAN — Și asta seamănă cu mine. — Ba cu mine!

ȘTEFAN Tu, Goneril, fata tatii. Te iubesc pentru că ai inimă bună.

GONERIL — De la tine. Ți-ai împărțit-o în trei. Mie partea de vest. Lui Regan partea de est, iar Cordeliei... (Reapare decorul din primul plan).

ȘTEFAN — (Tot transfigurat. În rest, parcă nu s-a clintit nimic). Ție partea de vest, lui Regan partea de est, iar Cordeliei...

ANA — Ți s-a întîmplat ceva?

GONERIL — Lui? Ași.

ȘTEFAN — Am fost puțin în lumea noastră adevărată. Asta nu... E alta. Ne invirtim pe mai multe planuri.

GONERIL — O luăm de la capăt. Sînt sigur. Nu putem scăpa de vîrtejul ăsta. Cînd ți se pare să ai ajuns sus, sus de tot, deodată descoperi că ești mai jos ca la început. Și atunci pune-te pe urlat, nene.

REGAN — Și care-i lumea noastră adevărată pe care ai descoperit-o?

ȘTEFAN — Din păcate nu există.

REGAN — Și care există?

ȘTEFAN — Cea adevărată. Lăsați-mă. Astăzi am pornit-o rău cu toți.

GONERIL — Să ne mai invinuim puțin. Așa trece timpul mai repede. Mamă. Astăzi tu conduci la puncte.

ȘTEFAN — Asta-i nenorocirea. Acuma imi dau seama de ce vă țineam pe toți lingă mine. Să vă invinuiesc. Să vă invinuiesc de tot ce n-am putut eu să fac.

GONERIL — Foarte comod. Tu ieși basma curată, iar noi...

ȘTEFAN — Cum ai deschis gura ai și trîntit o serie de invinuiri. Înțelegeți. Aveam nevoie de așa ceva. Tu, tu ești de vină. Eu sînt o victimă. Cel drept, bun, curat, modest, dezinteresat...

GONERIL — Din ce dicționar ai scos vechiturile astea de cuvinte?

ȘTEFAN — Și astfel ne creăm o lume iluzorie. Eu și ceilalți. Nu-i așa, Grig? Așa ai procedat.

GONERIL — Lasă-l în pace, măcar acum.

ȘTEFAN — Doar nu am să spun despre mine. Bătrînico, hai să mergem la

culcare. Sintem obosiți de drum lung.

REGAN — Hai împăcați-vă.

ȘTEFAN — Fata tatii.

REGAN — Da tăticule drag și scump.

ȘTEFAN — Lasă limbajul ăsta.

GONERIL — Ce emoționant. Imi vine să pling.

ȘTEFAN — Vezi? Cît rău v-am făcut... Să ne împăcăm? Nici un cuvint n-aș găsi.

GONERIL — (Comic) O, nu!

ȘTEFAN — Nici asta n-o mai pot.

GONERIL — Slavă domnului c-a trecut pericolul.

ȘTEFAN — Mi-a luat-o altul înainte. Poate mai bun.

REGAN — Tăticule, de ce și-a dat foc cu benzină?

ȘTEFAN — A descoperit că viața pe care o ducea nu era a lui.

REGAN — Și noi?

ȘTEFAN — Și noi. Cordelia a fugit și bine a făcut. Voi n-ați putut. Ați fost prea slabe.

GONERIL — Am fugit și eu în felul meu (Bătăi în ușă).

REGAN — (Deschide și se întoarce cu o telegramă) „Vin simbătă seara. Ionuț” Vine Ionuț, Tată, Mamă!

ȘTEFAN — Regan, să lăsăm totul la o parte. Cine este Ionuț?

REGAN — De ce mă întrebi? Doar l-ai cunoscut. Ți-a spus și un banc. Și acuma ascultați. Viața pe care o ducem noi în casa asta e o absurditate. O ficțiune. Nu-i a noastră. Dar eu mai am una. Departe, departe. Am totul ca s-o apăr. Vine Ionuț.

GONERIL — Nebuna asta mi-a făcut figura.

ȘTEFAN — Bine, Regan. Bine că m-am înșelat măcar aici. E rindul tău, Goneril. Înșeală-l pe bătrînul ăsta scrîntit. Hai bătrînico. Ca o fatalitate, cum spuneai tu. Sintem legați. Pe aici nu-i nimic al nostru. Și e greu să vezi asta acuma. Ia anii noștri. Incet. Incet. A fost odată ca nici odată o țară a zăpezilor...

(Se ridică din nou cortina a doua. Apare același decor din țara zăpezilor numai că pare sfîrtecăt de o teribilă furtună. Culoarea albastră și blindă de altă dată a degenerat și ea. Ei trec prin acest decor. În difuzor se aude cîntecul LA MULȚI ANI și veselie de mai înainte. Pe primul plan apar Săndel și Cordelia).

SÂNDEL — Pe aici totul este al nostru.

CORDELIA — Vorbești așa de frumos!...

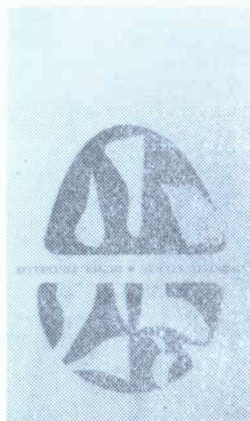
CORTINA

CRONICA LITERARĂ

AURA PANĂ

Corneliu Sturzu

DUHUL PIETRELOR

În actualul peisaj liric ieșean (localizare prin care nu-l disociez de ansamblul liricii contemporane) Corneliu Sturzu aduce o individualitate poetică proprie, un alt timbru, deosebindu-se temperamental și artistic de vulcanicul Horia Ziliu, de candorile simobliste ale lui Florin Mihai Petrescu, de estetismul clasicizant al lui N. Țătomir ca și de îndureratul solitar care știe să plîngă și să ridă pe aceeași strună, Mihai Ursachi.

Corneliu Sturzu este un reflexiv, cu o structură de „poet blestemat” care realizează într-o formulă ceva mai rece și mai abstractă, o sinteză între forme ale tradiționalismului și modernității. Menit jertfirii de sine și incomprehensiunii, poetul, emisar și victimă a absolutului, își împlinește tragicul destin: „Și noi cei care-am bătut clopotele / Am lăsat frînghiile să ne intre în carne / Pentru-a ne da drumul pe nouri / Heruvimi, de sunete agățați, / Ne-am voit...” /.../ Fiindcă noi am bătut clopote la răspîntii / Vinovați sinlem de tulburarea văzduhului / Și îngerii de pe crengile cerului cad / În grilajuri forjate și sint călcați de mașini / Ca niște păsări albe de curte / Imprudent ieșite în stradă / Iar penele lor le mătură noaptea / Cei ce fac de-o viață igiena orașului / Și spală cu lungi furtunuri de cauciuc / Singele-albastru de pe asfalturi / Și cirpele ude, din mantii, le ard / În crematorii, la marginea urbei / Pentru a nu se-ntinde cumva printre locuitori / Epidemii, necunoscute de medici”.

O atare concepție amintind ceva din tragismul albatrosului baudelairian, aparține totuși unui poet care-și situează programatic izvoarele în înseși venele materiei, care respinge structural, în ordinea poeticului, miturile și credințele biblice, opunându-le

ideea cunoașterii luciferice. Este ceea ce *dezbate* cu un fel de îndrjire polemică, într-o lume densă de „antimituri” și simboluri, poemul *Evrika* (*O variantă — posibilă a lumii*), care, mi se pare că ascunde în incifratele-i stihuri esențialele sensuri ale liricii lui Corneliu Sturzu — motiv pentru care voi stăruia asupra sa mai îndelung.

În primul rînd, există o conștiință certă a responsabilității colorată valoric de orgoliu apartenenței la speța predestinată alchimizării cuvintelor; conștiința durabilității poeziei (în genere și a celei proprii) urcă în una din imaginile-simbol fundamentale, aceea a *stîlpului* de beton, de granit, a coloanei (brăncușiene): „Și între mine și pămînt e-un stîlp, / rocă-nflorind tăcută-n rădăcini, cioplită-n muchii de cuvinte albe”.

Poetul e un răzvrătit, un contestatar al datelor religiei, care, aruncînd blestemul asupra celui dintîi păcătos cuplu din grădinile edenului, consfințește ideea necurățeniei materiei din care e plămădit pruncul, recuperat numai prin ritualul botezului. Corneliu Sturzu încearcă un gen de reabilitare — pe planul poeziei — a materiei emancipate de sub anatema bisericii, în numele vieții (reprezentată într-un alt simbol structural, pentru întregul ciclu, *sîngele*), al cunoașterii („Cine i-a cioplit după asemănarea mea fără să știe că barda lor a făcut rîni în pădurile soarelui? Vai, și veninul șarpelui prelins printre merele albe-n această răscoală din *sînge*, pentru această necinste prea mare, pentru această necinste prea mare, pentru această sfîntă-negație, pentru îmbrăcătura nedusă la gură și pentru vai, apa bătută din aghizma tare cînd botezăm pruncul fără prihană și fără și fără osîndie și fără...”)

„Sămînța” poeziei fertilizează *pămîntul* rodind poezia. Doar *Corbii*, păsări prevestitoare, imprumutate din lirica lui Poe — doar ei înfruntă lumina orbitoare a soarelui, numai ei încearcă actul cunoașterii poetice, solidari cu unii din marii artiști ai lumii care și-au simbolizat existența în alte feluri de înaripate: „De-a alția soare ochii ne sînt orbi / De-atîta moarte se despart în aer corbii de păcură, / alția albatroși de păcură, alția pescăruși de păcură, / alția porumbei de păcură”. E aici o fraternizare nu numai cu Corbul lui Poe, dar și cu albatrosul lui Baudelaire, cu pescărușul lui Cehov și cu porumbelul lui Picasso — păsări ale luminii, ale dorului de libertate, înnegrite însă prin solidarizarea cu „negrul pămînt”; prin reparațiile lor obsedante, ele se integrează, de asemenea, structural, gândirii poetice a autorului. *Albul* revine, la fel, în metaforele lunii și soarelui, ca aspirație definită, toric a poetului spre esență, spre cunoaștere.

Procesul de creație este pentru Corneliu Sturzu un rit păgîn. Orice gest de împietare ar destrăma sensurile de puritate ale universului care s-ar refuza poetului („Un yoga s-a mișcat în rugăciune / Și dintr-o stea s-a rupt o jumătate”).

Ideea necesității de a păstra nealterată puritatea cunoașterii ca și aceea a iubirii amenințată de „vînătorii care pîndesc la marginea riului” — (poate cei incapabili să înțeleagă poezia) — e ascunsă în invocarea simbolului shakespeareian al candorii — Ofelia, împotriva căruia se teme să nu împietzeze cumva, fie măcar și în vis. Poezia — ca act spurem impune celor ce i se dedică sacrificiul de sine: „Te-ai ruga să lași în seara aceasta / întredeschisă fereastra balconului / O, draga mea Ofelia / Batistele ni le-nfundăm în gură / Pentru ca nu cumva în vis / Să ne lansăm într-un zbor primejdios /.../ Vezi, luna s-a răsturnat în finlinile somnului, / vorba, nespusă-n gînd, se face grea și-nchidem porțile / în urmă. Stîlpul de piatră urcă între noi și respirația / se reazămă de el”.

Poezia lui Corneliu Sturzu este un efort continuu de captare a energiei materiei, a „duhului” mereu schimbător al pietrelor, „Secretă răsuflare de obiecte / De ajunsă sieși, mie niciodată, / Ochi neîntors în lume, cearcăn / Al gîndului, durere nestrigată / De naștere. Din larguri albastroșii / Alții revin de fiecare dată”.

Tendința spre o sinteză originală între tradiționalism și modernitate, implicită în poezia din *Duhul pietrelor*, este confirmată de al doilea ciclu, *Apocrite* — inspirat din istoria națională și legat prin fibre subtile de cel dintîi, care pune premisele „filozofice” ale volumului, configurînd crezul artistic, raporturile poetului cu lumea, gîndirea sa despre univers.

Ca poet al materiei, în sensul de distilator al forțelor telurice, Corneliu Sturzu absoarbe din pietre și duhul istoriei acestui pămînt, încercînd a-i desluși sensurile morale fundamentale, în lumina aceleiași aspirații spre supremele valori ale purității: „Cade lumina pe noi ca o fructă / Pe-o lespede. Sămînțe se sparg. / Buzele ofilesc

vîntul / Pașii, vezi, trec acum prin mine / Umbriți de umeri, Suie / Pe turnuri. Totul, apoi, în cuvinte”.

Poetul încearcă sentimentul înălțător al comuniunii cu generațiile lui Miron Costin, Vasile Lupu, Ion Vodă cel Cumplit, Varlaam, în piese lirice, unde fiorul trecutului legendar se-nrucisează cu vibrația interpretativă a destinelor și a actelor, cu fiorul alunecării întru eternitate a timpului. Un anumit relativism în conceperea coordonatei „timp”, rezolvat în întrebări care nu mai așteaptă nici un răspuns, devine poetic prin el însuși — ca în poezia *Varlaam*: „ — Lasă, nu-l mai căuta / Poate mai trece / Lasă, nu-l mai căuta / Poate mai trece / Lasă și nu mai ști / Că pasărea a zburat de pe ram. / El era?... Tu erai?... / Eu eram?... ”

Reflecțiile asupra trecutului vitreg al țării noastre, expusă din totdeauna pof-telor vrăjmașe, capătă forma unei epistole, *Vasile Lupu către Domnița Ruxanda cînd era copilă*, scrise din perspectiva secolelor rămase în urmă: „Minați ca o furtună de niște datorii / Care nu ne aparțin, de la Alexandru cel Bun / Sîntem puși să ne jucăm cu sentimentele / Ca pruncii cu caii de lemn / Și să spunem „mamă” cînd doica ne poruncește / Și tată unui străin oarecare / Care se culcă în patul nostru cu sabia”.

La aceleași modalități epistolare recurge poetul (*Scrisoarea lui Miron Costin către fratele său Velicico*) pentru a elogia virtuțile înaintașilor care și-au impus ascendențul moral asupra dușmanilor, în ciuda unor înfringeri temporare: „Noi vom contesta armele lor / După ce ne vor tăia capul / Noi vom contesta dragostea lor / După ce ne vor silui soațele / Noi vom contesta plecarea lor / După ce ne vor dărîma casa / Noi vom contesta totul / Așa cum iarba contestă piatra / Cum arborii contestă securea / Cum moartea ne contestă pe toți”.

Actul creator poetic i se înfățișează lui Corneliu Sturzu ca o *alchimie* care pare să înbine, în piesa care dă titlul celui din urmă ciclu, printr-un maxim efort de concentrare, vitalitatea sentimentului — „sîngele” — cu puritatea ideii — „gheață”, „albul”. Într-o terminologie ostentativ atomistă, poezia citată recunoaște starea de supremă tensiune pe care o implică actul creator — condiție esențială pentru ca să aibă loc reacția între „Metalul care-n sînge n-a cocolit / cu-acizii concentrați în albe fracții”.

Sentimentul imposibilității atingerii unui ideal de perfecțiune este încercat o dată cu fiecare asemenea *reacție*: „Secretă — răsuflare sub un semn / Zodia Capricornului, temută / Iscîndu-se retortele de lemn, / Valențe mai puține de o sulă, / Miriapod de linii, romboid / Trecînd prin tuburi capilare. / Un regn crescînd în altul și un vid / Rămas în cupă ca o remușcare”.

Ca pentru majoritatea poezilor moderni, creație înseamnă bătălie corp la corp cu cuvintele — operație de descoperire de noi minereuri în roca limbajului („Albe cuvinte și semnul / La cotituri, pe granit / Neînțelesul, îndemnul — Sens întru sine-adormit”).

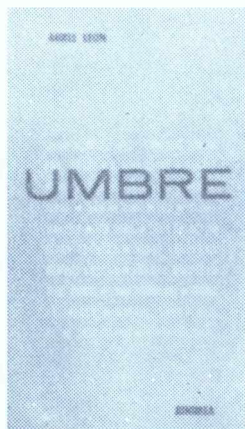
Însemnările de călătorii (Roma, Perugia, Assisi, Stockholm) nu sînt, firește, descripții ori simple relatări, ci pretexte de reflexii lirice (structurate pe aceeași simbolică fundamentală, sînge, păsări alb, stele, granit), asupra raporturilor dintre eu poetic și univers.

Recentul volum de poezii al lui Corneliu Sturzu impune, cred, o personalitate artistică maturizată, care deși uneori pare că se izolează, ridicînd un zid de cuvinte între sine și cititori — nu cultivă absconsitatea de dragul singularizării, ci în numele unui crez poetic, orientat spre absorbția unor tilcuri inedite ale lumii obiective și subiective: „Totul este să treci pînă dincolo / De grilașul norilor, de vergelele stufului / De văbrelele meridianelor să treci și de umbra / Genelor, dincolo de fereastră văzduhului”.

N. BARBU

Aurel Leon

UMBRE

În aparență, Aurel Leon a reunit în recentul său volum scos de Editura „Junimea” o serie de evocări, făcînd să reînvie în fața cititorilor de azi figuri de seamă ale literaturii române din perioada interbelică, trecute de mult în lumea umbrelor. Citind însă „scurta lămurire”, pusă la început, am avut o bănuială care, în timpul lecturii, avea să se verifice. Prea ni s-a părut sublinială intenția autorului de a-și scuza opera, tratînd-o cu modestie drept „o reconstituire de epocă încercată de un simplu reporter”, pentru ca ea să nu ne evocă un predecesor ilustru, pe numele său Ion Creangă: „Iubite cetitoriu, — scria acesta, prefațîndu-și *Amințirile* cu o autoironie care-i masca nu de tot spiritul persiflant-ghiduş — multe prostii ai fi citit de cînd ești. Cetește, rogu-te, și „ceste și unde-i vede că nu-ți vin la socoteală, ia pana în mînă și dă și tu altceva mai bun la iveală căci eu alina m-am priceput și atîta am făcut”.

Cam asemănător, A. Leon scrie acum că ne-a dat de fapt „cioburi de biografie (...) văzute cu ochiul gazetarului, fără pretenții literare și fără vreun merit deosebit (...) decît sagacitatea și ținerea de minte”.

Oare așa să fie? De loc. Fără pastişă, fără urmă de epigonism crengist, autorul celor 21 de chipuri, cîte cuprinde cartea, manifestă un spirit înrudit întrucîtva cu acela al humuleșteanului,

și modalitatea stilului, oralitatea, diversele scene jucate aproape cu satisfacția și vioiciunea fostului absolvent de conservator care, însă, nu s-a făcut actor — ne dezvăluie un hîtru plin de voieșie dar și de lirism (deci alura clasică este frîntă), un observator de profundă și rapidă intuiție, însă grăbit, concis, și mai curînd neglijent și nepăsător față de amănunte decît metodic și pedant. Firește că aceste date ale subiectului care povestește nu pot limita nicidecum semnificația cărții la banalitatea unor relatări de „simplu reporter”. Aurel Leon prinde sub condei, cum am spus, mai multe figuri de primă mărime, de la Iacob Negruzzi și de la G. Ibrăileanu la Otilia Cazimir, de la P. Istrati la Agatha Bîrscu, de la N. Iorga la G. Călinescu, Ion Sava sau Păstorel Teodoreanu. Printre paginile cele mai reușite pot fi socotite însă cele dedicate lui Topirceanu, Băncilă, Cezar Petrescu, Mihai Codreanu, Mihail Sadoveanu, Ionel Teodoreanu.

Însă valoarea lor nu e dată de înzorzonări stilistice, nici de vreun oarecare ton nostalgic, nici de pretenția de a spune totul. Nimic din toate acestea la autorul acestor evocări. Stilul e direct, expresia capătă, cel mai adesea, plasticitate și vigoare orală, stările dominante sînt cele stenice; cînd un capitol se încheie, ai impresia că ai pătruns unele taine, dar nu încă toate pe care povestitorul pare a le ști. De aceea nutrești regretul că termini un subiect și simți nevoia să revii, ca să afli și ceea ce autorul lasă a se înțelege dincolo de cuvinte și să întregești o pinză mai amplă, o compoziție ce depășește aria memorialistică, apropiindu-se de roman. Aurel Leon nu povestește pur și simplu trecutul, ci portretizează, într-un fel al său, oamenii, crează veritabile personaje de roman, care, deși smulse existenței adevărate, dobîndesc și în cîmpul ficțiunii cetățenie, sînt adică recreate, conferindu-li-se astfel viabilitatea artistică, ceea ce e mai important decît stricta descriere documentară care fixează eroii într-un timp închis, fără comunicare cu prezentul.

„La Hermeziu totul era bătrînesc, dar mai bătrîn ca toate papa Job. Un

nas enorm, vinețiu, apăsînd ca o toartă grea capul turtit. Așezat între perne, Iacob Negruzzi respira priveliștea și nu-i mai trebuia nimic". (*Iacob Negruzzi*).

"Un bătrînel scund, dar bine legat, cu o privire și cu ten puțin roșcovan de țaran sănătos". (*Paul Bujor*).

"În trăsăturile oboseite ale obrazului smead cea mai placidă privire a unor ochi verzi, un verde deschis, diluat. Vorbă domoală și gesturi calme de moldovean ticăit". (*Ion Sava*).

"De cite ori pronunț și astăzi biblicul Gala, aud întîi întrebările lui aparent răstite din cauza rostirii muntenești, simt iscodirea privirii și apoi coboară peste toate liniștea ninsorii din barbă. Mergea precum vorbea, călcînd hotărît cu botinele-i monahale. Rasa de șiac aspru îi păștea părul lăsat pe gît ca în codițe, fuioarele bărbii erau prea învrăjbite spre a sta culcate pe postav, totul în el era neastîmpăr, totul pus pe iscodire". (*Gala Galaction*).

Portretele acestea împacă astfel — ceea ce nu e de loc ușor — amănuntul biografic definitoriu și imaginea subiectivă aparținînd autorului. Documentul de epocă nu e trădat, ci dimpotrivă, îmbogățit, în unele cazuri (*Sadoveanu, Topirceanu, Băncilă, Panait Istrati, Teodoreni ș.a.*) atestările aflate de A. Leon în arhive, în presa epocii ori pur și simplu în memorie constituind contribuții de istorie literară. În genere, însă, naratorul nu insistă, escamotează ceea ce s-ar putea numi aparatul critic pentru că, așa cum am spus, cartea are turnură romanească. Impresia aceasta se instalează nu numai datorită vieții personajelor, ci și faptului că ele își întretaie drumurile, se apreciază direct sau indirect, se presupun, de multe ori, căci există o unitate de loc și de timp ca un fundal comun pe care se proiectează toți cei chemați de Aurel Leon la această confruntare cu prezentul. Sînt, în volumul de față în afară de acele personaje principale, foarte numeroase personaje secundare care deși nu au ieșit încă singure în scenă, pentru că încă nu a fost sau — pentru unele — nici nu ar fi cazul — populează în subsidiar cartea, conferindu-i adîncime, viață unitară, legînd prietenii comune între ei sau lăsîndu-te să bănuiești mobilitatea, dinamismul mediului astfel reconstituit. Sînt figuri care au fost, altele care mai sînt, din fericire, și care împreună leagă o atmosferă. Iată cîteva nume: C. R. Ghiulea, Th. Kiriacoff, St. Ciobotărașu, preotul Negoită și mulți, mulți pictori, ziariști, actori, care au însuflețit o întreagă epocă a unui oraș care nu în zadar a purtat de-a lungul vremurilor eticheta de oraș al culturii. Totuși cartea lui Aurel Leon nu e neapărat ieșeană în sens restrictiv, ci e un roman care reconstituie un climat al spiritului în general și după aceea un anumit climat, în speță cel al Iașului dintre cele două războaie. Spre deosebire de Cezar Petrescu, autorul acestor *Umbre* chemate acum la o nouă viață după ce li s-a trecut viața reală, — nu insistă nici asupra boemei, nici asupra pitorescului peisagistic ca atare, nu se lasă atras nici de clișeele facile ale unui ieftin sentimentalism de provincie, și — lucru ce merită subliniat — nu este de loc paseist, nu deplînge, nu regretă, — celebrează numai spiritul, cinstește o galerie de creatori, ne introduce în intimitatea lor de oameni și indirect — poate — ne arată cum au reușit aceștia să răzbească în artă, avînd săpată adînc în suflete o credință, un ideal umanist de cea mai categorică expresie.

Impresionează astfel permanența lui Sadoveanu. „Astăzi e ocupat cu o mulțime de treburi, vremea nu așteaptă, își urmează rosturile de milenii. Iacă, moș Ilie cere unele țămuri înainte de a lua pe umăr sacul pentru semănat. Apoi începe să improaște cu boabe, vînturîndu-le în lumina bălaie. Sadoveanu vine în urma lui, călcînd apăsător prin arătura moale, cu soarele în spate. Umbra i se proiectează uriașă peste brazde. Nici un vînt hain care s-ar vînzoli prin preajmă nu poate strica șartul acestei munci românești.

Sadoveanu e prea absorbit de șoaptele pămîntului ca să mai audă altceva. Calcă apăsător, îngropîndu-și picioarele în țărîna ogorului" (*Mihail Sadoveanu*).

Dăruirea artistului în momentul creației e, parcă, ieșită din timp. „În acele clipe de transfigurare, nu mai schiopăta, nu-și mai țira picioarele, nu-și mai tremura umerii, nu. Era din nou Agatha Bărescu de la Burgtheater. Ardea, dogorea, hipnotiza. Cît dura? Nu mult, cît e de la Euripide la Schiller și de la Goethe la Eminescu. Cînd cădea, cădea în brațele noastre. Ne frecam la ochi și visul se spulbera. Conduceam la jîlt o bătrînă doamnă, o bătrînă bolnavă profesoară care-și căuta bastonul și ochelarii.

Îi sărutam recunoscători mîna umflată, cu vene îngroșate, pe care clănțăneau inelele și închideam ochii să nu-i văd durerea. Eram niște băieți tineri, egoiști și lași". (Agatha Bărsescu).

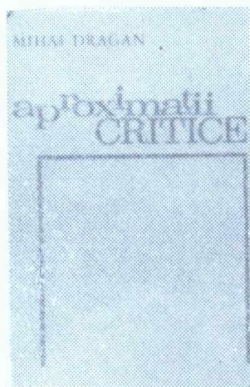
Dar A. Leon, scriind această carte despre trecut, carte de loc paseistă, cum spuneam, se definește și pe sine ca un creator modern de o anumită filiație totuși, un creator căruia îi repugnă eroii de carton și epitelele de ordin moral, care știe să fie discret-patetic, cît trebuie, avînd pudoarea sentimentalismului și a descriptivismului static. Stilul său are o concizie surprinzătoare pentru un moldovean, căci proza moldavă a abuzat de clișeul lirismului și de încărcătură verbală, de un quasi-pitoresc depășit. În fond, autorul e un lucid, fără a fi un cinic, un liric care-și cenzurează emoția, un ghiduș și un hîtru din spița lui Creangă și — poate — a lui Hogaș (minus poezia naturii), înțelept și mîndru de trecut, dar cu toți porii deschși în prezent. De aceea cartea sa e actuală, iar prin concizia stilistică și prin structură romanească de care vorbeam, mai mult implicată decît afișată — este modernă. E o structură de roman care se lipsește de recuzita romanului propriu-zis, de gravitatea complexității ca și de pretențiile unei minate profundități.

Dacă luăm de bună afirmația inițială a autorului, combinînd cu ceea ce am mai găsit și noi, vom spune că e romanul unui reporter (nu reportericesc!), dar al unui reporter care are intuiția sigură a celui care, desfoliînd cotidianul, știe să rețină autenticul omenesc, fără prea laborioase preparative de autor modern. Și — mai ales — fără pastişă epigonică.

VAL. C. NEȘTIAN

**Mihai
Drăgan**

Aproximații critice

De peste zece ani prezent, cu mici intermitențe, în cîmpul publicisticii și al istoriei literare, activ, fără ostentație, în numeroase „campanii” și discuții ce-au însoțit și marcat viața literară curentă. Mihai Drăgan debutează editorial printr-o carte care-i pune foarte bine în lumină preocupările și preferințele. Retipărindu-și cronicile, articolele și studiile publicate în periodice — selectate după un riguros criteriu valoric consolidat în perspectiva trecerii timpului — volumul *Aproximații critice* (Editura „Junimea” — Iași, 1970) cuprinde o suită de contribuții despre Maiorescu, Eminescu, Blaga, Călinescu, Eugen Barbu, I. Bănuță, Șt. Bănulescu, D. R. Popescu, completate cu cîteva microeseuri polemice referitoare la chestiuni de actualitate în teoria și critica noastră literară, ca modernitate, tradiție și accesibilitate, experimentul și sensul autenticității, prezența criticii. Dacă confruntarea cu clasicii reprezintă un examen de profesionalitate și o probă a vocației, contactul cu scriitorii contemporani și abordarea pieptișă a problemelor pur teoretice au darul să releve activitatea unui talent critic, al cărui glas, tunător, s-a făcut auzit și luat în seamă tot mai evident în ultima vreme.

Mihai Drăgan nu face o critică sistematică, nu urmărește într-un spirit de continuitate selecția și ierarhia valorilor. Avem în față, mai de grabă, pe un „om de catedră”, care predă, rostește judecăți și sancționează, pe un eseist, de ținută superioară, ispitit, în răstimpuri, de for-

mularea punctelor de vedere și, cînd simte nevoie ori cînd i se cere avizul, de comentariul unei cărți sau al unui autor la îndemînă.

Ipoteza pe care M. Ungheanu o vehiculează în *România literară*, precum că autorul „*Aproximațiilor critice*” ar fi lipsit de trăsăturile specifice unui cronicar literar, că am avea de-a face, altfel spus, cu un amator, e practic dezmințită de seriozitatea, de spiritul laborios și aplicat al analizelor sale. Dincolo de, uneori, imprudenta și iritantă alunecare a condeiului, dintr-o omenescă neatenție sau patimă, criticul este, în primul rînd, un cititor deosebit de meticulos, cu creionul în mînă, lăsînd multe semne de referință la aproape fiecare pagină. Prezența aparatului critic se bănuiește în elaborarea tuturor articolelor, un teanc de fișe îl susține, îl apără. În condițiile acestea, autorul, deși împiedicat oarecum de frînele spontaneității, prezintă formulări spectaculoase la timpul redactării lor, demne de reținut în tot cazul, deseori inedite, atestînd o vocație de istoric și critic literar ce nu poate fi tăgăduită.

Intitulîndu-și cartea *Aproximații critice*, M. Drăgan s-a gîndit, fără îndoială, la Lovinescu, pentru care actul critic „se învîrte în mijlocul probabilităților” și poartă amprenta „caracterului subiectiv al emoțiilor artistice”. Ce anume justifică opțiunea pentru un asemenea titlu? Poate oscilațiile gustului, perceptibile în evaluarea vecină a unor scrieri de o frapantă inegalitate (*Șoseaua Nordului* lîngă *Hronicul și cîntecul vîrstelor*). Poate aproximarea precaută, indecisă și curajul abandonat la jumătatea drumului în refuzul structural al dogmelor, combaterea la general, cu iz de pamflet, a mediocrităților literare (care sînt acele „cărți minore, fără vlagă, mediocre”, cine formează mulțimea celor care „vor să devină scriitori” sau „vor să se «mențină» scriitori” (p. 233), concret, la obiect nu ni se lămurește nimic, ceea ce riscă să dea impresia, eronată firește, a unei tente revendicative). Poate ușoara pendularea teoretică în mînuirea criteriilor și a metodei de lucru adoptate. Fără ordine — dar cu mare plasticitate și simț al esențialului — autorul izbutește să-l facă uneori pe specialist să ridice din umeri, iar pe cititorul derutat să încerce o ieșire, una radicală; însă compensativ, el se poate consola repede dacă, în căutarea ideii, a sensului mai ascuns al textului, știe să citească, printre rînduri.

Este adevărat că Mihai Drăgan are o atitudine critică suplă, cîteodată bătaioasă, mai rar „onestă”, că practică o demonstrație abilă, că-i plac considerațiunile relative, dar nici într-un caz nu poate fi învinuit de evaluare rapidă, făcută după o socoteală sumară, în ceea ce privește finalitatea gestului critic.

Excelentă ni se pare, din cuprinsul culegerii, schița monografică *Maiorescu și literatura națională* (trecem peste articolul *Actualitatea lui Maiorescu*, întrucît tezele expuse acolo și validate în cadrul dezbaterilor ulterioare asupra reconsiderării operei maioresciene și-au dovedit stringenta necesitate, teoretică și aplicativă, cu deosebire în momentul apariției, ianuarie 1966). polemică, densă de idei, concentrată în expresie, reprezentînd formula cea mai proprie în care s-a realizat, pînă acum, talentul autorului. Criticul *Junimii*, acest „european complet al culturii române” (p. 98) este, pentru M. Drăgan, o întrupare a patriotismului luminat, cu rădăcini ideologice adînc înfipte în pașoptism, care „pentru propășirea culturii naționale nu s-a dat în lături de la nici un fel de activitate” (p. 65).

În sprijinul acestor afirmații adevărate, autorul *Aproximațiilor critice* aduce o documentație bogată, care include, în datele ei fundamentale, cercetarea anilor de formație a lui Maiorescu și a atitudinii sale politice, care să ducă la fixarea locului său în peisajul cultural al epocii, opiniile maioresciene asupra poeziei patriotice a lui Alecsandri, Mureșanu și Goga, aserțiunile — ușor amendate — ale lui Ibrăileanu și Călinescu, evaluări și reevaluări ale istoriografiei literare actuale. Rezultatele analizei sînt clar subliniate: Maiorescu rămîne, printre altele, „un adept al realismului și al tipizării, raportate consecvent la specificul național” (p. 94), iar strădania sa manifestată în acțiunea de orientare a creatorilor spre făurirea unei literaturi naționale prestigioase ca „originalitate” și „măsură estetică” „culminează cu un efort teoretic (...) pentru ridicarea valorilor spirituale autohtone la o treaptă de universalitate, deoarece numai în felul acesta un popor își poate justifica dreptul la existență” (p. 97).

Mulți știu să „toarcă” plăcut diverse considerații nerevelatoare, gratuite chiar, în legătură cu opera lui Eminescu, mai ales cînd, vorba lui Vladimir Streinu, „vocabularul critic alunecă foarte frumos pe deasupra realităților artei”. În materie de exegeză eminesciană, Mihai Drăgan triumfă nu cînd reușește să se diferențieze spectaculos, ci cînd poate contribui cu propriile aditiiuni la nuanțarea judecăților

inițiale asupra creației luceafărului poeziei românești. În articolul *Proza lui Eminescu* se fac pertinente observații de amănunt asupra evoluției furtunoase și contradictorii a personajelor din romanul *Geniu pustiu*, explicându-se, prin intermediul descifrării modului în care Eminescu a privit revoluția de la 1848 din Transilvania, cum în această carte de o eminentă tensiune patriotică, în ciuda știutelor exagerări romantice, eroii sînt dominați de nemulțumiri, exprimate patetic, față de o lume nedreaptă. Interesante sînt și disociațiile asupra celorlalte creații eminesciene în proză, cu rezerva (noastră) că analiza are, de astă dată, orientare prea conținutistă, didactică și sociologistă, orientare, paradoxal, ținută pe drept cuvînt la stîlpul infamiei de critic cîteva zeci de pagini mai departe.

Reliefînd ceea ce este „specific național” în gîndirea literară eminesciană, M. Drăgan descoperă în opere foarte frecventate numeroase drumuri noi, care duc mai repede și mai direct la inima lectorului. A enumera, fie chiar și incomplet, unghiurile de vedere inedite, fecunde ale criticului ar însemna să rezumăm ceea ce trebuie neapărat citit. Ne mîrginim să consemnăm de aceea doar strădania meritorie a criticului de a stabili filiații necesare cu generația de la '48, cu evidențierea contribuțiilor esențiale ale lui Eminescu pe acest tărîm.

Secțiunea a doua a volumului, cea care dă și titlul cărții, mai fragmentară, se ocupă de fenomenul literar contemporan. Articolele cu adevărat interesante sînt cele dedicate sectorului criticii și istoriografiei literare, cu pătrunzătoare pagini de caracterizare a scrierilor luate în obiectiv. Sub semnul raportului dintre tradiție și inovație stau aspectele rezistente ale antologiei critice a lui M. Drăgan. Astfel *Iarna bărbatilor* a lui Șt. Bănulescu este încorporată tradiției Creangă-Sadoveanu proiectată într-o viziune modernă, în timp ce în *Dulos Anastasia* trecea de D. R. Popescu se întîlnește „fondul tradițional cu reverberații mitice” și deplasarea spre „vis și fabulos folcloric” (p. 213).

În genere, Mihai Drăgan se apropie de o operă cu o simpatie fundamentală pentru vocația unui critic, nu caută noduri în papură autorului numai și numai pentru a satisface orgoliul unui sever judecător. Chipul acru de a judeca literatura nu e deloc propriu lui. El analizează opera în contextul firesc al acesteia, remarcînd virtuțile sau scăderile într-un limbaj ferit de decizii prăpăstioase. Criticul militează pentru condiția artistică a scrierii, pentru stilul personal, diferențiat și manifestă rețineră, dispreț pentru improvizatie și impostură. Numai cîteodată aprecierea critică, față de *Șoseaua Nordului* de pildă, e mai puțin fermă și criticul e ispitit, într-un acces de generozitate, să găsească filiații de rezonanță și calități unei lucrări modeste ca valoare.

Era de așteptat de la un adversar declarat al diletantismului și dogmatismului în literatură să introducă, în foiletoanele critice, savuroase în aluziile ironice pe care le conțin, o ordine mai strictă, să despartă apele de uscat, să formuleze „pe viu”, cînd maculatura scriitoricească îl copleșește, cîte o justițiară replică maioreșciană: „În lături!” În afara unor „problematizări” dilatate, cuprinse în comentarii teoretico-disociative, din finalul volumului, autorul nu împinge mai departe rezerva sa față de scrieri care doar printr-o regretabilă confuzie au putut fi luate drept opere literare, afirmațiile sale juste, principal, neavînd acoperirea convingătoarelor exemple concrete și deci beneficiînd de o eficiență limitată.

Faptul că Mihai Drăgan pledează pentru o „critică de atitudine”, „în detrimentul criticii sficioase și diplomatice” și a „criticii filozofice, cu „subtilități” metaforice” (p. 233) echivalează cu o profesiune de credință, dar și cu o plăcută promisiune. Vede oricine că aceste declarații conțin potențialul latent al aprecierilor sale critice viitoare, pe care le dorim materializate într-un eventual al doilea volum.

Cum am încercat să subliniem, unele judecăți sînt discutabile, unele afirmații merg spre paradox, altele surprind. Nu face nimic. Alți cercetători vor veni cu date proaspete și chiar dacă nu putem fi de acord întotdeauna cu părerile criticului, acestea au calitatea de a acționa și de a invita la soluții inedite.

Un stil sobru și aerisit, bogat în idei, de o incontestabilă forță sugestivă dă corp fulgurantelor intuiții, materializează mersul gândirii, sintetizează rezultatele cercetării. M. Drăgan scrie nervos, totuși cu tact și măsură, ocolind acele aglomerări metaforice care înalță la suprafața textului critic veritabile insule de corali. Ne-am îngădui doar să-i sugerăm un spor de căldură și culoare în exprimare, o frază mai plastică, mai degajată, în stare să facă o idee, o frază memorabilă printr-o imagine plastică, o comparație, un aforism.

Posedind o bogată cultură literară și o fină intuiție critică, Mihai Drăgan se înscrie, neîndoios, la loc de seamă în galeria tinerilor critici de vocație și autentic talent. Agreabilă și captivantă la lectură, *Aproximațiile critice* cuprind observații detaliate, sugestii, analogii interesante și poate fi consultată ca atare, cu mare profit, atât de specialiști, cât și de cititorul de rind. Articolele și studiile culese atestă, pe lângă o întinsă informație, ușurința de a opera cu idei, de a purta discuții la un ridicat nivel intelectual.

Publicistica
antifascistă
din Moldova

ÎN

APĂRAREA
VALORILOR
CULTURII
NAȚIONALE

AUREL KAREȚCHI

Una din perioadele cele mai frământate din istoria contemporană a României este cuprinsă între anii 1934—1938. Presărată de puternice acțiuni de masă, manifestații, demonstrații și lupte ale clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, această perioadă se înscrie în istoria patriei, a Partidului Comunist Român, a mișcării muncitorești și democratice din România ca epoca unor clare și ferme acțiuni ce exprimă starea de spirit a majorității poporului nostru. Desfășurarea lor impetuoasă reprezintă totodată expresia intenselor legături ale P.C.R. cu oamenii muncii, cu straturile largi ale populației, cu capacitățile sale de organizare și mobilizare, de conducere a luptei pentru apărarea intereselor lor imediate și a ființei naționale a poporului român.

În cadrul luptei generale duse de poporul român împotriva fascismului, pentru apărarea independenței și suveranității patriei, a integrității ei teritoriale, un rol deosebit l-a avut presa revoluționară și democratică, factor de prim ordin în mobilizarea și educarea maselor. Perioada anilor 1934—1938 este caracterizată prin apariția unei bogate prese comuniste și antifasciste ilegale și legale, care însuma peste 300 de gazete și care contribuia în mod activ la crearea cli-

matului antifascist din țara noastră.

În toate orașele din țară au apărut ziare și reviste, intitulate semnificativ „organe de luptă antifascistă”. Semnatarii articolelor, muncitori, militanți sau intelectuali de prestigiu, au analizat fascismul sub multiplele lui aspecte, demonstrând cu convingere că instaurarea dictaturii fasciste înseamnă renunțarea la înaltele idealuri ale democrației și progresului. Faptul că fascismul amenința în România însăși ființa națională a poporului, că intronarea dictaturii fasciste ducea în mod inevitabil la ciuntirea granițelor țării — și istoria a dovedit cu prisosință acest lucru — a făcut ca mișcarea antifascistă să devină o largă mișcare de masă, care cuprindea diverse clase și păături sociale, partide și organizații, personalități cu convingeri politice diferite. Dar toți aceștia erau uniți prin dorința comună de a stăvili ofensiva fascismului, de a salva țara de dictatură fascistă. Eterogenitatea forțelor sociale participante la lupta împotriva fascismului a creat și o mare varietate de mijloace și forme pe care acestea le foloseau în acțiunea lor.

Privind astăzi retrospectiv lucrurile putem sublinia cu legitimitate că mișcarea antifascistă din România a avut un caracter național, că fascismul lipsit de o

bază de masă, nu a găsit aderenți în rândurile maselor muncitoare, ci doar în rândul unor elemente declasate, străne de interese fundamentale ale poporului.

Moldova, provincie istorică cu vechi și bogate tradiții de luptă democratică, a cunoscut același proces de activizare a forțelor antifasciste, de integrare organică în lupta întregului popor. Publicistica moldoveană, reprezentată printr-un număr de peste 70 ziare și reviste legale și ilegale, apărute în perioada anilor 1934—1938, a fost un factor activ, mobilizator al maselor în lupta antifascistă.

În cadrul luptei generale duse împotriva pericolului fascist locul de cînst l-a ocupat Partidul Comunist Român. Dînd dovadă de un profund patriotism, identificîndu-se cu năzuințele celor mai largi mase populare, P.C.R. a fost singurul partid politic din țară care a chemat cu consecvență la unirea tuturor forțelor politice pentru bararea drumului fascismului, pentru salvarea țării.

În cadrul luptei pe calea scrisului împotriva fascismului pentru apărarea independenței și integrității patriei, a valorilor culturii naționale amenințate, un loc de seamă îl ocupă presa ilegală ieșeană, editată de organizațiile P.C.R. („Moldova roșie”, „Buletinul apărării regionalei Moldova”, „Buletinul Comitetului regional din Moldova al P.C.R.”, „Ținăra gardă a Moldovei” etc.), ziare care au luat o poziție fermă, intransigentă de demascare a fascismului din interior. Infruntînd teroarea regimului burghezo-moșieresc, a dictaturii militaro-fasciste antonesciene, comuniștii tipăreau ziarele pe care le răspindeau în masele largi.

„Partidul Comunist din România și organizațiile revoluționare de masă, înfruntînd teroarea cea mai sălbatică, fie sub forma dictaturii regale sau a dictaturii militarogardiste, a tipărit în condițiile celei mai groaznice prigoane și a pus în mina muncitorilor gazeta Scînteia, Steagul Roșu, Lupta de clasă, Deșteptarea, Moldova Roșie etc.” — se arată într-un articol din ziarul „Moldova Roșie”, organ al Comitetului regional Moldova al P.C.R.

Influența presei ilegale, editată de partidul comunist, asupra intelectualității a fost determinantă. Ea circula în cercuri din ce în ce mai largi, lozincile partidului își găseau drum în inimile și conștiința intelectualilor, mulți dintre ei membri ai P.C.R. sau avînd legături ne-nijlocite cu partidul. Ideile expuse în

presa ilegală a P.C.R. erau reproduse în ziarele democratice ilegale aflate sub îndrumarea și conducerea comuniștilor („Manifest”, „Ecoul”, „Caradașca”, „Clopotul” etc).

Conștiința libertății naționale, a necesității apărării valorilor culturii naționale, negate brutal de ideologii fasciști, au creat în publicistica moldoveană un climat de puternică ostilitate față de elementele fasciste din interior. Împotriva mișcării legionare — agentură a hitlerismului din România, care urmărea luarea puterii și trecerea țării la remorca Germaniei hitleriste, prin propagarea unor lozinci demagogice și a metodelor de exterminare a adversarilor politici — s-a ridicat vehement și presa antifascistă din Moldova. „Ceea ce caracterizează fascismul în afara mijloacelor brutale și teroriste, întrebuintate la opresiunea maselor, este mai ales fraza demagogică” — remarcă G. Ivașcu, Demagogia socială, imbinată cu cea națională a legionarilor și cuziștilor, a fost combătută cu virulență în presa progresistă ieșeană. „La-gărul fascist, la-gărul acestei drepte românești, este astăzi la-gărul trădării intereselor naționale, trădare care trebuie împiedicată prin orice mijloc, pe orice cale” — scria Lucrăciu Pătrășcanu în revista „Manifest”. „Amatorii noștri de dictatură urăsc pacea și libertatea. Ura lor contra acestor bunuri supreme este mult mai mare decît dragostea de țară și atunci ei trebuie să admire pe fasciștii reacționari și revizionisți și să urască pe democrații antirevizionisți” — preciza Iorgu Iordan în articolul „Fascismul și pacea”, demonstrînd că elementele fasciste duc o politică de trădare a intereselor naționale, de aservire a țării față de fascismul revizionist.

În publicistica antifascistă se întîlnesc articole fulminante îndreptate împotriva naționalismului și șovinismului — doctrină retrogradă, ultrareacționară a legionarilor, a fascismului în general. „De cînd nebulnia fascistă a început să prindă rădăcini mai trainice și în România, n-am încetat cu nici un prilej să arăt cit de potrivnic națiunii adevărate și cit de trădător din punct de vedere cu adevărat național este acel naționalism pe care fasciștii noștri de toate nuanțele îl recomandă poporului român ca singura cale spre mîntuire și bunăstare” — scria L. Rădăceanu.

Naționalismul exaltat pînă la bestialitate și agresiune era străin poporului,

inelectualității democratice. Devenit sub regimul fascist o ideologie imperialistă și exclusivistă, nemaiaivând nimic comun cu ideile morale și democratice care au unit masele în lupta lor pentru libertate națională, el a fost combătut cu deosebită tărie. Vasile Maciu face un adevărat rechizitoriu naționalismului șovinist: „În zilele noastre — scria el în 1934 — naționalismul șovinist a ajuns în culmea dezvoltării sale ideologice, asumându-și sau încercând să-și asume răspunderea integrală a societății. În domeniul politic, în numele lui se înlătură democrația, se instituie dictatura violentă, se persecută minoritățile etnice și se distrug libertățile individuale cele mai elementare”.

Dictatura fascistă caracterizată prin introducerea și lărgirea unui regim de cruntă teorare și care înlătură cele mai elementare drepturi cetățenești, a trezit o puternică repulsie din partea celor mai largi mase; numeroși publiciști moldoveni și-au pus condeile în slujba apărării democrației și a libertății. „O caracteristică principală a fascismului este lupta înverșunată contra liberalismului” — arăta Iorgu Iordan în articolul „Despre fascism”.

Concomitent cu demascarea ideologiei antiumaniste, naționaliste și retrograde a fascismului, publicistica democratică din Moldova a combătut cu consecvență concepțiile fasciste îndreptate împotriva culturii naționale și a apărării valorilor ale culturii românești.

Publicistica din Moldova abordează, în numeroase articole, așa-zisul fenomen al „crizei culturii și civilizației umane” din perioada interbelică, demonstrând că el este cauzat de pătrunderea și dominația ideologiei antiumane și naționaliste a fascismului. Cei care au militat pentru apărarea valorilor spirituale au arătat mai întâi că, ceea ce se considera atunci o criză a culturii și civilizației umane reprezenta, în realitate, doar criza unei anumite culturi retrograde din sistemul capitalist. Proslăvind „prăbușirea” întregului edificiu al culturii umane, „eșecul” științei, „falimentul” metodelor de cunoaștere raționaliste, ideologii fascismului au pus în circulație concepții retrograde care elogiau forța războiului, cultivau psihologia disperării și urii împotriva oricăror forme democratice din viața publică. De la an la an, pe măsura creșterii pericolului fascist, tot mai mulți și mai valoroși oameni de știință și cultură

subliniau necesitatea apărării culturii umane, amenințată de forțele retrograde fasciste. Partidul Comunist Român a militat activ pentru salvarea valorilor culturii naționale ale poporului nostru. Acest element a constituit unul din factorii principali ai atragerii personalităților progresiste în jurul partidului, în întreaga perioadă a luptei împotriva forțelor obscurantiste ale fascismului. Numeroase articole înfățișează tabloul cuprinzător și variat al luptei hotărâte duse de forțele înaintate ale societății românești și, în primul rând, de către Partidul Comunist Român, împotriva concepțiilor social-politice fasciste, pentru apărarea valorilor culturale. „În fața poporului nostru — se sublinia în hotărârile plenarei a V-a lărgite a C.C. al P.C.R. din august 1936 — stă ca o sarcină urgentă crearea unei literaturi politice de masă care să dezbată în fața maselor largi populare. În lumina marxism-leninismului... toate problemele actuale zilnice, interne și externe, contrabalansând influența otrăvitoare a propagandei și literaturii șovino-fasciste”. Sub influența ideologică a partidului comunist și a organizațiilor democratice conduse sau îndrumate de partid, numeroși intelectuali de vază și-au manifestat ostilitatea față de concepțiile retrograde ale fascismului în diferite forme, printre care calea scrisului a constituit domeniul principal. Ei au militat pentru crearea unei literaturi politice de masă, a unor opere valoroase inspirate din lupta poporului, opere care să ducă mai departe glorioasele tradiții progresiste și umaniste ale culturii românești. Ziarele și revistele moldovene au grupat în jurul lor personalități de frunte ale vieții politice și cultural-științifice ca Lucrețiu Pătrășcanu, Ilie Pintilie, Mihail Sadoveanu, Petre Constantinescu-Iași, Gr. T. Popa, George Ivașcu, Scarlat Calimachi, Iorgu Iordan, Eusebiu Camilar, Dan Bădărău, Ilie Cristea, G. Călinescu, Gheorghe Agavriloaie, Traian Gheorghiu și alții. Aceste personalități înaintate s-au manifestat cu vigoare și pasiune în coloanele ziarelor, ale revistelor și în diferite manifeste atât din Moldova cât și din alte regiuni ale țării, împotriva concepțiilor fasciste, pentru apărarea valorilor spirituale, a culturii naționale.

Situându-se printre scriitorii care pășeau hotărîl pentru apărarea culturii înaintate legate de popor, de interesele dezvoltării sale, arătînd că umanitatea este într-un război permanent cu întoar-

ceea la sălbăticie. M. Sadoveanu scria: „Hitlerismul este o răătăcire a timpurilor de după război, este o enormă sălbăticie și o revenire la epoca de piatră”.

În condițiile deslănțuirii prigoanei fasciste împotriva a tot ce era progresist, luminos, poporul român, prin reprezentanții săi, s-a solidarizat cu cei mai de vază corifei ai culturii din țările Europiei, dușmani declarați ai fascismului, înfierind acțiunile teroriste ale hitlerismului.

Publicațiile din Moldova au inserat numeroase articole în care se arăta că instaurarea dictaturii în Germania, domina ideologiei naziste au dus la negarea absolută a valorilor culturii poporului german. Trebuie de reținut însă faptul că întronarea dictaturii fasciste și negarea culturii erau privite ca fenomene temporare, efemere. Publicistica din Moldova este străbătută de pagini robuste, pline de optimism, degajând în permanență sentimentul încrederii în victoria rațiunii, a demnității umane. „Lumea civilizată s-a îngrozit. Un Heinrich Mann, un Thomas Mann, un Einstein, ca să menționăm doar trei din cele mai desăvârșite glorii ale Germaniei de ieri, au luat calea pibegiei... Astăzi Germania este pustie. Nici una din gloriile ei nu mai luminează gândirea germană. Mediocritatea domnește și se desfată în cel mai monstruos stat. Totuși nu pot crede că această izbîndă a urii, însuflețită de mediocritate, va putea dăinui mult timp”, — arăta N. D. Cocea. Pentru a demonstra instaurarea teroarei împotriva culturii din Germania, publicațiile moldovene au inserat în paginile lor articole ale personalităților culturale recunoscute pe plan universal. Astfel, a fost publicat articolul lui André Gide în care acesta elogia prima țară socialistă din lume „pentru marea ei grijă de a proteja, a respecta particularitățile fiecărui popor, fiecărui stăuțleț, cuprins în marea Uniune Sovietică, pentru respectarea limbii, a moravurilor, a obiceiurilor, a culturii specifice fiecărui stăuțleț”. Plin de optimism, convins că inteligența umană, rațiunea vor putea să bareze calea fascismului și a războiului, G. Călinescu scria într-o publicație ieșeană: „nu e cu puțință ca inte-

ligenta umană să nu repare ceea ce oarba istorie a făcut”.

Ziarele și revistele antifasciste din Moldova sînt străbătute ca un fir roșu de dragoste și devotament față de popor și patrie, de dorința arzătoare de a sluji idealurile celor mulți, de un înălțător spirit de jertfă pentru cauza libertății naționale și sociale. Cei mai de seamă oameni de cultură și știință prezenți în paginile publicațiilor antifasciste, influențați direct de ideologia partidului comunist, au înfățișat virtuțile poporului român, noblețea sa spirituală, modestia, hărnicia, umanismul ce l-au caracterizat întotdeauna, dorul de libertate și dreptate.

Publiciștii militanți au subliniat legătura organică ce există între libertatea și independența patriei și cultura națională. „Fără o Romănie independentă nu poate exista literatură romăună” — scria G. Călinescu. „A fi naționalist, în sensul rațional în care îl concep — mărturisirea profesorul Gr. T. Popa — este a munci pe tărîm cultural, într-o patrie liberă, pentru promovarea valorilor romănești. Un bun naționalist nu poate fi decît un democrat luminat”.

Retrospectiva istoriei evidențiază astăzi pagini glorioase de luptă antifascistă, aspecte multiple, extrem de variate și pline de învățăminte în care un rol de seamă l-a avut presa democratică și antifascistă pentru păstrarea ființei naționale, pentru libertatea patriei.

Punîndu-și condeiele în slujba intereselor vitale ale maselor populare, situîndu-se pe pozițiile ferme ale apărării valorilor culturii naționale, ale bogatelor și inestimabilelor moșteniri spirituale ale poporului, intelectuali de renume, publiciști talentați și-au adus o contribuție de seamă la victoria forțelor patriotice asupra fascismului. Ziarele și revistele din Moldova, ridicînd pe o treaptă superioară tradițiile democratice existente, au inserat în coloanele lor articole valoroase, combative prin conținutul și forma lor, fapt ce demonstrează înregimentarea publicisticii moldovene în lupta generală a poporului romăn împotriva fascismului, pentru edificarea unei țări libere și fericite.

SIMION BĂRBULESCU

Noua poezie a lui Simion Stoilnicu

In poezia scrisă după 1935, data apariției celui de al doilea volum (*Pod eleat*), în cea mai mare parte inedită, Simion Stoilnicu abandonează atitudinea de libertate poetică a cercului lui Lovinescu. Încearcă a se desprinde cu totul de influențele acestui cerc, apreciindu-le drept „o amară experiență”... Își reconsideră începuturile lirice circumscrise sub semnul respectării rigurilor clasice, găsiindu-le bune. Mărturisește că poezia *Funeralii de toamnă* cu care debutase la *Sburătorul* — fusese compusă cu mult înainte de a fi cunoscut pe cineva din cercul lovinescian. În forma inițială, poezia respecta întru totul prozodia clasică. Lovinescu intervenise în strofa: „Grunji de aur pus-a-n crîng și-n cale / Aur care mult mai trist arată / Decît cel din criptele regale / Și decît brățara ta bogată” — schimbînd cadența versului trei, în care înlocuiește pe „cel” cu „aurul”: „Decît aurul din criptele regale” pentru ca repetiția să realizeze obsesia luxului. Poetul acceptă această modificare, dar mai tîrziu se întoarce la cadența ritmurilor...

În acest sens, autorul merge spre o clarificare estetică, îndepărtîndu-se de vopsluțările aritmiilor. Este evidentă nu numai strădania de a se converti, dar și de a convinge pe alții spre o poezie limpede. Măturie este *Balada hermeticilor* în care — pe ton ironic — se desparte surîzînd de trecutul său și al altora: „Hermetici sînt și dă-le pace! / Și versul lor e-o carapace / De magi s-audă le tot place... /... / Cu zeii-n lucruri au de-a face ... / În care vers amorul zace? / Hermetici sînt și dă-le pace!”

Obscuritatea cedează locul clarității, susținută pe o concepție estetico-filozofică profundă.

Poetul privește lumea chipurilor, a efemerului de care încercase a se îndepărta în perioada modernistă. Se pare că Stoilnicu simte că lumea heracliteică — opusă în faza modernistă eleatismului — nu trebuie ignorată. Dar pentru a o înțelege și cunoaște e nevoie de iubire. Prin iubire se poate desprinde de efemer. Stoilnicu se apleacă acum asupra tuturor lucrurilor, acceptînd deopotrivă, vremelnicul și eternul.

Pe plan filozofic, efemerul și eternul reprezintă polii aceleiași entități. Nici în poezie nu trebuie să lipsească mișcarea contrariilor. Platon considera că la ideea de frumos nu te poți ridica dintr-o dată ci străbătînd un lung drum, inițiat — de la iubirea unui corp și a unui suflet frumos la iubirea mai multora și de aici la iubirea întregului ocean de frumusețe...

Ca să ajungă la această înțelegere a artei, Stoilnicu a pornit de la un examen al rezultatelor obținute până atunci. Poetul își impune o lungă asceză, încercînd să aplice ca regulă de viață, ceea ce Tacitus denumea, în *Analele sale*, nevoia de a te face uita! Reușește. Citește, studiază după un program oositor și în fiecare zi scrie cel puțin o pagină. Alcătuiește un jurnal intim cu pagini de o tulburătoare confesie. Îl obsedează nevoia unui crez estetic și etic prin care să se poată purifica de diverse egoisme.

În concordanță cu acest crez își alcătuiește un volum intitulat *Șerpuiri*, în care include poezii publicate prin *Kalende* și multe inedite. După propriile-i mărturisiri, volumul așteptase ani îndelungați în sertarele lui Vladimir Streinu acesta negăsind atunci o posibilitate de publicare. Este încercată aici o nouă artă poetică, fără a renunța definitiv la orientarea modernistă: „Nu voi mai zice suflet sufletului meu! / Îl voi numi arhanghel, paită sau dragon /”, tinde spre esențializarea care nu exclude somptuosul și nici emoția: „Voi smulge lăstunilor guși albe — rubiele / Și le voi turna în purpură de daruri / ...Nu voi mai tutui de-acum inima mea / Ea va fi floarea, cerul, și zîmțul volant / Pe subțirele drum al căderii / O vor înseila meteoriți de nea”. Îl încearcă însă dezamăgirea: „Mai umblu pe nisipuri dogorite / Fără să-mi pot opri cu nici un chip / Dansu-nspăimîntat al sprincenei pe chip / Și al răsfringerilor dezamăgite...” Respinge vechii idoli: „La porțile voastre, noaptea nu mai bat; / La porțile voastre nu mai las deschise / Cizmele să verse bălți de vise / Bălți de lacrimi după ce-am plecat.” Poetul aspiră spre eliberarea de materie făcînd acum gestul simbolic al dezvelirii: „Nu răspunde nimeni și mă jur / Că-mi voi smulge pielea să-mi las nervul nud / De-a dreptul pe el așa de singe ud / Să-și poarte arcușele visătorul pur”. Dar minunea așteaptată nu se produce: „Nimenea. Decorul oscilează; / Iar un paing enorm sub statui fără zvon / Din firu-i gros ca un otgon / Într-una cenușul vieții îmi durează (*Parafrază*). În această postură, își asociază figura tristă a bufonului: „Pășesc pieziș precum pe borduri albatroșii; / Curtenii, lăncierii, bătrînului palat / Vin iarăși să se lege de petecele-mi roșii / Eu șchiopătînd dau roată unui chipeș băiat / Și zgomotos îi laud eroicele fapte, / Dar la ureche-i suflu — vai / Ție de unul singur te tîmîiai / Și fiindcă-mi furași fiica te blestem de șapte! (*Eelgia bufonului — Intermezzo*).

După 1945, alcătuiește mai multe volume intitulate tot *Șerpuiri*, dintre care caietul I: poezii, poeme, variante — pe cicluri: al smereniilor, al nostalgiilor antice și al candorilor. Alte volume se vor intitula: *Șerpuiri între cer și lut*; *Caliope — poeme diverse*; *Album — poeme la patru mîini*; *Cîntarea transumanței*; *Balade cu rune și altele*. Ultimul volum din *Șerpuiri* alcătuit în cea mai mare parte de poet — cu puțin timp înainte de a se stinge — se intitulează: *Șerpuiri între lut și torțele de aur*. De ce ținea Simion Stoilnicu atît de mult la titlul acesta? Care îi e semnificația? Răspunsul îl aflăm într-una din poeziile purlînd acest titlu, în concepția lui șerpuirile simbolizînd destinul omului și al poetului, poezia însăși nefiind decît șerpuire, între „*iadul tău / și ideal*”. Șerpuirea exprimă astfel contradicțiile interioare ale ființei, ale creatorului prins iremediabil între firele efemerului, aspirînd spre torțele de aur... Poetul își autocontemplă destinul: „între tocurile scîlcite ale albatrosului / și făgașul zborului său de peste mări /” — sesizîndu-i dualitatea.

Destinul continuă să rămînă tema de bază a poeziei sale. Poetul are menirea de a păzi „*a poeziei citadelă din sfere*”. Asemenea cactusului, crescut „*numai în lut arid*” lănuind în ghimpi iubirea, păzește „*jarul beduin / departe de-orice bălci*”. Este totodată om al visării, consumat de palima arzătoare a misterului, năzuind să zidească „*azur bolții*”. Lui i-a fost dat s-asculte „*gîlgiind / raze din balerca nedimensională*”...

Încercînd taturile „*baletului astral*” își trece durerea „prin metronom”, fără să zăcăzuască emoția. Cu ochi de copil, privește spre „*cometa lumii*”, îndrăgînd „*lumi din simburu-i aprins*”. Văpaia cometei cuprinde fiori de suflet, pe care i-ar dori transpuși în forme de artă.

Specifică noii poezii a lui Simion Stoilnicu este simplitatea, amintind de Villon și Vigny — doi dintre maeștri săi, precum și fuziunea unor elemente eminesciene cu altele baudelairiene. De la Eminescu receptează fondul uranic meditativ, împletindu-l cu lumea păcatului, a răului baudelairian.

Observația de mai sus poate verifica mai bine în poeziile din ciclul erotic. Femeia este amestec de „sublim bulgăr de smîrc, jerbi de păun”, de „vis și noroi”, făptura-i este „sfărîmată-n rații de plăceri”...

Viziunea aceasta macabră — de esență baudelariană — este corectată de una îngăduitoare — în genul lui Eminescu: „Femeie, dă-mi surisu-ți să uit rinjet pitit / În noi al schelei hîde ce-o locuim streini; / Și să uităm că-n noi — cînd logodim lumini — / Două schelete rinjetele și-au înlăntuit”. (*Obsesie-Antinomie*).

Întîlnim și viziunea femeii („biblică suavă/regină”) ca arhetip al perfecțiunii, creație a mării: Lucind cum un catarg dorit de migratoare / Tu aveai dudu sinului orbită de-atît soare; / Pășei ca pe uscat, cu sfinți amerizați: / Erai prea cer și apă ca să-mi mai stai pe braț. (*Transfigurata*).

Trupul femeii poate fi ca la Argezi și „fum de îngerească aripă” coborît în „insul beznă”. Dintre elementele de portret, stăruie obsesia ochilor: „Ei sînt oglinzi în suflului-mi rămas / Și talismane luate unui basm /”. Iubirea se transformă în adorație, alteori devine invazie de grindină fierbinte, de care se apără „cu post și giulgi... precum un eremit”. Femeia este incapabilă de sublim: „Tu fără să-nțelegi troiene / Și joc de pescăruși alene, / Mi-ai alungat din urbe-afară / Neaua iubirii pe hotărî / Minune-n roabe și hîrle / Spuma sfiei din bineți, / Dusă de-acum gunoi sub stele / Orna strujeni, puslii parcele”. (*Ninsori de altădată*).

Natura participă și ea la dramele umane, îmblinzind uneori duritatea loviturilor nemeritate ale sorții. Un cortegiu funerar este urmat de două fături: femeia iubită și toamna: „Doar Toamna, înger supt, cu viu / Jeratic mă plîngea în veci / Iar tu cu clinchetele reci / Brățări purtai după sicriu. (*Motiv*).

Moartea este intrare în etern. Iubirea doar mai poate smulge sunete eternității devenind antidot împotriva urfului dar și aspirație spre înalt.

Întîlnim în poezia lui Stolnicu pendularea între extreme, necesitatea purificării prin păcat. Orbit de vaietul instinctelor se extaziază de „sfințirea stelei pentru agonisita frunză”, cătîndu-și în rădăcini cerul interzis ramurilor. Păstrează însă mereu aceeași naivitate a gestului sublim — ridicol de sădire a visului și crezului în frumusețe — nimbate de nepăsarea orașului, acest Babel modern. Seta de puritate este satisfăcută la modul estetic. Șerpuind între două lumi, între lut și cer, între stelele-n mister și „haita singelui” își află bucuria în aspirația spre „torțele de aur”...

Iminența morții îi strecoară în suflet durerea despărțirii de bronzul toamnei „gravat / cu supreme atacuri de violoncel”. Îl roade spaima că va scăpa din mînă talgerul mării, și apoi, trezit, va reîncepe șahul cu Marele Nimic. Moartea în poezia lui Stolnicu nu e lipsită de nota eroismului spectacolar autumnal, dezvăluit printr-o bătaie gravă de gong. Spectacolul se desfășoară cu alămuri și fanfare, cu nesfîrșite care funerare — amintind de Bacovia. Ca și la acesta, asistăm și aici la o cosmică regresie spre lumea tăcerii, în acorduri stranie de fanfare universale...

Poezia lui Stolnicu înregistrează și imagini terifiante ale unor distrugerii apocaliptice, anunțate pe ton vaticinarretoric...

Un lucru e cert: Stolnicu se simte mai bine în lovărășia marilor dispăruți „sub ploile uitării”... Dintre umbrele celebre îl fascinează Margareta și Faust. Își imaginează o reîntîlnire a celor două umbre în veșnicie, în împărăția flămurilor albe. Scena proiectată pe azur e învăluită în acorduri orchestrale somptuoase. (Nota de lux este mereu prezentă — ca și în poezia volumelor antume). Mîntuiți de patimi, marii îndrăgostiți trăiesc de-abia acum bucurii exaltate, contrapunctate de o sublimă muzică a sferelor. Margareta intonează un cîntec de biruință asupra morții: „Că-ți sînt mernirea cum îți sînt un crîng / Pieptar de-aliet al binelui îți cos! / Să fii durerii Marele Duos / Oriunde s-aud lumile că plîng!” (*Vocea noii Margarete*).

Față de contemporani, Stolnicu nutrește uneori maliții postume: Damnați fiți în metamorfoze / De insectar pîngăritorii / Că nu v-ați șters tălpile inimii / La ușa zonelor candorii! (*Ca-n Divina*).

Criticilor le cere necruțare, lăsîndu-le totuși mărturie ale chinurilor sale pe drumul spinos al impersonalizării, asemuindu-se cu o pagodă spînzurată de fulgere...

Poet al unor obsesii tiranice, Stolnicu a cultivat cu insistență imaginile de coșmar cosmic, înrîndindu-se prin asta cu Poe, dar n-a izgonit din opera sa nici imaginile candide ale copilăriei cînd „punea soarelui pe ochi smei de hîrtie” și cînd: „Strada mea de foburg avea pe-atunci oceane / De verdeață-a ochilor și de păr bălăuc...”.

În ultima perioadă de creație, poetul se arată tot mai mult însetat de liniștea nemuririi prin artă a formelor arhetipale: „Dă-mi liniștea de-a nemuri prin vers / Duosul chip de peste leagăn /” Pentru a regăsi aceste chipuri, sapă coridoare prin

hieroglife în piramida inimii, descoperind la capătul strădaniilor un jilt cu propria-i mumie. Strădaniile n-au fost zadarnice, dar viermele îndoielii îl roade: „O, de-ar rămîne măcar atît / Din aurul clipelor noastre / În sita Soarelui / Cînd ea va fi cernut / Nisipul mării, / Pragul piramidelor” (*Căutări*).

După lectura operei poetice a lui Simion Stolnicu, cititorul se convinge că multe dintre aprecierile critice care urmăreau să-l încadreze în context modernist barbian, suprarealist sau bacovian și-au pierdut valabilitatea*). Aceste aprecieri — chiar cînd provin de la G. Călinescu, de pildă, nu se mai susțin... Astăzi, putem afirma că poezia lui Stolnicu nu are nimic comun cu experiențele suprarealiste... Aproximarea de Bacovia — asupra căreia s-a stăruit — își mai păstrează totuși valabilitatea, deoarece ambii au structuri asemănătoare, cultivînd cu insistență simbolurile autumnale, o anume atmosferă în care stăruie obsesia morții. Situaarea lui Stolnicu în context barbian nu-și mai găsește decît parțial justificarea.

Spre deosebire de Ion Barbu, de care putea fi apropiat în prima fază a activității sale poetice prin încifrarea hermetică a expresiei (deși toți poeții autentici sînt într-o oarecare măsură hermetici), Simion Stolnicu alege alt mod de exprimare a sentimentului și anume pe acela care nu împiedică aspirația spre torțele de aur, care nu pune bariere vibrației, drumului spre infinit.

În ultima parte a activității sale, Stolnicu renunță la stilul abstract, neologicistic, pe alocuri științific al primelor volume — elemente prin care, formal, putea fi încadrat în constelația barbiană — cu un cuvînt la barochismul formelor din matematică și științele naturii, caracteristic barbismului și — astăzi — într-o mare măsură poeziei lui Nichita Stănescu.

Folosindu-ne de terminologia esteticii călinesciene, am putea spune că Stolnicu nu se menține în poezie numai la simbolurile macrocosmosului și microcosmosului. Elogiînd ordinea universală, nu se menține numai în sublim, pe culmi abstracte — dîndu-și seama că îndepărtarea de viață, fuga din infinitul mic în cel mare, fără alterarea (serpuirea, spune el) între etern și efemer, între lut și torțele de aur, între sublim și grațios — toate acestea de pe o poziție și dintr-o perspectivă omenească — pot dăuna realizării artistice. Demnă de reținut la Stolnicu este tocmai această abordare a temelor ce-și au replica în ele însele. Sublimului să-i răspundă omenescul, iar eternului — efemerul. Caracteristica esențială a liricii lui Simion Stolnicu, mai ales în poeziile postume, este tocmai replica omenesacă dată temelor tratate și nu numai simpla tălmăcire abstractă a sublimului...

*) A se vedea — în acest sens — studiul nostru din vol.: *Comentarii critice* (E. p. 1, 1969, pp. 166—201).

Limbă și gîndire

MIȘCAREA
IDEILOR

Cercetările lingvistice contemporane marchează pregnant complexitatea și adîncimea obiectului lor, propunînd noi și multiple puncte de vedere din care poate fi privită o limbă sau numai un fapt particular al ei. În acest climat, evident, este sincronizată și lingvistica românească. Cititorul întîlnește lucrări de lingvistică matematică, puncte de vedere privind gramatica generativă, concepții și analize structuraliste sau de semiologie, comentarii etnolingvistice etc. Cum este și firesc, nu lipsesc nici confruntările dintre „clasici” și „moderni”. Dacă la marele bagaj de lucrări „strict” lingvistice, oricum s-ar intitula ele ca școală și orientare, adăugăm și concepțiile unor filosofi, ale unor logicieni, psihologi și sociologi, tabloul devine realmente impresionant. Lingvistica matematică și teoria informației au dat un impuls intrucitva aparte cercetărilor de limbă. Tot mai des se vorbește despre semn, semnificat și semnificanț, eveniment, structură, serie, frecvență, mesaj, secvență etc., noțiuni care au devenit de o mare precizie și circulație. Între acestea, conceptul de structură-apărut în lingvistică în deceniul al doilea — s-a dovedit poate cel mai fecund, căpătînd o pondere extraordinară, paralel cu abordarea structurilor în fizică și biologia modernă. Sporirea dezbatelor teoretice cu privire la limba unui popor sau a tuturor popoarelor, ca și problematica modernă a limbajului ilustrează, poate înainte de orice, complexitatea științelor despre om și umanism, acuitatea condiției umane în univers.

Este necesar să subliniem că, la noi, accelerarea interesului pentru problemele de limbă urmează firul firesc al unei evoluții care se încadrează organic în dezvoltarea istorică și în istoria culturii poporului. Cultivarea limbii naționale, se știe, este un mod de existență al conștiinței și spiritualității poporului.

Trebuie să vedem, în același timp, că limba, prin modul ei flexionar și de sintaxă, reflectă în chipul cel mai natural existența din care omul face parte, dar pare a se fi detașat (dar nu rupt) prin aceea că o reflectă, o judecă și o înfrîurește. Tocmai de aceea limba se constituie într-o naturală și „perfectă mașină” de cunoaștere, fiind cel mai „perfect” mijloc natural de comunicare între oameni. În fiecare moment istoric al ei, limba a fost la fel de perfectă, aceasta în sensul celei mai exacte conlucrări dintre cunoaștere și comunicare. Numai prin sesizarea acestei funcții fundamentale (existențiale) pe care limba o conține, distinsul filolog Al. Philippide a putut afirma că ceea ce se vorbea în spațiul carpato-dunărean, după retragerea romană, pînă la momentul numit formarea limbii române, oricum va fi fost acel idiom, avea calitățile unei limbi folosite de vorbitorii săi.

Cînd spunem că limba este perfectă în fiecare etapă, înțelegem că etapele ei „imperfecte” privesc propria sa istorie în cursul căreia, evident, limba se perfecționează, dar numai în strînsă legătură cu practica general — umană a societății respective și a lumii. Perfecționarea acesteia, sesizabilă — de altfel — și vorbitorului și colectivității, înseamnă folosirea și cultivarea ei. O altă accepțiune teoretică a perfecționării ar avea ca temei detașarea limbii de om, ceea ce nu comportă o luare serioasă în seamă. Modelul lingvistic (ca și semnul lingvistic) este un model viu și în aceasta consistă nelimitarea sa. Fiecare epocă istorică contribuie la îmbogățirea limbii (limbajului), iar epocile de înflorire socială coincid întotdeauna cu o efervescență corespunzătoare în domeniul limbii. Aceste îmbogățiri, perfecționări etc. nu vin în chip unilateral, ca „din afară” sau ca „din năuntru”. Convențuirea și raportul existențial dintre ca „dinafară” și „ca dinăuntru”, este viața limbii și gîndirii, ambele reflectînd activitatea și *gradul* activității sociale a omului. Vocația limbii de a nu însemna un obstacol în calea înțelegerii lumii obiective, de a nu fi un fel de termen mediu (Hegel) impropriu așezat între vorbitori și mediul ambiant în tota-

litatea sa, reprezintă esența ei fenomenală, derivată din modul de a fi al dialecticii. Nu trebuie să întreprindem, neapărat, cercetări în perioadele „prehomerice” ale limbii (oricare ar fi ea) pentru a ne vedea îndreptățiți să afirmăm că prin limbă și gândire s-a putut *redescoperi* lumea. Pentru că, deși s-ar părea că în actul vorbirii sau al scrierii se vorbește sau se scrie despre ceva cunoscut, o analiză mai atentă constată că acel ceva cunoscut *se face cunoscut*, devine cunoscut și se comunică. Propoziția: „O fată frumoasă trăia pe timpuri” cuprinde și comunică o realitate ce se desfășoară ca universalitate, numai așa putând fi ea redescoperită și comunicată în termenii ei obiectivi și particulari. Întuind această capacitate a limbii, Eminescu compune, după modelul ilustru al creației populare, excelenta strofă din „Luceafărul”: „A fost odată ca-n povești / A fost ca niciodată / Din rude mari împărătești / O prea frumoasă fată”. Esența de universalitate a limbii și gândirii creează în planul existenței un raport nou și insolit al existenței față cu ea însăși, raport în care existența se „anulează” ca singură universalitate obiectivă. „Anularea” universalismului existenței, alienarea acestui universalism, este conținutul *raportului* dintre gândire și limbă — pe de o parte — și existență în totalitatea ei — pe de altă parte. Universalismul existenței transferat (înstrăinat), printr-o întreagă evoluție, unui produs al acesteia, face ca gândirea să se manifeste conform naturii acestui transfer, adică ca produs *obiectiv derivat*, ca *supramaterialitate*. Limba și gândirea sînt o decodificare a raportului în care se află omul — și se detașează în același timp pentru a exista ca om — în cadrele lumii materiale organizate. În aceasta constă, credem, esența — după alții aspectul — de fenomen natural al limbii și gândirii. Prin această specifică alienare de universalism în natura limbii și gândirii umane, existența își recucerește propria ei creație supramaterială, lumea fenomenală fiind întotdeauna o ipostază *istorică* a dialecticii ei eterne. Tendința oricărei ființe vii, și cu atât mai mult și mai complex a omului și a societății sale, este aceea de a se deașa și lupta (a trăi!) cu propriile condiții materiale (chimice etc.), condiții obiective din care s-a desprins și care devin, pe durata vieții, mediul ambiant natural. Sub specia acestui conflict, credem, trebuie să ne apropiem de realitatea limbii și gândirii, și numai în acest fel limba nu este o limbă dată (Gr. Moisil). Din împrejurarea că limbile popoarelor de azi sau ale acelorora dispărute (sumeriana etc.) au vocabular, morfologie, sintaxă, desprindem adevărul remarcabil că limba, în toată varietatea ei, reprezintă același rezultat al evoluției ființei umane, ca făcînd parte deopotrivă din biologic și social. Punctul cel mai înalt al acestui rezultat al evoluției îl constituie supramaterialitatea materiei în actul gândirii, saltul ireversibil de la animal la om. Semnul lingvistic (monemul) *este devenit* un analog al realității materiale pe planul gândirii ce se descoperă ca supramaterialitate obiectivă într-o existență ce se lasă a fi materială și supramaterială în același timp. Acest semn se înțelegează exclusiv în comunicare după modul existenței materiale sau supramateriale (ceea ce aici trebuie să însemne același lucru), și nu după o regulă a semnului abstract și van, sau a tuturor semnelor ori în conformitate cu o structură a lor ce s-ar naște din elementele ei, în mod independent, arbitrar și tiranic. Capacitatea gândirii și limbii de a nu fi rupte (ceea ce ar însemna neantul lor) de lumea înconjurătoare este de natura universalității lor față cu această lume, devenită particulară *numai* în raportul nou creat, raport care condiționează fundamental și face posibilă gândirea, vorbirea, comunicarea, scrierea. Una din marile contribuții ale dialecticii hegeliene este de a fi surprins capacitatea cuvîntului de a subsuma, ca universalitate, obiecte diferite ca particularitate. Ființa lor particulară este exprimată în limbaj, devansator, într-un fel la modul trecut: „Acum, care este, este un altul decît cel arătat, și vedem că Acum este totmai aceasta: de a nu mai fi în timp ce este” (*Fenomenologia spiritului*, Buc., p. 64). Gîndirea și limba, ca realități universale și anticonvenționale, par, totmai de aceea, să devanseze realitatea. Dar caracterul de universal al gândirii și al limbii nu trebuie și nici nu poate fi formalizat cînd, de exemplu, se cercetează limba după test, structuri etc. sau în laboratoare experimentale. Operația aceasta, utilă, poate deveni sterilă și irațională cînd se pierde din vedere deosebirea dintre existență și experiență. Nu poate exista o gândire și o limbă constituită de viitor, și pe care matematica ne-ar putea-o descoperi anticipat, cum nu există o gândire și un limbaj constituit ca din totdeauna. În această situație am fi, ce-i drept, liniștiți și totodată destul de morți... Raportul dintre semn și sens în limbă, dincolo de aspectul can-

litaliv-matematic, conține, ca viață umană, inseparabilitatea lor și distrugerea convenției în sine.

În acest loc se întâlnesc și se despart, credem, atât roadele cât și erorile cercetării structuraliste sau de semiologie. Faptul că o mașină de calcul automată poate face traduceri sau poate, să zicem, vorbi o limbă, este de un real folos pentru o cercetare analitică. Dar limba nu poate fi transformată într-un mecanism al semnelor ei lingvistice, într-o posibilitate de creație infinită de limbaj. Realizându-se separabilitatea dintre gândire și limbaj, ca și separabilitatea formală a unității lor față de om, cel mai anevoios este, pentru astfel de concepții, să se refacă inseparabilitatea acestora și legătura lor nefalsificată.

Noi credem că așa numita „criză a limbajului” este mai degrabă o insuficiență. Când nu există ce comunica, fie cât de ezoteric, nu este vinovată limba (limbajul). E ca o dorință vană de a spune fără să spui. Pe de altă parte, clarificarea indeterminismului, de care vorbește Heisenberg, nu ține de imposibilitatea limbii de a sesiza adevărul în acest loc. De altfel, nu există un limbaj (matematic, fizic, cibernetic etc.) impropriu limbii naturale, pentru că ceea ce a dus la formularea lui a fost limba și gândirea umană din toate timpurile. Crearea unui limbaj fizic, etc. nu-i de natură să ilustreze ineficacitatea limbii și gândirii „obișnuite”, ci capacitatea mare a acestora de a se oferi ca mijloc. O gândire matematică, de ex., nu poate fi în afara gândirii iar o matematizare a gândirii și a limbii este absurdă pentru că limba și gândirea nu sint date *acum*. Un dat. fără a fi devenit, nu există în această sferă. K. Marx și Fr. Engels au dovedit, în întreaga lor concepție, tocmai devenirea și istoricul în realitatea naturii și a societății. Realizările teoretice și practice înfăptuite deja în înțelegerea mai justă a mecanismelor ritmice ale vieții, gândirii și limbii confirmă valabilitatea și utilitatea matematicii, semiologiei, informației în aceste domenii. Este interesant de menționat aici că în manuscrisul *Luceafărului*, Eminescu avea și această strofă rămasă în afara poemului publicat: „De vrei un număr să te chemi / În lumea ce-am creat-o / Ți dau o fișă din vremi / Să te numească Plato”. Versurile merită o analiză specială, dar ne limităm la surprinderea punctului de vedere pitagoreic privind natura existenței, de care, voiește să spună poetul, nici creatorul nu era străin... Dar de la afirmarea justă a rolului matematicii, ciberneticii etc. în cercetarea existenței nu trebuie să se ajungă la exagerarea ce transformă lumea într-un raport sau într-o succesiune de raporturi numerice. Cel puțin deocamdată... nu pare verosimilă această afirmație a lui Oskar Beker. Oslil istorismului: „Pentru că ideea fundamentală a pitagoreismului în virtutea căreia esența lucrurilor se reduce la număr, la anumite legi exprimabile cu ajutorul relațiilor numerice se reduce, în ultimă instanță, la teza că legile cărora li se supun lucrurile existente coincid cu simetria interioară sau cu „armonia” realizată de legile aritmetice, care exprimă relații între numere”. (Măreția și limitele gândirii matematicii, Buc., Ed. științ., 1968, p. 20).

În mare măsură, gândirea structuralistă sau de tip structuralist este asemănătoare pitagoreismului filozofic, care transformase numărul în esență a lumii. Considerat imparțial și abstract, numărul, ca astăzi semnul (lingvistic sau de altă natură), se transformase în mijloc universal de cercetare a enigmelor existenței. (Ciauss parafrazase pe Plutarh spunând că „Dumnezeu face mereu aritmetică”, astăzi s-ar putea parafraza că „Dumnezeu face mereu semnne”!). Dar ca și numerele, semnele se pot repela și alătura la nesfârșit, esența lor constă în multiplicarea extensivă lipsită de substanță. Un moment important l-a constituit descoperirea lui Cantor privind egalitatea dintre șirul natural infinit al numerelor și șirul infinit al numerelor pare, de exemplu, ceea ce a dus, și în domeniul teoriei numerelor, la formularea egalității neeuclidiene dintre parte și întreg. În gândirea de tip pitagoreic este mai importantă unitatea, numită monadă, diadă, triadă, ceea ce în structuralism ar corespunde tipurilor de structură.

Mijloacele tehnico-științifice de cercetare a realității au un grad de dezvoltare și precizie atât de înalt, încât mijlocul natural de cunoaștere și comunicare pare să nu mai fie nici suficient și poate nici corespunzător. În consecință, el este supus unor „probe” de verificare a exactității după modelul tehnico-matematic. („Șarpele a mințit-o pe Eva”, cum spune Al. Wittenberg).

Una din marile erori în cercetarea limbii o poate reprezenta deci excesul teoretizărilor afirmându-se, într-un fel direct sau indirect, libertatea de a formaliza limba, de a teoretiza convenția limbii și, implicit, a gramaticii.

Convorbiri critice

D. IRIMIA

Poetica matematică

Cu voie, fără voie, respins categoric sau numai ignorat, studiul matematic — desfășurat cam grosier de multe ori, dar și cu înțelegerea artei poetice citeodată — se circumscrie mereu mai mult poeziei. Și totuși, o *Poetică matematică* nu era încă de prevăzut. Așa încît, cartea lui S. Marcus (apărută la Editura Academiei, 1970) este, din acest punct de vedere, o surpriză. Oricum ar fi, însă, ea vine să afirme mai răspicat ca pînă acum că studiul matematic al poeziei nu mai poate fi ignorat. Spre ce finalitate însă? O serie de studii anterioare își afirmaseră o finalitate tehnică, altele una științific-interpretativă. Cartea profesorului Marcus (din care nu absentează cele două direcții) ambicionează mai mult. Cartea se vrea o teorie matematică a poeziei.

Că între poezie și matematică nu este o incompatibilitate absolută autorul convinge în ale sale *Preliminarii* (p. 15—30). Că studierea cu metode matematice a fenomenului poetic sau teatral este posibilă, dacă nu cumva chiar necesară, de asemenea; așa încît, din sintagma titlatoare a cărții — la prima întîlnire șocantă — rămîne în discuție înțelesul termenului de poetică. Pentru că, cu gîndul la Aristotel, cartea lui S. Marcus nu ne pare a fi o *Poetică*, în înțelesul consacrat al termenului, nu de opera similară a Stagiritului ci de secole; cartea prof. Marcus este, în fapt, (în afara cap. VIII, *Metode matematice în studiul teatrului*) o interpretare matematică a limbajului liric, fără abordarea (evident, nu e un reproș) altor probleme, de asemenea esențiale, în investigarea artei cuvîntului (problema raportului „artă-realitate”, de exemplu, problema genurilor literare etc.).

Fără îndoială că orice concept își schimbă structura în funcție de mai mulți factori. Conceptul de poetică se definește în funcție de înțelegerea obiectului supus cercetării — arta cuvîntului.

Restrîngerea la minimum a direcțiilor de abordare a artei cuvîntului, este premeditată de S. Marcus. Limbajul liric este treapta supremă a limbajului poetic, corespunzător limbajului matematic, treapta supremă a limbajului științific. Necesități de rigurozitate, de formalizare maximă au determinat desfășurarea comentariilor la nivele echivalente.

Premiza a fost, însă, posibilă numai datorită producerii unei răsturnări fundamentale în structura echilibrului — tem-

porar — dintre *expresie* și *substanță* în constituirea semnificației poetice. În acest sens, în afara unor condiționări de natură formalizatoare, cartea lui S. Marcus este și expresia unei concepții estetice. Limbajul, în poezia modernă, nu mai este un simplu mijloc de transmitere a unui *conținut poetic*. Poezia fiind acum „artă prin limbaj” (L. Rusu, *Estetica poeziei lirice*, reeditare, EPL. 1969, p. 130), limbajul în-deplinește „o funcție esențială: el nu redă numai ci încorporează”. (L. Rusu, *op. cit.*, p. 134). Din acest punct de vedere, S. Marcus lasă subînțelese parte din aspectele problematicei artei poetice moderne, trecînd direct la abordarea limbajului liric, considerat la modul ideal.

Dincolo de aspectul ei tehnic (net predominant doar în unele subcapitole), cartea aduce o descriere riguroasă, cu argumente de substanță și clar expuse, a limbajului poetic sau mai bine zis a relațiilor în care acesta intră cu limbajul științific (mai ales cap. II, IV-VI). Punctele de vedere exprimate declanșează întrebări, dintre care unele s-ar putea dovedi esențiale.

Limbajul poetic este conceput deviativ, ca abatere de la limbajul științific: „Așadar, reprezentarea limbajului poetic ca o abatere, ca o deviere este păstrată, însă termenul de referință din această reprezentare, gradul zero al limbajului, îl constituie limbajul științific.” (p. 31). Între limbajul poetic și cel științific se află o relație de opoziție, la diferite nivele.

Noutatea cărții lui S. Marcus nu stă, însă, în constituirea teoriei sale pe criteriul opoziției. Despre această opoziție au vorbit la noi, în secolul trecut B. P. Hasdeu, în secolul nostru, T. Vianu, L. Rusu. Și nu numai ei. Noutatea nu stă nici în considerarea limbajului științific ca termen de referință. Au procedat la fel Ch. Bally (e drept, nesistematic) și mai ales J. Cohen. Stilistul francez opune în permanență (în *Structure du langage poétique*, Paris, 1966) limbajul poetic limbajului prozei științifice (pentru sec. XIX, de pildă, opune limbajul lui Hugo, Lamartine și Vigny limbajului scrierilor lui Berthelot, Cl. Bernard și Pasteur). Și a vorbit despre aceeași opoziție E. A. Poe. Noutatea constă numai în delimitarea sferei limbajului științific. Un limbaj noțional, prin prizma logicii — la E. A. Poe; un limbaj noțional prin prizma unei limbi literare standard, normate (care se confundă cu limbajul savanților, pînă la diferențierea lor pe specialități) la J. Cohen.

Un limbaj abstract, cel matematic la Marcus.

Modalitatea aceasta de a concepe limbajul poetic pune în discuție mai multe probleme. În primul rînd conceperea limbajului poetic ca abatere în raport cu limbajul științific ni se pare fructuoasă numai dacă sfera limbajului științific se suprapune peste sfera conceptului de limbă literară standard (ceea ce înseamnă, de asemeni, o situație într-un plan ideal).

De altfel, autorul notează foarte clar că, din punct de vedere genetic, cele două limbaje, științific și poetic, sînt „produse” ale limbii uzuale (p. 32), ale limbii comune, am spune. Ele sînt două extreme, două ipostaze fundamentale ale ființei umane, cea rațională și cea emoțională. Realitatea lingvistică ar impune, prin urmare, o raportare succesivă a celor două limbaje extreme la limba comună. În raport cu aceasta, cele două limbaje se dovedesc opuse, în primul rînd prin sensul lor de dezvoltare. Preluînd o idee de la T. Vianu, vom considera că limbajul poetic se întoarce, cum remarcase încă Hasdeu, spre o epocă mai veche a limbii, spre concret, spre imaginativ, spre echivoc, în timp ce limbajul științific este curgerea mai departe, spre abstract, spre noțional, spre univocitate.

Motivația lui S. Marcus privind considerarea ca termen de referință a limbajului științific în legătură cu posibilitățile de formalizare științifică este bineînțeles convingătoare. Nu însă pentru admiterea ideii unei abateri de la limbajul științific, ci doar a unei opoziții între cele două limbaje.

Noi probleme pune, însă, tocmai delimitarea sferei de cuprindere a limbajului științific, restrîngerea sa la limbajul matematic.

Plecăm de la ideea, adevărată, că între limbajul poetic și cel științific există o opoziție fundamentală, la nivelul conținutului, la nivelul expresiei, și mai ales la nivelul constituirii semnificației. Știut este, însă, că undeva, la un moment dat extremele se ating. În acest sens, se pare că există un anumit punct unde limbajul abstract (al matematicii) se întîlnește cu limbajul figurat (al poeziei). Fără îndoială că nimeni nu va confunda o poezie cu o teoremă. Întrebarea este de ce? Prof. S. Marcus dă o excelentă descriere — prima, se pare, de această profunzime și sensibilitate — a limbajului matematic; face distincții fine între metafora lingvistică, cea poetică și cea matematică. Dar, oricît

deosebiri ar interveni, *determinate de conținut*, cele două limbaje se apropie foarte mult (în anumite privințe până la a se confunda), în ceea ce au esențial din punctul de vedere al expresiei.

În abordarea structurală a artei cuvîntului, Tz. Todorov (studiul *Poétique*, în vol. *Qu' est-ce que le structuralisme?*, Paris, 1968) consideră, la un moment dat, în interpretarea limbajului literar, principiul tranzitivității. Limbajul științific este tranzitiv; realizarea semnificației reclamă un termen de referință exterior. Limbajul figurat și abstract sînt intransitive; ele nu au un termen de referință în realitatea imediată, ci în ele înseși. În realizarea semnificației greu îl duce expresia.

Pentru înțelegerea limbajului figurat (în sens foarte larg) ai nevoie de o *cheie*. Pentru înțelegerea limbajului abstract al matematicii, de asemenea. Un termen *filtru*, de exemplu, are un sens fundamental, cel noțional, trimițînd spre o realitate obiectivă, în limba literară standard; are un alt sens, derivat prin metaforă, în limbajul matematic și poate avea un alt sens, derivat prin metaforă, în limbajul poetic.

Problema centrală a poeziei este cea privind natura semnificației lirice. În funcție de modalitatea de realizare a semnificației, limbajul poetic ocupă — în cartea lui S. Marcus — un loc situat între limbajul științific și limbajul muzical, în raport cu care se definește. Este de reținut ideea stabilirii unor corelații complexe: limbaj poetic-limbaj științific și limbaj poetic-limbaj muzical. Din păcate este luată în considerare numai prima relație; de ce nu și a doua? Dar, mai importantă ni se pare a fi o altă întrebare. Limbajul poetic și cel științific sînt două extreme ale ființei umane, mai bine zis manifestarea a două extreme ale spiritualității umane: cea rațională și cea emoțională. În scara diferitelor limbaje, însă, limbajul poetic încetează de a mai fi extremă, fiind înlocuit de limbajul muzical. Dar, în spiritualitatea ființei umane, ce este limbajul muzical?

În sfîrșit, reluăm și noi o altă întrebare: dacă limbajul științific este definit și descris în sine, limbajul muzical, de asemenea, limbajul poetic n-ar trebui definit

mai întîi în sine? Pentru că adevărul ni se pare a fi de partea opiniei cum că el are o structură internă proprie, cu legi proprii de dezvoltare. Iar dacă avem în vedere realizarea valorii poetice, fără îndoială că aceasta ia naștere, pe de o parte din abaterea de la normele lingvistice de la un moment dat, pe de altă, însă, din „știința” poetului de a transforma în poezie virtualități estetice ale limbii, ascunse.

Nu am intenționat o recenzie a cărții lui S. Marcus. Lucrarea e, înainte de toate, declanșatoare de întrebări — ne-am luat doar îngăduința de a semnala cîteva dintre ele.

Pe lîngă aceasta, am vrea să subliniem, însă, deosebita claritate în expunerea ideilor, argumentelor, concizia și în mod deosebit impresionanta informație bibliografică. Am regreta numai absența unei bibliografii românești mai substanțiale; ne gîndim mai ales la cartea lui L. Rusu, *Estetica poeziei lirice*, la studiile lui L. Blaga privind limbajul liric, la unele studii ale lui Hasdeu etc.

Am sublinia apoi pasiunea și sensibilitatea cu care prof. S. Marcus se apleacă de mai multă vreme asupra fenomenului lingvistic și asupra celui poetic, înțelegerea pe care o dovedește pentru esența fenomenului poetic. Subînțeles, S. Marcus este condus de ideea că există un ce al poeziei intraductibil în nicio formă de limbaj științific. Inefabilul poeziei există. Natura sa poate fi caracterizată dar nu disecată. Sursa inefabilului poetic o află S. Marcus în contradicția dintre „caracterul discret, numărabil al expresiei și caracterul continuu, nenumărabil al semnificației” (p. 41). P. Valery spunea cu o jumătate de secol în urmă: poezia este „o ezitare între sunet și sens”.

Am sublinia, în sfîrșit, importanța capitolului VIII (o originală și substanțială investigație a textului dramatic cu metode matematice) pentru „știința” citirii unui text dramatic, pentru „știința” punerii în scenă a unei piese de teatru și pentru „știința” de a crea literatură dramatică; mai mult ca oricare, literatura dramatică înseamnă deopotrivă artă, limbă și meșteșug.

CĂRȚI • REVISTE

Nicolae Jianu

„MANECHINE“

Nu cred că exagerez afirmând că prozele din *Manechine* sînt rezultatul unei bine gîndite și original imparate opere de construcție finalizate într-un edificiu artistic distinct. Lumea lor se impune din primul moment cititorului, îl acaparează, îl neliniștește.

Descinderea (în lumea manechinelor nu intri, ci *descinzi*, ca într-un subteran) este însoțită de o acută senzație de gol. Lipsește certitudinea unei limite, în jur este prea mult spațiu, golul, prezent în toate sensurile, apare perfect și tragic. *Manechine*, *Cvartetul alb*, *Cursa*, *Alge* dezvoltă motivul unor crize morale cu antecedente de ordin erotic. Protagonistii sînt aruncați într-un vid imens, ca niște epave pe nesfîrșite întinderi de apă. Caută iluzorii refugii, convinși de iminența eșecului, dar împinși de o revoltă neputincioasă și absurdă. Refugiile sînt locuri frecvente odinioară ori locuri cu totul străine, un fel de margini ale lumii, unde nimic nu mai amintește de trecut (vasul „Geoda 3” este un fel de azil al decepțiilor). Refugiu mai poate fi o reîntoarcere de moment la vechea dragoste, după zece ani de absență voluntară, revedere care, departe de a limpezi lucrurile, le face mai de neînțeles. Căutările, agitația devin ele însele stereotipe, prind să semene cu un ritual stupid și implacabil ca un destin. Personajele se mișcă rigid, par golate de miezul ființei lor, sînt invadate pe dinăuntru de vidul înconjurător, ele existînd ca simple obiecte, ca ireale contururi de obiecte mișcătoare. Viața lor are ceva din bizara punctualitate și automatismul exasperant al unei nave practice ani de-a rîndul. Gestul sus-tragerii (vezi finalul gidian din *Cursa*!) nu are nimic eroic, dimpotrivă este conformist, inutil și lamentabil.

Forța evocării din *Manechine* apare ca rezultat al admirabilei (epitetul este poate prea luminos pentru așa o carte) științe de a impune o atmosferă. E aici o voită lipsă de culoare, de vegetație, de stridențe vitale, nu există înfruntări, gravitație, nu există timp, nu există forme accidentate, nu există — așa cum spune poetul — „nici un colț, nici o linie frîntă de care să te spînzuri”. Pe întinderea monotonă, fără adîncimi, fără contururi, în acest teritoriu al nimănui, omul se simte suspendat de un fir subțire, este suspendat de propria viață, mereu amenințat de cădere. Într-un univers adimensional, fără de repere, el apare inutil, neputînd a reprezenta ceva, pentru că reprezintă ceva numai în măsura în care ești raportat la *altceva*. Și, interesant mi se pare faptul că, în ciuda spațiului voit simplu și auster, esențializat, Nicolae Jianu conferă lumii sale atributele contingentului. Evită cu abilitate alunecarea în abstract, în parabola sterilă și moralizatoare. Monotonia, aspri-

mea, simplitatea, vidul despre care pomeneam se obțin printr-o savantă sinteză a unor date peștrite aparținând imediatului, printr-o subtilă combinație de „probe” recoltate din realitatea brută. Amestecul componentelor se face cu o netăgăduită artă a reevaluării și purificării.

Relatarea faptelor este în mare măsură un joc pe muchie de cuțit. Incertitudinea contaminează însăși lectura care nu urmează albia firească a apropierei de un deznodământ. Majoritatea narațiunilor din volum nu au deznodământ. Au, inerent, un sfârșit, numai că sfârșitul lor este determinat de sfârșitul seriei, cerut de acesta și nu invers. Punctul ce urmează frazelor finale este de fapt un „punct de suspensie”. Ambiguitatea ingenios minuită creează efecte de o forță expresivă tulburătoare. Cu ajutorul lor, senzația de nicăieri devine absolută, unică și dominantă.

Exceptând *Ceața*, prozele din *Manechine* pot fi luate drept capitole ale unui roman. Izbutoare rămâne omogenitatea volumului, omogenitate vecină cu obsesivul, dar departe de monotonic. Nicolae Jianu se repetă, se repetă însă numai în măsura în care repetiția înseamnă neputință de a evita un imbold creativ cu coordonate unice, originale.

În sensul virtuților arătate, *Manechine* este o carte rară și se cuvine a fi prețuită ca atare.

DANIEL DIMITRIU

George Alboiu

„DRUMUL SUFLETELOR”

O fervoare metafizică inițială chinuie conștiința „celui pierdut” în „cîmpia eternă”.

Limpezind sensurile metaforei pînă la ariditatea teoretizării, *Drumul sufletelor* dezvăluie aventura transcederii *sinelui*, a contopirii sale cu zările rotunde de dincolo de „munte”.

Arătăm cu altă ocazie (ASTRA, nr. 12—1969) că George Alboiu e poetul unei cîmpii fantastice, străbătută de farmecul plăzmuirii ca de un duh al întrupării, zămislind din ceturile și fumul depărtării o lume miraculoasă, halucinantă, sugestionînd imaginația aprinsă a omului de stepă, însetat de orizonturi deschise.

Ar trebui specificat în plus că ceea ce-l atrage acum pe Alboiu, sondînd liric spațialitatea bărăganică, nu-s valorile antinomice ale „sirenicii” cîmpiei, ci raportul fundamental dintre întinderea infinită pe care o sugerează Bărăganul ca dimensiune proprie spiritualității noastre („Ea singură a fost înainte de a fi / pentru că numai ea sfîrșind / niciodată nu se termină”). Și „perpetua legănare” blagiană, dulcele „ovale” mioritice.

Geometrizînd „drumul sufletelor” preconizat de G. Alboiu descrie o linie esențială, confundabilă cu infinitul. Locul *sinusoidalei* serpuind între deal și șes a fost luat în nemărginirea cîmpiei („o cîmpie universală”; „...numai cîmpia rămîne una singură / ea este unică asemni morții /”) de curgerea pe orizontală a unor necuprinse drumuri; căci ce poate oferi mai mult ideea de cîmpie decît posibilitatea existenței unui număr indefinit de drumuri: „Pierdut sînt pe aceste ale nimănui cărări / pustietate veche țiuie în ierburi”.

Ce metaforizează cîmpia în universul liric al lui George Alboiu? Ea este identificabilă cu însăși existența. Transpusă în plan individual, perspectiva vitalistă a „trăirii” nu și-a găsit niciodată un simbol mai adecvat decît cel al *drumului*. Sărmoșii își descifrau în palmă „drumul vieții”, mîna fiind, pentru ei, într-un anume stadiu mitic din istoria omenirii, însăși cheia primară a existenței, intrcîtinînd arderea vieții prin muncă. Iată de ce, în obiceiurile noastre folclorice, copiii sărută mîna tatălui, ca însemn al descendenței, și iată totodată de ce, tocmai în podul palmei, ciobanul mioritic își căuta destinul, în conformitate cu conceptul testamentar al viziunii sale. Valențele unei astrologii populare urcă în timp pînă în zilele noastre.

Alboiu nu face altceva decât să-i pună în lumină potențialul liric („Astrii pe cîmpie se rostogolesc / numai pe cîmpie și nu e vale / și nu e deal iar *cărrile lor / chiamă picioarele mele*”).

Drumul sufletelor se vrea deci a fi drumul cunoașterii profunde, al veșnicei existențe într-un spațiu definit, în care pămînt și cer se îmbină etern și se confundă în albastru: „Ori poate moartea între cer și pămînt / se face oglindă / și cel care se apropie de mine sînt eu” — iar în altă poezie — „...Înapoi eu merg pe urmele morților / cu spatele spre mine, în partea cealaltă / înaintează lumea /.../ și cu fie, care pas ne îndepărtăm / în două nopți opuse...”

Ridicîndu-se deasupra propriului său destin, poetul se topește, „se pierde” în marea colectivității. Între *ins* și *tot* se impune semnul egalității. În fața vieții și a morții fiecare rămîne dator cu o prezentă. Ne continuăm ne noi prin urmași, după cum la rîndu-ne ne-am continuat părintii: „ori poate satul a alunecat / cu cimitir cu tot spre alte tărîmuri / unde eu încă nu am ajuns / dar morții mei pierduții morți / dacă i-aș fi luat cu mine / poate acum n-aș fi rămas / atît de singur”.

O concepție ciclică stă la temelia afirmației lirice: „...nici pom, nici casă / nu se află aici numai urmele / din altă viață ale tălpilor mele”.

În conștiința filozofică a românului moartea nu e o graniță, nu e un abis care înghite și mărginește existența, ci un capăt de pod, o încercare, sau — mai bine zis — împrumutînd metafora lui Alboiu, *muntele*. Orizontalității cîmpiei i se opune verticalitatea muntelui, născînd ca printr-un miracol al genezei, unghiul virtual. E o rupere continuă în sensul *liniei*, preconizînd întoarcerea la forma inițială; căci dincolo de *munte* se vălătucesc iarăși în depărtări fumul *cîmpiei*. De aceea în drumul existenței „muntele morții se mai zărește în urmă / lucind în pierdutul asfințit” — ca un simbol sisific, vestind o viitoare, veșnică încheștare: „O doamne, sapă înaintea mea trepte / să cred că urc muntele / după care tinjesc” sau „Aleargă muntele după mine pe cîmpia / temută, dar muntele gol pe dinăuntru”.

Refuzul prezenței temporale, identificarea cu întregul, cu însăși existența, implică detașarea, solemnitatea cu sonorități biblice pe alocuri: „întreaga cîmpie curge / spre un asfințit necunoscut / acel UNUL, UNICUL — asfințit” — iar în altă parte: „Și înainte de a fi zi și înainte / de a fi noapte era trupul meu / fără margini ca o lacrimă / încă neplînsă pentru că ochiul / din ea mai tîrziu se naște”.

Poetul tinde spre cosmicizarea *eului*; nici o rupere nu mai e posibilă: „Degetul arătător al strămoșului / să-l fi avut / în zăpadă să-l fi îngropat / cu mine-n vîrf ar fi crescut pînă la cer”.

Monologul liric existențial al lui George Alboiu din *DRUMUL SUFLETELOR* presupune, în conformitate cu sensul valorilor folclorice din vatra cărora s-a desprins poetul, o liniște senină, ritualică, o înțelegere tainică și profundă cu pămîntul, un echilibru armonios, polivalent.

N. FLORESCU

Alice Botez

„PĂDUREA ȘI TREI ZILE”

Primul roman al scriitoarei Alice Botez, „Iarna Fimbul” (1968), a impresionat prin tehnica lui dificilă. Monologul liric amintea de Virginia Wolf, iar printr-o anume sintaxă sincopată, emotiv incoerentă, se apropia de unele date frecvente ale prozei feminine din totdeauna. Prin noul roman intitulat *Pădurea și trei zile* autoarea creează tot o literatură feminină în ciuda voinței insistente de obiectivizare. Acțiunea se desfășoară între coordonatele unui teatru de operațiuni militare palpitante și are un final nebanuit. Construcția romanului cuprinde trei părți urmărind

analitic, de la prezent la trecut și iar la prezentul acțiunii, personajele. Motivul pentru care autoarea își divide astfel materialul epic ar fi acela că petrecerea simultană a evenimentelor face să ne închipuim simultaneitatea spațiu-timp-imagie, spațiu-timp-idee. Tehnica este totodată eseistică, autoarea îmbogățind substanța cărții cu reflexii valoroase asupra sensului vieții.

Pe fundalul halucinant al conflagrației — evenimentele războiului —, istoria infamă a fraților Luca, Iacob, Marc se imprimă și cu pecetea nefastă a uzurpării violente a destinelor colective. Peste tot influența complex distrugătoare a războiului mondial este relevată. În felul acesta, cartea ne apare și ca o foarte actuală și originală atitudine antirăzboinică. Impresionează unele scene de o forță evocatoare cu totul remarcabilă. Prima și ultima parte a romanului utilizează monologul interior, discontinuitatea servind un conținut care abundă în obsesii, subliniază fatalitatea, evidențiază sentimentul unei culpe enigmatice, întâmplările zguduitoare din aceste trei zile, soldate cu moartea celor trei frați apăsați de o ereditate încărcată. Partea a doua, *Trecutul*, cuprinde istoricul familiei presărat cu evenimente prevestitoare de dezastru, dar a cărui reconstituire trădează caracterul oarecum artificios al compunerii.

VIORICA TOPORAȘ-ZBRANCA

Florin Muscalu

„ȚARA BĂTRINULUI FOTOGRAF”

În volumul apărut într-o frumoasă prezentare grafică la Editura *Eminescu*, Florin Muscalu oferă o selecție din poeziile sale scrise în anii din urmă. Aria inspirației de natură clasică ocupă un spațiu întins în scrisul autorului de care ne ocupăm. Un anume ton declarativ, cu folioasele sale, între care realizarea discursului cu adevărat patetic, propulsează lirica elegiacă a lui Florin Muscalu. Registrul senzațiilor și al gesturilor e destul de bogat, poetul schițează gestul enorm dar și mișcarea de spirit delicată, aproape insesizabilă: „Astăzi sînt mai trist cu-o elegie... / Fiul meu în viață vei veni Risipitor... / Cineva ne bate-n țeam cu moartea, / Care are suflet de cocor... // L-am văzut aseară la fereastră / Pe un cal de limpede gutui, / Purtînd gluga trasă peste pene / Se uita pe sub aripă amărui...” *Elegie din Țara bătrînului fotograf*.

Din cele 36 de piese ale plachetei, 10 poartă în titlu cuvîntul *elegie*, sugerînd gravitatea unui demers poetic îndeajuns de convingător. Iată, de pildă, *Elegia pentru elegie*: „Aici odihnește Dumitru Tureschi / Mort de o pasăre străbună / Cu crucea în formă de moarte, / Plîngînd în formă de lună... // Hoț de o pasăre-naltă / Stă toamna pe mormînt ca o cruce / Se lovesc păsările călătoare de el / Și nu pot în văzduh să se urce...”.

În plan formal, Florin Muscalu obține un aliaj personal din îmbinarea unui rafinament stilistic cu o intonare în parafrazări de ritmuri neoclasiche. Uneltele metaforice sînt utilizate cu măsură, o melodie de fond, gravă, se aude mereu, neîngăduind excese de sonorități anume, în ciuda unor formulări poate stîngace: „Peștera lumii e-naltă, / Urlă în ea dansatorii, / Ca pe un papagal moartea pe umăr o poartă, / Latră-n femei toți cocorii...” (*Poema cu trupul orb*).

Poeziile lui Florin Muscalu sînt elegii sintetice. Amănuntele se pierd în unitatea întregului. Frapază mai de grabă ideile și nu imaginile. O categorie o formează evocările istorico-mitologice, alta dezvoltă ideea în legătură cu existența, unele dezbat problematica iubirii, altele merg spre satiră subtilă și fină autoironie: „Doamna tristă trece peste rîu / Și în masca lunii zboară zarul... // Dacă nu-l vom prinde, de vom scrie / Ultima dorință, fără să mă jur, / Vom semna sub cea mai tristă elegie: F. Muscalu și Rimbaud Arthur...” (*Elegie pentru mine*).

Artist conștiincios și lucid, autor al unei plachete în care e mult „eu”, Florin Muscalu își înscrie numele în galeria poeților tineri plini de promisiuni ai momentului actual.

V. NEȘTIAN

Dan Mutașcu

„SUBSTRATUM”

Nu întâmplător acest prim volum al poetului Dan Mutașcu (într-o atrăgătoare prezentare grafică semnată de Dumitru Ristea) se numește „Substratum”. Însuși titlul e o invitație la „sublectură”, adică la o lectură în subsolul stilului. Pentru că, la Dan Mutașcu, metafora servește ceea ce, obișnuit, numim condiția poeziei. Dar poetul se vrea perceput dincolo de corolarul estetic, dincolo de simpla constatare a existenței sale. Și chiar versurile scrise aici sînt o „inițiere” în acest sens: „Gesturile se fac în număr de nouă / pînă la somn și-atunci trunchiul tău / seamănă cu al altcuiva și pielea întoarce / frunzele și nu le lipsește nici vinul și-atunci / dezgropi ploile cu genunchii, cu muzica și cu / umeda seară...” (*Fostele majore*). De aici decurge, inevitabil, atmosfera și tonul incantatoriu. Deseori expresia este eliptică, contribuind astfel la o curgere aglomerată a descîntului. Artificiul e în favoarea formulei poetice exersată de Dan Mutașcu, așa cum și aparentele „dezacorduri” (de fapt, frecvente „acorduri” folclorice) servesc aceluiași lucru: „Celui ce s-a întors cu o toamnă pe umărul drept / bătrîn de-atîta binele și răul...” (s.n. *Celui ce s-a întors cu o toamnă pe umărul drept*) sau, și mai evident: „Ce și cercul în sine și convex și concav / și fă și desfă, precurat-înnourat, / mereu la-nceput, mereu la sfîrșit, / vecin de otravă tremurat-îngîndurat...” (*Descîntec dual*). „Substratum” este, dacă vrei, o prezentare a poeziei, un discurs despre poezie rostit în interiorul ei. De aici și viziunea metafizică a cuvîntului, în deplin acord cu rigorile poeziei moderne: „Să mergem acolo unde cuvîntul stă nemîșcat / și umbrele copacilor se învîrtesc, dar umbra lui niciodată, / unde călătorii mirați aruncă bulgări de țărînă peste el, / unde noaptea stelele seamănă cu niște și bemoluri din unghii smulse...” (*La primul pas*). Dar tot cuvîntul este și născătorul și panorama lumii: „Apa care trebuie să se sprijine de ceva / se sprijină de somnul meu. / Cîte unii rîd, multi nu ascultă, dar toți se nasc / din cuvintele mele atît de banale și de sărate...” (*Destinul cuvintelor*). Considerăm deci volumul acesta, nu numai un simplu debut, dar și o justificare a intervențiilor teoretice pe care Dan Mutașcu le face în presa noastră literară.

EMIL NICOLAE

Al. Săndulescu

„DELAVRANCEA”

Seria de micromonografii a editurii *Albatros* întreține longevitatea scriitorilor cu mijloace sobre, expeditivă și nu o dată mai eficientă decît ale unor tomuri copolente, dar găunoase, ce încep prin a speria și sfîrșesc prin a-l plictisi pe cititor. În ultimul caz, rezultatele sînt cu totul dezolante, disproporționale față de așteptări. Cartea nu se citește și „contribuția” respectivului autor aduce substanțiale satisfacții (materiale) celui mai fanatic — și poate singurului — admirator al ei. Disprețuitor al acestei etici dubioase, Al. Săndulescu ne-a oferit în ultimii doi ani două micromonografii care se disting prin ținuta sobră, prin investigații sigure și remarcabile sinteze.

Ultima, consacrată lui Delavrancea, vine pe urmele unei cercetări a aceluiași critic, de fapt prima monografie serioasă ce i s-a închinat autorului lui *Hagi-Tudose*. Receptivitatea la nou și probitatea istoricului literar l-au scutit de autopastișă punîndu-i în lumină noi posibilități și noi unghiuri de percepere critică. Departe de a fi o simplă compendiere a ideilor din mai vechea monografie, noul studiu al lui

Al. Săndulescu este o cercetare în bună măsură nouă nu numai în termeni, ci și în aprecieri, în stabilirea criteriilor de referință.

O cenzură critică mai severă, accentuarea laturii romantice, reliefaarea mai vie a inegalităților de ton și de realizări ale scriitorului sînt cîteva dintre aspectele inedite ale studiului. Incursiunile în biografia spirituală a scriitorului și, mai amănunțit, în straturile activității publicistice și oratorice permit configurarea unității de concepție cît și a multiplelor contradicții ale unei personalități solicitate de prea multe domenii deodată. Temperamental romantic, Delavrancea, notează sugestiv cercetătorul, pedulează între „vis și viață”. Visul, asociat cu amintirea și cu lirismul funciar îl asează în aria romantismului posteminescian, remarcabil la scriitorul nostru prin învăpăieri și scilpitoare șarje metaforice. Dar, în același timp, orientat prin concepție, și spre viața imediată, ca urmare a frecventării romanului de tip Balzac și Zola, Delavrancea rîvneste formula prozei de observație, producînd, într-un moment de grație, capodopera realistă *Hagi-Tudose*. Interesantă este remarca privitoare la mult dezbătută problemă a naturalismului la Delavrancea. Distingîndu-l de realității propriu-zisă, Al. Săndulescu este îndreptățit, credem, să constate că naturalismul este mai mult un strat superficial, de voință, decît o trăsătură statornică a nuvelisticii sale, cum au fost înclinați să creadă unii cercetători.

În esență, prozatorul, mai mult decît dramaturgul, a cărui formulă pur romantică nu ridică mari piedici în interpretare, este privit ca o sinteză de disponibilități artistice aflate într-un viu conflict interior. De aici, drama, multiplele eșecuri subliniate cu excepțională pătrundere de către comentator: „prozatorul solicitat în variate direcții, (este, n.n.), incapabil să se fixeze cu statornicie într-un loc. Fluctuația lui aparține unui temperament dual, care nu ajunge nicicînd la satisfacția deplină a opțiunii. El e mistuit continuu de nostalgie și de aceea aruncat, ca de capriciile unui destin, dintr-o extremă în alta, între vis și viață, între romantismul cel mai suav și realismul cel mai brutal devenit naturalism”.

Criza unității de structură și de formulă artistică se asociază la Delavrancea cu dezacordul sugestiv dintre poziția teoretică și planul propriu-zis al artei. Criticul este, pe bună dreptate tentat să dezvăluie astfel pledoaria antiimpresionistă contrazisă la scriitor de un stil coloristic tipic impresionist, apoi idei antimaioresciene din publicistică anulate volens-nolens de artistul Delavrancea.

Demne de remarcat sînt și observațiile de finețe asupra artei scriitorului, cu accente speciale pe stilul încărcat, baroc, „calofil” ce antcipă, adăugăm noi, acel stil imagé, de o mare exuberanță coloristică, al lui Ionel Teodoreanu. Filtrul critic acționează cu promptitudine și îndrăzneală punînd în evidență manierismul și artificializitatea ce minează o mare parte din scrisul lui Delavrancea. Observația pătrunzătoare, compartimentarea cumpănită, dozarea atentă a accentelor critice, asocierile interesante, sugestive, relieful stilistic bine precizat ne îndemnă să vedem în noua monografie despre Delavrancea o realizare de preț a cercetării noastre istorico-literare.

ION APETROAIE

Julien Gracq

„ȚĂRMUL SYRTELOR”

Cele patru romane ale lui Julien Gracq, dintre care cel mai cunoscut, *Țărutul Syrtelor*, a fost recent publicat în limba română (traducere Gellu Naum, prefată Nicolae Bălotă), ar putea fi situate la limita dintre romantismul fantastic și suprarealism. Ele asigură autorului lor un loc de excepție în tabloul literaturii franceze, atît prin alegerea unui cadru voit anacronic, illogic, difuz, numai cu vagi aluzii la lumea contemporană, cît și prin incantația poetică a limbajului, foarte departe de „dicteul automat” al suprarealiștilor, care l-au influențat, totuși, în mod considerabil.

Cărțile lui Julien Gracq au fost numite de majoritatea exegeților săi „romane ale așteptării” — o așteptare încărcată de anxioasă și fără o finalitate precisă, care-l apropie de Dino Buzzati și Beckett — sau „romane ale fatalității”, mai puțin implacabilă și absurdă decât la Julien Green sau la scriitorii existențialiști, dar tot atât de misterioasă.

Țărutul Syrtelor este în primul rând un roman al aventurii și al desăvârșirii unui dublu destin: cel al cetății Orsenna și al personajului principal Aldo. Exilul voluntar pe care și-l impune tânărul aristocrat pe țărmul înghețat și pustiu al mării Syrtelor, la cea mai îndepărtată frontieră a țării, are ca rezultat imediat sfârșitul bolii mortale, care domină, de aproape trei sute de ani, orașul scufundat în mlaștină. Semnalele de tun care anunță reluarea războiului. „ațipit” de secole, între Orsenna și cetatea rivală Farghestan trezesc orașul dintr-o încremenire sufocantă, de plictis și inactivitate, schimbă parcă și ritmul timpului, redau vieții un popor pînă atunci „incapabil să gîndească tragic”.

Aldo, nouă imagine a cavalerului rătăcitor, descinzînd din miturile medievale, se află într-o febrilă căutare a misterului, a firului vieții, a „drumului bun” pierdut în adolescență. Ghidat de „glasul destinului” — reprezentat în toate romanele lui Julien Gracq de eroine, aici Vanessa Aldobrandi — care-i jalonează ascensiunea cu avertismente. Aldo dobîndeste puterea miraculoasă de „a trece dincolo”. Într-un univers de poezie și mister. Acest bizar „au-delà”, pe care-l regăsim și la Jean Cocteau și Julien Green, are aici întrupări variate. El poate fi Farghestanul („un dincolo fabulos al unei mări interzise”), amintirile coplesitoare ale copilăriei, anumite peisaje insolite și sălbatice, dar mai ales spațiul oniric, punțile de vis prin care Aldo circulă între cele două lumi.

Farmecul ambiguu pe care-l degajă romanul se explică prin acea stranie impresie de irealitate — obsesie permanentă în gândurile eroului — ca și prin finalul deschis care este de fapt împlinirea unei fatalități. Sentimentul de „certitudine și liniște minunată” pe care-l încearcă Aldo vine din presimțirea că se va întîmpla în sfîrșit ceva, că așteptarea și-a dobîndit un sens: acțiunea. Trezirea de amorțelă maladiivă a cetății poate însemna însă și distrugerea ei completă, apropierea morții.

ANCA MĂGUREANU

„VIAȚA ROMÂNEASCĂ”, 9/1970

Unitar și interesant este numărul 9 al „Vieții românești” închinat lui Mihai Sadoveanu. Aceasta împotriva faptului că, adesea, aceste numere „omagiale” nu reprezintă altceva decât însumarea nesemnificativă a unor producții de complezență.

Paul Georgescu (*Paradoxul sadovenian*) încearcă — și reușește — să definească în puține cuvinte complexitatea, diversitatea operei sadoveniene pentru care o analiză nu înseamnă niciodată o epuizare a semnificațiilor.

În virtutea acelei „datorii firești” (cum opinează în introducerea numărului Paul Georgescu) pe care critica, istoria noastră literară o au față de opera lui Sadoveanu, semnează apoi: Al. Paleologu, Ion Balu, Vl. Krasnaseschi, M. Petroveanu, Ioana Crețulescu, Savin Bratu, Eugen Luca, Eugenia Tudor, Fl. Mihăilescu, Z. Ornea și M. Luiza Cristescu.

În imposibilitate de a cita opiniile (de altfel interesante și riguros construite) ale tuturor semnatarilor, ne-a reținut atenția „Introducerea” lui Savin Bratu în limbajul emblematic al *Crengii de aur*. Analiza atentă (pornind de la „limbajul-instrument”), jalonată de trimiteri la lucrări ale unor specialiști în materie (Frazer, Bodkin) descifrează (în mare măsură) caracterul și emblematica operei lui Sadoveanu dar ea

este, înainte de toate, o posibilitate de lectură, o posibilitate de interpretare a cărții prin text „rămânând în interiorul ei fără a o „traduce“, fără a ieși din propriul ei limbaj” (după S.B.).

Demostene Botez și D. I. Suchianu semnează pagini de memorialistică ce relevă, pornind de la fapte și întâmplări semnificative, pe omul și pe scriitorul Sadoveanu.

Fragmentele scenariului după *Baltagul* (semnate de Lucian Pintilie) precum și imeditele din Sadoveanu (însemnări și aforisme, o pagină de jurnal, dintr-un carnet de călătorie) vin să întregască acest număr robust al „Vieții românești.”

„SECOLUL XX” Nr. 6/1970

Ne-am obișnuit de foarte multă vreme să citim o revistă de literatură universală excelentă care se numește *Secolul XX*. Ceea ce caracterizează revista este, cred, diversitatea și, referindu-ne mai ales la numărul 6, unitatea.

Numărul se deschide cu o secțiune de literatură islandeză (proză, poezie, mărturii, traduceri de Mircea Bucurescu, Dan Mutașcu, L. Voita).

Mircea Bucurescu (*Monada Eddică*) și Andrei Brezianu (*Saga islandeză — de la Furtuna lui Ahile la Furtuna lui Prospero*) figurează apoi tipologiile culturale ale Islandei.

În continuarea aceleiași problematice este prezentat, în traducerea Cristinei Isbășescu, Jorge Luis Borges (*Kenningar*).

Traducerile din „*Galaxia*” criticului literar și a „filozofului pop” Marshall McLuhan sînt urmate de un șir de prezentări ale autorului și operei sale.

Un fragment din romanul Elsei Triolet, *Ecouter-voir*, traduce apoi Tea Preda.

Pragul fantasticului (Modest Morariu), Portretul artistului ca saltimbanc (A. Marino) și Romanul lecturii (Gelu Ionescu) alcătuiesc împreună sectorul de dezbateră teoretică asupra fenomenului literar în acest număr.

O prezentare a poetului sîrb Miodrag Pavlović face St. Augustin Doinaș și tot el (alături de Anghel Dumbrăveanu, Slavco Almăjan, Petre Stoica și Adam Puslojic) semnează traducerile din poezia acestuia.

Un număr — alături de celelalte — consemnînd și evidențiînd o realitate: valoarea excelentă a acestei reviste. O mențiune pentru prezentarea grafică a numărului.

„ORIZONT” Nr. 9/1970

Interesant se deschide revista „Orizont”, trădînd de fapt intenția lăudabilă de a depăși o arie și un climat (să-i spunem bănățean). Este vorba de interviul (de ce nesemnă?) pe care D. R. Popescu îl acordă revistei. Deși multe întrebări sînt formulate stîngaci, răspunsurile prozatorului trezesc interesul și întrețin lecturarea atentă. Reținem dintre afirmații pe aceea care privește revista „Tribuna” și menirea ei, precum și cele cîteva dezvăluiri asupra formației și intențiilor prozatorului. Iată (cităm cîteva rînduri care ar trebui să dea de gîndit multora): „O revistă care publică cu insistență un număr de oameni nu face decît să-i înmorminteze săptămînal. A proceda astfel, a susține la infinit niște nume care nu sînt luate în serios nici după 10 ani este un act imoral”.

Nicola Țirioi discută pe aproape 6 pagini „Tendințe moderniste în lirica bănățeană interbelică”. Motivul este enunțat de la început: poezia de aici fructificînd specificul local s-a lăsat totuși „de timpuriu înrîurită de modalitățile noi de expresie”. Argumentația se susține frumos, ponderat, citatele sînt semnificative. Păcat de apoteoza din final (mai puțin nimerită într-un studiu): „au creat (ele, diversele aspecte

și procedee artistice) în această parte a țării premisele unei înfloritoare mișcări literare care se va intensifica din ce în ce mai mult în viitor".

Cronici literare semnează C. Ungureanu (*Prozatori timișoreni*), Ion Apetroaiei (*Mihai Drăgan: Aproximații critice*) și Pongracz P. Maria (*Anavi Adam: Etica és kibernetica*).

Pe marginea cărții lui M. Blecher întreprinde comentarii critice Alexandra Indries (*Eleganța consternării*). Articolul este o continuă mărturisire a impresiilor și o căutare ferventă a cuvântului potrivit. Finalul este edificator: "...dacă *Inimi cicatrizate* oferă unele satisfacții estetice, *Intîmplări în irealitatea imediată* dăruiește ceva pentru care nu găsesc alt termen decît fericire. Acesta e așadar „cuvîntul ce exprimă adevărul”. Traduceri din literatura universală semnează Petre Stoica și Veronica Porumbacu.

Poezia abundă în paginile „Orizontului”. Ne-au reținut atenția puține însă. Versurile lui Anghel Dumbrăveanu, Mircea Micu, Petru Sfetca și, de la „atelier poetic”, Tudor Salcia și Smaranda Băcanu. O proză interesantă, pentru care nu mi-a părut rău că am citit-o, semnează Iosif Lupulescu (*Șansa*).

Știut este că și impresia finală contează. În virtutea acestei afirmații (pe care la urma urmei o putem abandona) m-am întrebat ce caută acele epigrame (semnate de Malin Bogar și Ion Velican) pe ultima pagină. Chiar dacă nu ținem la ultima impresie, „Orizont” este totuși revistă a Uniunii Scriitorilor.

În general, depășind observațiile de mai sus, un număr bun.

„AMFITEATRU” 10/1970

Divers și atractiv acest număr al revistei editate de Uniunea Asociațiilor Studențești. Cu deosebit interesant mi s-a părut interviul luat de Ana Blandiana profesorului Alexandru Balaci. Competență și adevărat la obiect mărturisește comentariul lui Dinu Flămînd la volumul lui Al. Andrițoiu, „Simetrii”.

Paginile 16—17 sînt dedicate dialogului studentesc (anul I — anul V). Într-un fel de preambul (care este la fel de mare, de altfel, ca și dialogurile), Ștefan Iureș subliniază entuziasmul opiniilor, „spiritul juvenil”. Modalitatea folosită (Emil Parascchivoiu „consemnînd” dialogurile -- adică i-a rugat pe cei doi să discute „despre” și el a consemnat?) ar putea să pară artificială tot așa cum, unora, ar putea să nu le placă.

Paginile 18—19 sînt un fel de compensație. Gheorghe Achiței (în articolul „Valorile — un mister al culturii?”) semnalează erorile care înconjoară adesea semnificația „valorii” și, trecînd în revistă opiniile anterioare asupra acesteia, se oprește la definiția axiologică. Hadrian Daicoviciu, răspunzînd invitației redacției, face cîteva „însemnări despre civilizația dacilor”. Neunitare sînt paginile dedicate „artelor”. Traducerile din R. Poggioli și Jean Stoetzel (realizate de N. Seleșteanu și Vera Lăteș) apar în continuarea unei mai vechi inițiative a revistei de a-l familiariza pe tînărul cititor cu manifestările și problematica relațiilor estetice contemporane.

Multă poezie și multe poetese. Din păcate numai două merită menționate: Dora-Cărbunescu-Chirută și Ioana Diaconescu.

Proza lui Andrei Popescu Drumuri (Stîncile nebuniei) nu depășește mediocritatea (cu excepția cîtorva notații).

Foarte interesant, problematic, este (deși pe un spațiu care nu ne poate permite definirea exactă a genului abordat) Anton Moisiu.

„FAMILIA” 10/1970

„Critica literară românească prezintă, cu destulă evidență, la o privire sintetică, două linii”.

După Gh. Grigurcu (cronica la Cornel Regman „Cică niște cronicari...”) „capii” celor două direcții (ideologică și estetică) ar fi Maiorescu și Lovinescu, G. Călinescu urmînd în continuarea altora pe linia „estetică”. Dincolo de vulnerabilitatea disociației, Gh. Grigurcu intuiește perfect substanța și (mai ales) „finalitatea” cărții lui Regman: „Straturile de frunze moarte sînt îndepărtate pentru a se căuta dubla rădăcină a operei și a autenticității comentariului. Ceea ce e demn de remarcat acum e încercarea spontană de sinteză între direcția ideologică și cea estetică și mai departe: „Dar ceea ce constituie precumpănitor deliciul, țesătura de artă a acestor texte e formula rafinată, ineputabilă modulată a negației”. În final Regman este văzut ca un Creangă-critic, în vîrlutea „duhului” său fermecător. Textul critic al lui Gh. Grigurcu este unul bine organizat, frumos scris și cu asociații interesante, unul din cele mai bune texte de cronică literară ale lunii octombrie.

Tot în Familia (nr. 10) Vasile Muscă (*Fatalismul lui V. Conta*), pornind de la „Teoria fatalismului”, face considerații întemeiate asupra filozofiei din V. Conta scoțînd în relief îndemnul la acțiune pe care filozoful îl lansează spre omul integrat în determinismul universal.

Un poet moldovean (Radu Cîrneci) publică în „Familia” fragmente din poemul „Grădina în formă de vis”, iar Gh. Grigurcu și Ilie Purcăru, doi poeți formați, personali, alcătuiesc împreună grupajul de la pag. 11. Unitară, bine scrisă, proza semnată de Al. Covaci.

Gh. Pele (Blaga-diplomat la Viena), pornind de la rapoartele săptămînale pe care poetul (în calitate de diplomat la Viena) le trimetea în țară, fixează personalitatea și opiniile lui Blaga în materie de relații internaționale, relevînd patriotismul și consecvența lui.

Un amplu studiu (care se anunță continuat și în numărul următor) semnează I. Negoîtescu: *Un poet plutonic: Șt. Augustin Doinaș*.

Excelent dialogul lui St. Augustin Doinaș cu tinerii creatori și bună poezia poezilor propuși la Poșta redacției. Am reținut cîteva nume: Marius Sîncu, Ion Băduleasa, dar mai ales Viorel Dîrja, care nu mai e un debutant (a mai publicat în „Luceafărul”).

Numărul 10 se încheie cu o consistentă pagină de catrene de Omar Khayyam (traducerea e semnată de George Dan și Sokufé Saidi).

„TOMIS” Nr. 9/1970

Un număr bun, fără îndoială. Dan Ciachir semnează un interviu cu prozatorul D. R. Popescu din care cităm: „Revista „Luceafărul” nu e o revistă a tinerilor scriitori. E o revistă de club, aparținînd exclusiv unei formații de 6—7 literați, care nu oferă o șansă corectă tinerilor scriitori de a se exprima în ea. Cei ce conduc „Luceafărul” neglijează programul cunoscut al revistei iar față de anumiți scriitori au o atitudine de fațîșă discriminare, cum pentru alții au o atitudine de netă favorizare”. S-ar putea să mai subscrie și alții la această afirmație.

Al. Protopopescu semnează cronică literară (între criză și mit) la volumul lui M. Blecher.

I. Negoîtescu face considerații asupra poeziei lui Mircea Ivănescu în „Poezia în alb negru” (la rubrica sa „Lampa lui Aladin”).

Pe marginea volumului lui Mircea Martin (*Generație și creație*) discută George Gibescu (*Diletantism și rigoare*).

Marin Mincu (V. Voiculescu — prozator fantastic) face o analiză corectă (într-un stil nervos, dar plăcut) prozei lui Voiculescu, relevînd relații evidente: om — natura participativă, magie și mit. „Fantasticul pur”, după M. Mincu, crește la V. Voiculescu din „Mit și magie”.

V. Eftimiu semnează la pag. 8. fragmente dintr-o narațiune super-modernistă intitulată „Pitirim cu părul de ametist”) iar Tudor George un amplu poem intitulat „Orfeu”.

Traduceri, cronica dramatică, cronica plastică, cronica filosofică (Gh. Vlăduțescu), note de călătorie întregesc diversitatea revistei, dar nu în dauna unității. O revistă cu personalitate, bătaioasă, ceea ce mi se pare a nu fi puțin lucru la Constanța.

MIHAI MATEI